

Nr 31

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rätt att undersöka och bearbeta fyndigheter av uranhaltigt mineral m. m. (uranlag), m. m.

Genom en den 13 maj 1960 dagtecknad proposition, nr 160, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga nedanstående vid propositionen fogade lagförslag.

1) Förslag

till

Lag

om rätt att undersöka och bearbeta fyndigheter av uranhaltigt mineral m. m. (uranlag)

Härigenom förordnas som följer.

1 KAP.

Inledande bestämmelser

1 §.

Rätt att för utrönande av möjligheterna att utvinna uran eller uranförening undersöka fyndighet av uranhaltigt mineral är, med de undantag som i 2 § sägs, beroende av särskilt tillstånd (*undersökningstillstånd*). Tillståndet medför rätt att, med uteslutande av andra, på de villkor och med de inskränkningar denna lag innehåller, inom det område tillståndet omfattar utföra arbete för undersökning av fyndighet av uranhaltigt mineral (*undersökningsarbete*).

För rätt att bearbeta sådan fyndighet med syfte att utvinna uran eller uranförening kräves ock särskilt tillstånd (*koncession*).

Angående rätt att förvärva eller eljest taga befattning med uran eller annat ämne, som användes såsom bränsle i anläggning för utvinning av atomenergi, är särskilt stadgat.

2 §.

Rätt att utan undersökningstillstånd, med uteslutande av andra som ej hava undersökningstillstånd eller koncession, undersöka fyndighet tillkommer, på de villkor och med de inskränkningar denna lag innehåller:

- 1) inmutare å inmutat område;
- 2) gruvinnehavare å utmålsområde och därmed likställt område;
- 3) innehavare av koncession enligt denna lag eller lagen angående stenkolsfyndigheter m. m. å koncessionsområdet;
- 4) jordägare å annan mark än sådan som avses under 1)—3);
- 5) den som av vederbörande rättsägare fått å sig överlåten rätt som avses under 1)—4).

Inmutare, gruvinnehavare, koncessionsinnehavare och deras rättsinnehavare äga dock icke utan undersökningstillstånd utföra undersökningsarbete å område som avses under 1)—3), om genom undersökningsarbetet intrång sker i jordägarens rätt till området och medgivande till arbetet ej lämnats av denne och innehavare av nyttjanderätt till området.

3 §.

1 mom. Ej må undersökningstillstånd eller koncession omfatta eller undersökningsarbete eller bearbetning av fyndighet äga rum å

1) område å kronojord som genom beslut av Konungen och riksdagen förklarats skola utgöra statsgruvefält eller om vars förklarande för statsgruvefält statlig myndighet väckt förslag hos Konungen; dock skall vad sålunda stadgats ej äga tillämpning, därest tillstånd sökes eller arbetet utföres för kronans räkning, varjämte Konungen i andra fall, när synnerliga skäl äro därtill, äger medgiva undantag från vad nu föreskrivits;

2) område som enligt vad därom är stadgat blivit avsatt till nationalpark eller om vars förklarande för nationalpark statlig myndighet väckt förslag hos Konungen; dock äger Konungen medgiva undantag från vad nu stadgats, när synnerliga skäl äro därtill;

3) befästningsområde eller område utanför detta till den utsträckning Konungen bestämmer;

4) kyrkogård eller begravningsplats;

5) område på mindre avstånd än trettio meter från sådan järnväg eller kanal som är upplåten för allmän trafik, såvida ej medgivande lämnats av vederbörande ämbetsmyndighet; och skall nämnda avstånd räknas från ytterkant av bank eller skärning eller, där sådan ej finnes, från själva anläggningens ytterkant;

6) område beläget på mindre avstånd än etthundra meter i horisontalplanet räknat från byggnad, som är avsedd att stadigvarande användas till bostad, eller från annan åbyggnad som är uppförd vid gård, eller från tomtplats eller trädgård vid bostadsbyggnad som nyss nämnts, med mindre antingen medgivande lämnats av såväl ägaren till byggnaden, tomtplatsen eller trädgården som den vilken därtill har nyttjanderätt eller ock Konungen

lämnat tillstånd, vilket må ske när synnerliga skäl äro därtill; dock skall under byggnad som nu sagts ej innefattas byggnad som är belägen å område, till vilket rätt till inmutning, utmål, koncession eller undersökningsarbete äger bestånd;

7) område som upptages av elektrisk kraftstation eller industriell anläggning, med mindre medgivande lämnats av ägaren till kraftstationen eller anläggningen eller Konungen lämnat tillstånd därtill.

2 mom. Undersökningstillstånd eller koncession beträffande inmutat område eller utlagt utmål eller område, varå koncession meddelats, så ock annat område som avses i 5 § 8) gruvlagen, må ej meddelas annan än inmutaren, gruvinnehavaren eller koncessionsinnehavaren, med mindre synnerliga skäl äro därtill.

3 mom. Har sökanden inmutningsrätt eller koncessionsrätt till område varom i denna paragraf är fråga, skall vad i 1 mom. är stadgat icke utgöra hinder för att undersökningstillstånd och rätt till undersökningsarbete eller koncession utsträckas även till sådant område.

2 KAP.

Undersökning av fyndighet

Undersökningstillstånd

4 §.

Undersökningstillstånd meddelas av kommerskollegium.

5 §.

1 mom. Till kommerskollegium ställd ansökan om undersökningstillstånd jämte bilagor skall i tre exemplar ingivas till bergmästaren i det distrikt där fyndigheten är belägen.

2 mom. I ansökningen skall uppgivas:

- 1) sökandens namn, yrke, hemvist och postadress;
- 2) fyndighetens art;
- 3) det område, varå tillstånd sökes, med angivande av församling och län där området är beläget;
- 4) med bevis om ingivandet försedd fyndanmälan enligt 44 §, där sådan anmälan skett.

Sökanden skall tillika lämna uppgifter, i den mån sådana äro för honom tillgängliga, om fastigheter, jordägare, nyttjanderättshavare, inmutare, gruvinnehavare, koncessionsinnehavare samt innehavare av undersökningstillstånd inom området.

3 mom. Vid ansökningen skall sökanden foga:

- 1) karta eller kartskiss jämte beskrivning över det med ansökningen avsedda området av sådan beskaffenhet som kommerskollegium bestämmer;

2) där sökanden önskar att undersökningstillståndet skall omfatta område, för vilket medgivande kräves enligt 3 §, handling utvisande att sådant medgivande lämnats eller, där Konungens tillstånd är erforderligt, till Konungen ställd ansökan om sådant tillstånd;

3) ansökningsavgift av femtio kronor för varje undersökningstillstånd samt förskott till stämpel för tillståndsbevis och till beräknad kostnad för kungörelse av ansökningen.

6 §.

Finner bergmästaren att ansökningshandlingarna äro ofullständiga i något av de avseenden som angivas i 5 § eller att eljest upplysning erfordras rörande omständighet som är av betydelse för ansökningens bedömande, eller har sökanden underlåtit att erlægga ansökningsavgift eller förskott, skall bergmästaren förelägga sökanden att inom viss tid avhjälpa bristen vid äventyr, om det försummas, att ansökningen förfaller i sin helhet eller såvitt angår viss del av det med ansökningen avsedda området.

7 §.

Då ansökan om undersökningstillstånd inkommit, skall bergmästaren utan dröjsmål införa kungörelse därom i allmänna tidningarna och tidning i orten. I den mån tillgängliga uppgifter göra det möjligt och därtill giva anledning, bör även meddelande om ansökningen med posten tillställas fastighetsägare, nyttjanderättshavare och industriella företag som beröras av ansökningen, innehavare av inmutning, utmål, undersökningstillstånd eller koncession ävensom den som gjort anmälan om fynd inom området. I kungörelsen och meddelandena skall angivas, att den som anser sin rätt vara av frågan beroende äger inom viss angiven tid, minst trettio dagar efter det att kungörelse var införd i allmänna tidningarna, hos bergmästaren skriftligen anföra vad han aktar nödigt till bevarande av sin rätt.

Innehar sökanden förut beträffande området inmutningsrätt eller rätt till utmål eller ock koncessionsrätt enligt lagen angående stenkolsfyndigheter m. m., må ärendet behandlas utan iakttagande av vad i första stycket är stadgat.

Efter utgången av den i första stycket angivna tiden och sedan bergmästaren ombesörjt erforderliga kompletteringar, skall han till kommerskollegium insända samtliga handlingar i ärendet jämte eget yttrande.

8 §.

Innehålla handlingarna i ärendet ansökan om Konungens tillstånd i något hänseende, skall kommerskollegium insända sådan ansökan jämte eget utlåtande till Konungen. I avbidan på Konungens beslut skall ansökningen om undersökningstillstånd vila.

9 §.

Vid prövning av ansökan om undersökningstillstånd skall beaktas huruvida ur det allmännas synpunkt tillstånd kan medgivas sökanden.

Söka flera undersökningstillstånd å samma område, skall vid bedömande av frågan vilken av sökandena som må äga företräde särskilt beaktas, förutom det allmännas intresse, om någon av sökandena gjort fyndanmälan som i 44 § sägs eller eljest visar sig hava gjort fynd eller verkställt undersökningsarbete å området.

10 §.

Undersökningstillstånd må icke omfatta område överstigande etthundra hektar. Gränserna på djupet skola räknas lodräta, såvitt det kan ske utan förnärmande av annans rätt.

11 §.

Undersökningstillstånd skall beviljas för viss tid, längst till utgången av tredje kalenderåret efter det då tillståndet beviljades. Förlängning av undersökningstiden kan ske på sätt stadgas i 14 §.

Undersökningstillstånd må ej överlåtas utan medgivande av kommerskollegium.

12 §.

Kommerskollegium äger, där så befinnes erforderligt, uppställa särskilda villkor för undersökningstillstånd. I sådant hänseende må föreskrivas, i vilken omfattning undersökning får ske och vilka åtgärder som skola vidtagas för att återställa marken i lämpligt skick sedan undersökningsarbetet slutförts. Vid tillståndet må ock fogas föreskrifter, som finnas påkallade för att förebygga att industriellt företag hindras. Även andra villkor, som erfordras för att skydda allmänna intressen eller enskild rätt, må uppställas.

Iakttages icke uppställt villkor eller föreligga eljest synnerliga skäl, äger kommerskollegium återkalla undersökningstillstånd.

13 §.

I undersökningstillståndet skall upptagas:

- 1) det område tillståndet avser;
- 2) tiden för tillståndets giltighet;
- 3) erinran om hinder enligt 3 §;
- 4) de villkor i övrigt som gälla för tillståndet;
- 5) benämning på området.

14 §.

På ansökan, som göres innan giltighetstiden för undersökningstillståndet gått till ända, äger kommerskollegium, om skäl visas föreligga, förlänga tiden med högst tre år.

När synnerliga skäl äro därtill, må kommerskollegium medgiva ytterli-

gare förlängning av undersökningstiden med högst tre år, såframt ansökan därom göres före utgången av den förlängda tiden.

Ansökan om förlängning enligt första eller andra stycket skall ingivas till bergmästaren. Vid ansökningen skall fogas, förutom handlingar till bevis om de omständigheter som sökanden vill åberopa som skäl för förlängningen, berättelse över de av honom utförda undersökningarna. Berättelsen bör vara till riktigheten vitsordad av två allmänt betrodda personer. Bergmästaren skall till kommerskollegium insända samtliga handlingar i ärendet jämte eget yttrande.

Kommerskollegium äger vid förlängning av undersökningstiden begränsa undersökningsområdet, där så befinnes skäligt. Om förlängning av undersökningstiden skall kollegium underrätta jordägaren och bergmästaren.

Är vid utgången av undersökningstiden ansökan om koncession eller om förlängning av tiden beroende på prövning, må undersökningsarbetet fortgå intill dess ansökningen slutligen prövats.

15 §.

Vill innehavare av undersökningstillstånd helt eller delvis frånträda tillståndet, innan tiden för detta gått till ända, skall han därom till bergmästaren ingiva till kommerskollegium ställd anmälan, och upphör rätten till det område anmälan avser från den dag anmälan inkommit till bergmästaren. Denne skall översända anmälan till kollegium.

Har den mark som anmälan avser genom undersökningsarbetet tagit skada för framtiden, skall den som innehaft tillståndet, intill dess ersättning för sådan skada blivit erlagd, årligen betala avgift såsom för markens begagnande.

Undersökningsarbete

16 §.

Minst fjorton dagar innan något undersökningsarbete börjas skall innehavare av undersökningstillstånd, i den ordning som för delgivande av stämning i tvistemål är stadgad eller annorledes bevisligen, härom underrätta såväl ägaren av den mark varå han ämnar bedriva arbetet som den vilken med nyttjanderätt innehar sådan mark; dock må, där marken äges eller innehaves av enskild person som är frånvarande och låter egendomen förvaltas av annan, underrättelsen lämnas förvaltaren.

Det åligger därjämte annan tillståndsinnehavare än kronan att, innan något arbete börjas, ställa pant eller borgen för all den ersättning vartill han är förbunden enligt 21 §, såframt icke den till ersättning berättigade annat medgivit. Denna säkerhet skall, där den icke antages av den till ersättning berättigade, vara godkänd av överexekutor i den ort där undersökningsområdet eller större delen därav finnes.

17 §.

Undersökningsarbetet må allenast bestå i sådana åtgärder, vilka erfordras för att ådagalägga att inom undersökningsområdet förekommer fyndighet av det slag som avses i lagen samt för att vinna närmare kännedom om fyndighetens storlek, beskaffenhet och brytvärdhet. Allt arbete skall utföras så, att minsta möjliga skada förorsakas.

Å undersökningsområdet må den som verkställer undersökning icke utan tillstånd av jordens ägare och innehavare uppföra andra byggnader än sådana som oundgängligen erfordras för undersökningsarbetet. Undersökaren äger begagna eller anlägga erforderlig väg till och inom undersökningsområdet.

18 §.

Kan ej med jordägaren eller annan rättsinnehavare träffas överenskommelse om var arbetet i dagen får verkställas eller om väg till eller inom området, skall bergmästaren, på ansökan av innehavaren av undersökningstillståndet och efter kallelse å rättsinnehavarna, på stället anvisa, antingen på en gång vid arbetets början eller i den mån behov därav sedermera uppkommer under undersökningstiden, det område som får användas för ändamålet.

19 §.

1 mom. Under arbetet brutna mineral av beskaffenhet som avses i denna lag må den undersökande icke använda på annat sätt eller i större omfattning än som är nödvändigt för undersökning av deras beskaffenhet och lämplighet för teknisk bearbetning. Därvid utvunna produkter äger undersökaren fritt tillgodogöra sig.

På enahanda sätt äger undersökaren utnyttja inom undersökningsområdet befintligt varp, som förutvarande rättsinnehavare icke, enligt vad i 35 § stadgas, äger bortföra och som icke är föremål för rätt på grund av särskild inmutning enligt äldre författning.

2 mom. Andra mineraliska ämnen än som avses i denna lag må av undersökaren brytas allenast i den mån det erfordras för undersökningsarbetets ändamålsenliga bedrivande. Undersökaren äger därav använda vad för undersökningsarbetet å fyndigheten behöves.

20 §.

I syfte att förebygga att undersökaren överskrider den rätt som enligt 17 § första stycket och 19 § tillkommer honom äger bergmästaren meddela särskilda föreskrifter. Dessa skola omedelbart lända till efterrättelse samt gälla intill dess på förd klagan annorlunda förordnas av högre myndighet.

21 §.

1 mom. För begagnandet av den mark som innehavare av undersökningstillstånd tager i anspråk enligt 17 § skall han till innehavaren av jorden

giva full ersättning i årlig avgift, som skall betalas förskottsvis för år. Tillståndsinnehavaren skall jämväl ersätta skada, som marken kan hava tagit för framtiden; och åligger det honom att, intill dess denna ersättning blivit erlagd, årligen betala avgift såsom för markens begagnande.

Då eljest av undersökningsarbetet förorsakas förlust, skada eller intrång, skall ock full ersättning därför givas.

2 mom. Avser undersökningstillståndet område, varå innehavaren av tillståndet har inmutningsrätt, skall frågan om årlig avgift och annan ersättning bedömas som om fråga vore om ett enda undersökningsarbete.

22 §.

Sämjas ej parterna om beloppet av årlig avgift eller annan ersättning som enligt 21 § skall utgå, äger den som fordrar ersättning påkalla att densamma bestämmes av skiljemän; och skall beträffande sådan tvist vad i lagen om skiljemän stadgas äga motsvarande tillämpning, dock med iakttagande av vad nedan i andra stycket finnes särskilt föreskrivet.

Skiljedomskostnaderna skola gäldas av den som skiljemännen pröva därtill skyldig; ej må dock sådan skyldighet åläggas den ersättningsberättigade, utan så är att han uppenbarligen påkallat förfarandet utan skäl.

Vill den som fordrar ersättning, hellre än att låta tvisten avgöras av skiljemän, draga densamma under domstols prövning, skall det stå honom öppet.

3 KAP.

Bearbetning av fyndighet

Koncession

23 §.

Koncession meddelas av Konungen.

24 §.

Den som erhållit koncession äger med uteslutande av andra rätt att, på de villkor och med de inskränkningar denna lag innehåller, inom det område koncessionen omfattar undersöka och bearbeta fyndigheter av de slag som avses i lagen.

Från äldre gruvbrytning härrörande icke uppfordrat uranhaltigt mineral ävensom uppfordrat sådant mineral, som kvarligger inom koncessionsområdet på löst mark, må koncessionsinnehavaren tillgodogöra sig, i den mån det icke enligt vad i 35 § stadgas av den tidigare rättsinnehavaren bortföres.

Även andra mineraliska ämnen må av koncessionsinnehavaren brytas i den mån sådant erfordras för arbetets ändamålsenliga bedrivande. Av dessa

ämnen må han använda vad vid gruvarbetet behöves samt dessutom tillgodogöra sig allt som ej förrän vid anrikning eller därmed likställt förfarande kan avskiljas från det uranhaltiga mineralet. Koncessionsinnehavaren må ock i övrigt tillgodogöra sig sådana ämnen, såframt de icke av jordägaren eller annan rättsinnehavare, mot erläggande av kostnader som koncessionsinnehavaren nedlagt därå, avhämtas inom sex månader efter tillsägelse.

Vad i tredje stycket är stadgat medför ej rätt att utan inmutning eller koncession bearbeta brytvärd fyndighet av inmutningsbart mineral eller mineral som avses i lagen angående stenkolsfyndigheter m. m.

Uppstår tvist om beloppet av gottgörelse varom i tredje stycket stadgas, skall vad i 22 § är för där avsett fall föreskrivet äga motsvarande tillämpning; dock skola parterna stå var sina kostnader för skiljedomsförfarandet och gälda vardera halva kostnaden för skiljemännens sammanträde. Tiden för avhämtandet skall räknas från det gottgörelsens belopp blivit slutligen bestämt.

25 §.

Koncessionsinnehavaren äger icke använda koncessionsområdet i dagen eller under jord för annat ändamål än gruvarbete och därmed sammanhängande verksamhet för produkternas tillgodogörande och ej heller område, som han utom koncessionsområdet fått sig anvisat enligt 37 §, för annat än där avsett ändamål.

I dagen må koncessionsområdet på sätt i första stycket är sagt användas allenast till den del det blivit anvisat vid förrättning som i 36 § sägs.

Det åligger koncessionsinnehavaren att å mark inom eller utom koncessionsområde, vilken tagits i anspråk för ändamål som avses i första stycket, ensam hålla det stängsel som är nödigt.

26 §.

1 mom. Till Konungen ställd ansökan om koncession jämte bilagor skall i fyra exemplar ingivas till bergmästaren i det distrikt där fyndigheten är belägen.

2 mom. I ansökningen skall uppgivas:

- 1) sökandens namn, yrke, hemvist och postadress;
- 2) undersökningstillstånd som gäller för område som avses med ansökningen;
- 3) fastighet, församling och län, där det med ansökningen avsedda området är beläget;
- 4) de personers namn, hemvist och postadress vilka äro ägare av ifrågasvarande område eller med avseende därå hava nyttjanderätt; dock må, där mark är samfälld för flera fastigheter med skilda ägare och för samfälligheten finnes känd styrelse eller annan som är satt att förvalta densamma, uppgifterna i stället avse ledamöterna i styrelsen eller förvaltaren;
- 5) inmutningar, utmål och koncessioner inom området;

6) vilka fynd av uranhaltigt mineral som gjorts på området med hänvisning till fyndanmälan enligt 44 §, där sådan anmälan skett, ävensom den omfattning vari arbetet är avsett att bedrivas.

3 mom. Vid ansökningen skall sökanden foga:

1) av lantmätare eller annan sakkunnig person upprättad karta över det med ansökningen avsedda området i skala om minst 1:4 000 eller ock, där kommerskollegium det medgivit, i annan skala om minst 1:20 000, utom såvitt angår mark som är avsedd endast för väg, transportbana eller ledning, i vilket fall kartan skall vara upprättad i därför lämplig skala; och skall av kartan jämte beskrivning framgå fastigheternas registerbeteckningar, områdets belägenhet, därå befintliga fastighetsgränser, inmutningar, utmål och koncessionsområden ävensom byggnader, platser och anordningar av de slag som omförmälas i 3 § 1 mom.;

2) redogörelse av sakkunnig person för resultatet av utförd undersökning;

3) intyg som sökanden vill åberopa för att styrka att arbetet kan av honom ändamålsenligt utföras och att nödiga tillgångar därtill stå till hans förfogande;

4) där jämlikt 3 § särskilt medgivande kräves antingen för koncessionen över huvud taget eller beträffande någon del av det med ansökningen avsedda området, handling utvisande att sådant medgivande lämnats eller, då fråga är om tillstånd av Konungen, ansökan om dylikt tillstånd;

5) förskott å beräknad kostnad för kungörelse av ansökningen.

4 mom. I fall som avses i 27 § andra stycket må de i 2 och 3 mom. föreskrivna uppgifterna inskränkas i den mån det betingas av det i förstnämnda lagrum avsedda förenklade förfarandet.

5 mom. I fråga om erforderlig komplettering av ansökningen skall vad i 6 § är stadgat äga motsvarande tillämpning.

27 §.

Då ansökan om koncession inkommit, skall bergmästaren utan dröjsmål införa kungörelse därom i allmänna tidningarna och tidning i orten. Han skall ock genom meddelande med posten underrätta fastighetsägare, nyttjanderättshavare och industriella företag, som beröras av ansökningen, innehavare av inmutning, utmål, undersökningstillstånd eller koncession ävensom den som gjort anmälan om fynd inom området. I kungörelsen och meddelandena skall angivas, att den som anser sin rätt vara av frågan beroende äger inom viss angiven tid, minst trettio dagar efter det att kungörelsen var införd i allmänna tidningarna, hos bergmästaren skriftligen anföra vad han aktar nödigt till bevarande av sin rätt.

Innehar sökanden förut beträffande området inmutningsrätt eller rätt till utmål eller ock koncessionsrätt enligt lagen angående stenkolsfyndigheter m. m., må ärendet behandlas utan iakttagande av vad i första stycket är stadgat.

Efter utgången av den i första stycket angivna tiden och sedan bergmäs-

taren ombesörjt erforderliga kompletteringar, skall han till kommerskollegium insända samtliga handlingar i ärendet jämte eget yttrande.

28 §.

Sedan ärendet inkommit till kommerskollegium, skall kollegium med eget yttrande översända handlingarna till Konungen.

29 §.

Framgår av ansökningshandlingarna, att å området förekommer brytvärd fyndighet av uranhaltigt mineral, prövar Konungen, huruvida ur det allmännas synpunkt koncession bör meddelas sökanden.

Söka flera koncession å samma område, bestämmer Konungen vilken av sökandena som med hänsyn till det allmännas intresse bör äga företräde till erhållande av koncession.

30 §.

Koncession må icke omfatta område överstigande etthundra hektar. Gränserna på djupet skola räknas lodräta, såvitt det kan ske utan förnärmande av annans rätt.

31 §.

Konungen äger för koncessionen uppställa särskilda villkor. I sådant hänseende må meddelas föreskrifter som finnas påkallade för att förebygga att annat industriellt företag hindras i sin utveckling. Därest koncession beviljas å område vartill gruvrätt tillkommer annan, må bestämmelser meddelas för att, med iakttagande av vad i 46 § är stadgat, reglera förhållandet mellan sökanden och innehavare av sådan rätt. När särskilda skäl föranleda det, må föreskrivas vilka åtgärder som skola vidtagas för att återställa marken i lämpligt skick, sedan fyndigheten eller del därav tillgodogjorts. Även andra villkor, som erfordras för att skydda allmänna intressen eller enskild rätt, må uppställas.

Konungen äger tillika, när särskilda skäl äro därtill, vid meddelande av koncession bestämma, i vilken omfattning fyndigheten skall utnyttjas. Konungen kan sedermera meddela ändrade bestämmelser i detta hänseende.

32 §.

I koncessionen skall upptagas:

- 1) gränserna för det område koncessionen omfattar;
- 2) erinran om hinder enligt 3 §;
- 3) de villkor som gälla för koncessionen;
- 4) benämning på koncessionen.

33 §.

Koncession må av Konungen återkallas, om uppställt villkor icke uppfyllts eller om eljest synnerliga skäl äro därtill. Har återkallelse skett, skall

beträffande rätten till marken och annan egendom inom koncessionsområdet gälla vad i 35 § är stadgat.

Koncession må ej överlätas utan medgivande av Konungen.

34 §.

Vill koncessionsinnehavaren frånträda koncessionen, skall han till bergmästaren ingiva till kommerskollegium ställd anmälan därom, och upphör koncessionen från den dag sådan anmälan skett. Bergmästaren skall ofördröjligen översända anmälan till kollegium samt på koncessionsinnehavarens bekostnad låta införa kungörelse om anmälan i allmänna tidningarna och tidning i orten. Bergmästaren skall därjämte genom meddelande med posten underrätta berörda markägare om att koncessionen upphört.

Önskar koncessionsinnehavaren avstå endast från viss del av det område koncessionen omfattar, skall han göra ansökan därom hos Konungen. Ärendet skall behandlas i den ordning som är föreskriven för erhållande av koncession.

35 §.

Då koncession upphör att gälla, skall koncessionsinnehavaren vara förlustig all rätt dels till sådant ej uppfordrat uranhaltigt mineral, som vid tiden för upphörandet finnes inom koncessionsområdet, dels till byggnader som verkstälts för gruvans styrka och bestånd, dels till den mark som inom eller utom koncessionsområdet blivit upplåten till gruvdriften, dels ock till stängsel som det ålegat koncessionsinnehavaren att hålla.

Andra för gruvdriften gjorda anläggningar ävensom ur gruvan uppfordrat uranhaltigt mineral må under högst två år efter koncessionens upphörande avgiftsfritt kvarligga för koncessionsinnehavarens räkning; till det som icke inom nämnda tid borttagits har koncessionsinnehavaren förlorat all rätt.

Efter koncessionens upphörande är jordägaren berättigad att utan lösen förfoga över den mark som varit upplåten för gruvdriften. Annan egendom, som koncessionsinnehavaren enligt vad förut sagts går förlustig, tillfaller likaledes jordägaren; dock skola byggnader och stängsel som i första stycket sägs utan lösen övergå till den som i laga ordning förvärvar rätt till fyndighetens bearbetande och skall beträffande brutet uranhaltigt mineral gälla vad därom i 24 § andra stycket är stadgat.

Anvisande av mark

36 §.

1 mom. Det område i dagen inom koncessionsområdet, som innehavare av koncessionen behöver för arbete eller för väg, skall vid förrättning på stället anvisas antingen på en gång vid arbetets början eller efter hand som senare yppas behov därav.

2 mom. Ansökan om förrättning som avses i 1 mom. skall ingivas till bergmästaren. I ansökningen skall uppgivas:

1) sökandens namn, yrke, hemvist och postadress;
2) fastighet, församling och län, där det område är beläget som sökanden önskar få sig anvisat;

3) de personers namn, hemvist och postadress vilka äro ägare av det under 2) angivna området eller med avseende därå hava nyttjanderätt, återköpsrätt, rätt till elektrisk kraft eller till avkomst eller annan förmån eller rätt till servitut; dock må, där mark är samfällad för flera fastigheter med skilda ägare och för samfälligheten finnes känd styrelse eller annan som är satt att förvalta densamma, uppgifterna i stället avse ledamöterna i styrelsen eller förvaltaren.

Vid ansökningen skall sökanden foga karta och beskrivning som i 26 § 3 mom. 1) sägs.

Kostnaderna för förrättningen, kungörelsekostnaden däri inberäknad, skola gäldas av sökanden; och skall han vara pliktig att, där bergmästaren det fordrar, förskjuta dessa kostnader.

I övrigt skall beträffande förrättningen i tillämpliga delar gälla vad i 22—24 §§, 25 § andra stycket, 26—29, 32, 33 och 40 §§ gruvlagen är för motsvarande fall stadgat om utmålsförrättning.

37 §.

Utom koncessionsområdet äger koncessionsinnehavaren vid förrättning få sig anvisad nödig mark dels för uppläggande av malm samt varp och andra avfallsprodukter dels ock för sådan byggnad eller annan anläggning, väg, transportbana, kraftledning, vattenledning eller avloppsledning, som är erforderlig för gruvdriften eller därmed sammanhängande verksamhet. Hotas visst område av ras eller sättningar, må det ock anvisas.

Därest för utförande av elektrisk kraftledning erfordras särskilt tillstånd eller fråga är om anläggning av järnväg, som jämväl är avsedd för allmän trafik, skall iakttagas vad därom är särskilt stadgat.

Vad som är stadgat angående förrättning som avses i 36 § skall gälla jämväl beträffande förrättning enligt denna paragraf; karta må dock upprättas i den skala som prövas lämplig för ändamålet.

38 §.

1 mom. Mark inom koncessionsområdet, som anvisas för arbete i dagen eller för väg, skall med det undantag som i 2 mom. sägs lösas av koncessionsinnehavaren. Upplåtes för ändamål som avses i 37 § mark utom koncessionsområdet skall, såframt marken helt tages i anspråk för ändamålet eller lider synnerligt men av upplåtelsen, erläggas lösen för marken och i annat fall utgå ersättning för skada eller intrång som förorsakas.

Skall en del av en fastighet avstås och lider genom avståendet eller markens begagnande för gruvdriften en återstående del av fastigheten synnerligt men, skall jämväl denna del lösas, om ägaren det begär. Uppkommer

eljest skada eller intrång å återstoden av fastigheten, skall ersättning därför givas.

Är nyttjanderätt till mark, för vilken lösen skall utgå eller som lider skada eller intrång, av ägaren åt annan upplåten, eller är marken besvärad av rätt till avkomst eller annan förmån eller till servitut eller till elektrisk kraft eller av återköpsrätt, och går till följd av anvisandet av mark sådan särskild rätt förlorad eller lider den intrång, skall ersättning jämväl utgå därför.

Förorsakas annan skada eller förlust än nu nämnts, skall ock sådan skada eller förlust ersättas.

2 mom. Är område som anvisas för arbete i dagen avsett endast för undersökningsarbete eller för väg och vill innehavaren av koncessionen icke förfoga däröver under längre tid än högst tre år, är han ej skyldig att lösa området.

Angående årlig avgift och annan ersättning i fall som i detta moment avses samt förfarandet vid bestämmande av sådan ersättning skall vad i 21 och 22 §§ är för där avsett fall stadgat äga motsvarande tillämpning.

39 §.

Lösen och annan ersättning som avses i 38 § 1 mom. skola bestämmas i penningar att utgå på en gång, särskilt för varje sakägare. Lösen för mark, ersättning för skada eller intrång å fastighet samt annan ersättning till jordägaren skola ock bestämmas var för sig.

Lösen skall bestämmas till den avträdde markens fulla värde och hälften därutöver. Annan ersättning beräknas till belopp motsvarande full gottgörelse och hälften därutöver för förlusten, skadan eller intrånget. Medför sådan särskild rättighet, varom förmåles i 38 § 1 mom tredje stycket, förminskning av markens värde, skall till grund för den ägaren tillkommande ersättningen läggas det värde marken med därå vilande besvär äger.

Vid uppskattning av återköpsrätts inverkan till förminskande av markens värde skall hänsyn tagas jämväl till det i samband med återköpsrätten avtalade villkoret angående fastighetens användning. Värdet av återköpsrätten skall anses uppgå till belopp motsvarande den sålunda uppskattade förminskningen av markens värde.

40 §.

Sämjas ej parterna om lösen eller annan ersättning som avses i 38 § 1 mom., skall den bestämmas av bergmästaren och gode männen vid förrättningen. Yppas därvid skiljaktiga meningar, gäller vad de flesta säga. Har var och en sin särskilda mening, gäller den mening till vilken jämkning kan ske.

41 §.

Angående utbetalning av ersättning som avses i 40 § skall vad i 42—44 §§ gruvlagen är stadgat äga motsvarande tillämpning. Erfordras för tillämpning av reglerna i 43 § andra stycket nämnda lag, att särskild värde-

ring sker av marken dels med och dels utan visst besvär som vilar därå, skall sådan värdering verkställas i samband med ersättnings fastställande.

42 §.

Uppstår efter förrättning skada eller intrång, som ej förutsetts vid förrättningen, må särskild talan om ersättning därför föras vid domstol.

Avgäld

43 §.

Jordägaren är berättigad att av koncessionsinnehavaren erhålla en avgäld, motsvarande en procent av värdet av sådant uranhaltigt mineral, som brutits och uppfodrats inom koncessionsområdet. Avgälden skall dock ej för något år beräknas högre än till 10 000 kronor och skall upphöra att utgå, sedan regelbunden brytning av sådant mineral pågått inom koncessionsområdet under sammanlagt tjugu år. Finnas inom koncessionsområdet flera jordägare, skola de njuta lott i avgälden efter som de äga del i jorden.

Avgälden skall för varje år erläggas inom mars månad nästföljande år till jordägaren eller, där flera jordägare finnas, till den person som de utse. Uppstår tvist om beloppet av avgälden, skall vad i 22 § är för där avsett fall stadgat äga motsvarande tillämpning.

Förekommer uran tillsammans med mineral som äro inmutade enligt gruvlagen eller för vilka koncession meddelats enligt lagen angående stenkolsfyndigheter m. m., skall i fråga om avgäld till jordägaren uran i varje särskilt fall likställas med de mineral, för vilka avgäld eller avgift till jordägaren skall utgå.

4 KAP.

Fyndanmälan och ersättning åt upptäckare

44 §.

Den som upptäckt fyndighet av uranhaltigt mineral må därom göra skriftlig anmälan till bergmästaren. Anmälan skall ingivas i tre exemplar, av vilka bergmästaren utan dröjsmål skall översända ett till kommerskollegium och återlämna ett till sökanden, försett med bevis om ingivandet.

Anmälan bör innehålla noggranna uppgifter om tiden för fyndet, stället där fyndet gjorts med angivande av fastighet, församling och län där fyndplatsen är belägen samt utförliga uppgifter om fyndets beskaffenhet. Fyndplatsen bör angivas på karta jämte detaljskiss.

45 §.

Den som upptäckt fyndighet av uranhaltigt mineral är berättigad att, om annan erhåller koncession, av denne få skälig gottgörelse.

5 KAP.

Ordningsstadganden m. m.

46 §.

Beviljas inmutning enligt gruvlagen eller koncession enligt lagen angående stenkolsfyndigheter m. m. å område, till vilket rätt enligt reglerna om undersökningstillstånd eller koncession i denna lag föreligger, eller meddelas undersökningstillstånd eller koncession beträffande uran å område som är inmutat enligt gruvlagen eller föremål för koncession enligt lagen om stenkolsfyndigheter m. m., må arbete för fyndighetens undersökning och bearbetande, som verkställes på grund av först uppkommen rättighet, icke hindras eller uppehållas av arbete på grund av rättighet som tillkommit senare. Uppstår tvist om sättet för drivande av de särskilda slagen av arbete, skall bergmästaren, med iakttagande av vad därom blivit i undersökningstillstånd jämlikt 12 § eller i koncession jämlikt 31 § föreskrivet, bestämma, hur arbetena skola ordnas, så att innehavaren av äldre rättighet kan ändamålsenligt driva sitt arbete med minsta förfång för den senare rättsinnehavaren.

47 §.

Kommerskollegium och bergsstatstjänstemännen skola utöva sådan tillsyn över gruvarbetet, att icke därigenom fara uppstår för annans egendom.

Om arbetstagares skyddande mot ohälsa och olycksfall i arbetet samt tillsyn däröver gäller vad som är stadgat i arbetarskyddslagen.

48 §.

De i 47 § nämnda tillsynsmyndigheterna skola jämväl tillse, att gruvarbetet icke bedrivs på sådant sätt, att gruvans framtida bestånd äventyras eller tillgodogörandet av kvarlämnad känd tillgång på malm omöjliggöres eller i väsentlig mån försvåras eller eljest uppenbar misshushållning med malm äger rum.

Utfraktsvägar och orter, som leda till gruvans obrutna delar, skola underhållas på ett betryggande sätt samt städse hållas tillgängliga. Vill någon igenlägga utfraktsväg eller ort som nu sagts, skall han därtill söka bergmästarens tillstånd, vare sig gruvrätten äger bestånd eller icke.

Är gruva ej under arbete och kan annan i arbete varande gruva därigenom bliva besvärad av ökat vattentillopp, skall bergmästaren vare sig rätten till förstnämnda gruva äger bestånd eller icke, tillse att till förekommande härav lämpliga åtgärder vidtagas.

49 §.

Vid påbörjande av gruvarbete så ock vid nedläggande av arbetet eller vid dess avbrytande för längre tid än två månader samt vid dess återupptagande skall anmälan därom utan dröjsmål göras hos bergmästaren.

50 §.

Finner bergmästaren nödigt att i gruva vidtagas åtgärder till förekommande av fara för gruvans bestånd eller annans egendom eller till tryggande av tillträde till gruvans obrutna delar eller till förhindrande av sådan misshushållning med malm varom förmäles i 48 §, äger bergmästaren förelägga koncessionsinnehavaren att inom viss tid utföra sådana åtgärder vid äventyr, om det försummas, förutom ansvar enligt vad i 58 § sägs, att efter omständigheterna åtgärderna på hans bekostnad utföras genom bergmästarens försorg eller gruvarbetet inställes, till dess åtgärderna utförts. Bergmästaren äger ock i syfte som nu sagts meddela andra föreskrifter i fråga om gruvarbetets bedrivande.

Bedrives gruvarbete på sådant sätt, att uppenbar fara för gruvans bestånd eller annans egendom därigenom uppstår, äger bergmästaren förbjuda gruvarbetets fortsatta bedrivande. Sådant förbud skall omedelbart gå i verkställighet samt gälla intill dess på förd klagan högre myndighet annorlunda förordnar. Då bergmästaren förordnat om gruvarbetets inställande, må han, där så är nödigt, för verkställighet därav anlita polismyndighetens biträde.

51 §.

Över gruva som är under arbete skall i minst tre exemplar upprättas fullständig och noggrann gruvkarta. Alla nya gruvarbeten böra inmätas och inläggas å kartan sist inom påföljande årets utgång. Av kartan skall ett exemplar finnas vid gruvan samt ett exemplar insändas till bergmästaren och ett till kommerskollegium.

Upprättande av gruvkarta så ock komplettering av sådan karta skall verkställas av bergsstatstjänsteman eller annan, som av kommerskollegium förklarats behörig att verkställa gruvmätningar. Kostnaderna för upprättandet av kartan samt kompletteringen av det vid gruvan förvarade exemplaret skola gäldas av koncessionsinnehavaren. Denne är även skyldig att tillhandahålla erforderligt material för komplettering av de exemplar av kartan vilka förvaras av bergmästaren och kommerskollegium.

Närmare föreskrifter om kartans upprättande och komplettering meddelas av kommerskollegium.

52 §.

Försummar koncessionsinnehavaren vad i fråga om kartas upprättande och komplettering är föreskrivet, äger bergmästaren förelägga honom, vid vite ej överstigande femhundra kronor, att inom viss tid antingen inkomma med karta eller ock lämna erforderligt förskott för arbetets utförande genom bergmästarens försorg.

53 §.

Gruva må icke utan bergmästarens tillstånd nedläggas, förrän alla gruvarbeten blivit inmätta och inlagda å karta.

54 §.

Före den 1 mars varje år skall koncessionsinnehavaren till bergmästaren insända uppgift å den under föregående år utvunna malmen jämte de övriga statistiska redogörelser som kommerskollegium föreskriver.

Försummar koncessionsinnehavaren vad i första stycket föreskrives, äger bergmästaren förelägga ytterligare tid för uppgiftsskyldighetens fullgörande, varje gång vid vite ej överstigande tvåhundra kronor.

55 §.

Den som utför undersökningsarbete eller bearbetar fyndighet skall till kommerskollegium lämna de uppgifter rörande omfattningen av arbetet som kollegium begär.

Sveriges geologiska undersökning eller annan myndighet som Konungen bestämmer skall på begäran beredas tillfälle att genom geologisk sakkunnig följa arbetet och taga del av de vetenskapliga resultaten av detsamma.

Vägrar den som utför undersökningsarbete eller bearbetar fyndighet att ställa sig till efterrättelse vad som enligt första och andra styckena åligger honom, äger länsstyrelsen på anmälan av vederbörande myndighet vid vite ålägga honom att fullgöra sin skyldighet.

56 §.

Bergmästaren skall över undersökningstillstånd och koncessioner, varom i denna lag är fråga, föra register (*uranregister*). I registret skola göras anteckningar om alla sådana av bergmästaren, domstol eller annan myndighet meddelade beslut eller vidtagna åtgärder, som röra undersökningsområdet eller koncessionsområdet ävensom beträffande fyndanmälan och andra omständigheter som äro av betydelse för bedömande av rätten till området.

Har domstol eller annan myndighet meddelat beslut, varom anteckning bör ske i uranregistret, skall underrättelse om beslutet så snart kan ske sändas till bergmästaren.

Närmare föreskrifter om uranregistrets inrättande och förande meddelas av kommerskollegium.

57 §.

Vad som är stadgat i 58—64 §§ gruvlagen om samäganderätt i gruva samt i 65 §, 66 § första, andra, tredje och fjärde styckena ävensom 67 § samma lag om övergång av rätt till gruva skall i tillämpliga delar gälla beträffande fyndigheter av uranhaltigt mineral.

6 KAP.

Påföljder m. m.

58 §.

1 mom. Den som utan undersökningstillstånd, där sådant erfordras, för utrönande av möjligheterna att utvinna uran eller uranförening undersöker

fyndighet av uranhaltigt mineral eller som, utan koncession, för utvinnande av uran eller uranförening bearbetar sådan fyndighet straffes med dagsböter.

I fall som avses i första stycket må uran eller uranförening som utvunnits förklaras helt eller delvis förverkat till kronan.

2 mom. Med dagsböter straffes ock

1. den som bryter mot villkor som enligt 12 § första stycket eller 31 § första stycket föreskrivits för undersökningstillstånd eller koncession;

2. den som åsidosätter av bergmästare enligt 20 eller 50 § meddelad föreskrift;

3. den som påbörjar undersökningsarbete, innan han fullgjort vad som åligger honom enligt 16 §;

4. den som i strid mot 48 § andra stycket utan bergmästares tillstånd igenlägger utfraktsväg eller ort som leder till fyndighetens obrutna delar, eller som nedlägger arbetet å fyndighet, innan han fullgjort vad som åligger honom enligt 53 §; samt

5. den som försummar att fullgöra i 49 § stadgad anmälningsskyldighet eller som underlåter att fullgöra till följd av hänvisningen i 57 § föreliggande skyldighet att göra anmälan om övergång av rätt till fyndighet av uranhaltigt mineral.

59 §.

Med böter tjugufem kronor straffes den som försummar att avlämna statistiska uppgifter i enlighet med vad i 54 § stadgas.

60 §.

Har undersökningsarbete påbörjats, innan den undersökande fullgjort vad som åligger honom enligt 16 § andra stycket, eller har den undersökande inom undersökningsområdet uppfört annan byggnad än han enligt 17 § andra stycket ägt uppföra, ankommer på överexekutor att på ansökan av jordens ägare eller innehavare förordna, i förra fallet om inställande av arbetet intill dess nämnda åliggande blivit fullgjort och i senare fallet om byggnadens borttagande på undersökarens bekostnad. Avser undersökningen kronojord, må ansökan som nyss sagts göras av allmän åklagare; och skall i sådant fall kostnaden för förrättningen, där utmätningssmannen det äskar, förskjutas av allmänna medel. I övrigt gälla enahanda bestämmelser, som i 191 § utsökningslagen äro för där avsett fall stadgade.

61 §.

Vidtager koncessionsinnehavare olovligen å annans mark förfoganden över område i dagen, som icke blivit anvisat vid förrättning som avses i 36 och 37 §§, skall bergmästaren förordna om inställande av arbetet, intill dess vad i fråga om markanvisning är föreskrivet blivit fullgjort; och åligger det utmätningssmannen i orten, då han därför anlitas, att lämna nödig handräckning för arbetets inställande.

62 §.

Överträdelse som avses i 58 § 2 mom. första punkten må av allmän åklagare åtalas allenast efter anmälan av vederbörande bergsstatstjänsteman eller angivelse av målsägande.

Överträdelse som avses i 58 § 2 mom. andra punkten, i vad gäller enligt 20 § meddelad föreskrift, eller i tredje punkten må ej, där densamma endast förnärmar enskild persons rätt, åtalas av annan än målsägande.

7 KAP.

Fullföljd av talan mot bergmästares beslut

63 §.

Är någon missnöjd med bergmästares åtgärd eller beslut under förrättning som avses i 36 och 37 §§ i vad gäller annan fråga än som rör anvisat områdes storlek, form eller sträckning eller anvisande av mark utanför koncessionsområdet, äger han till domstol instämma sin talan därom, vid äventyr av dess förlust, sist inom ett år från förrättningens avslutande.

Klagan över bergmästares i annat fall enligt denna lag meddelade beslut föres hos kommerskollegium genom besvär, vilka skola ingivas till kommerskollegium.

8 KAP.

Särskilda bestämmelser

64 §.

Å kronan tillhörig mark som innehaves under stadgad åborätt skall åbon njuta de rättigheter, vilka enligt denna lag tillkomma jordägaren.

65 §.

Vad i denna lag föreskrives om uran eller uranförening eller fyndighet av uranhaltigt mineral skall gälla även torium eller toriumförening eller fyndighet av toriumhaltigt mineral.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1961.

Genom nya lagen upphäves 9 kap. lagen den 28 maj 1886 angående stenkolsfyndigheter m. m.

Har koncession jämlikt stadgandena i nämnda kapitel beviljats före nya lagens ikraftträdande, skola äldre bestämmelser fortfarande gälla utom i följande hänseenden:

1) Koncession, som beviljats enbart för uranfyndighet eller enbart för toriumfyndighet, skall anses avse båda dessa slag av fyndigheter.

2) Vad i 47—57 §§ jämte därtill anslutande straffbestämmelser i 58 och 59 §§ är stadgat skall gälla i stället för motsvarande bestämmelser enligt äldre rätt.

Har koncession sökts men ej beviljats före nya lagens ikraftträdande, bestämmer Konungen, huruvida sökanden skall beviljas koncession på grund av bestämmelserna i äldre rätt eller undersökningstillstånd eller koncession enligt nya lagen. Innan beslut meddelas, skall sökandens yttrande inhämtas.

2) Förslag

till

Lag

om ändring i gruvlagen den 3 juni 1938 (nr 314)

Härigenom förordnas, att 5 §, 6 § 3 mom., 11 § 1 mom., 52, 53, 55 och 80 §§ gruvlagen den 3 juni 1938 samt punkt 7 i övergångsbestämmelserna till samma lag¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

5 §.

Inmutningspunkten må icke vara belägen å, ej heller inmutat område omfatta:

1) område å — — — för utvidgningen;

9) område, varå koncession förut meddelats för eftersökande och bearbetande av stenkol, såvida begärd inmutning avser mineral som ingår i stenkolen och ej kan utvinnas utan stenkolens förbränning, eller av alunskiffer, såvida begärd inmutning avser mineral som förekommer i sådant samband med skiffern att det ej kan tillgodogöras för sig eller utan skada för skifferfyndigheten; dock att hinder mot inmutning ej föreligger, om koncessionsinnehavaren lämnat medgivande därtill.

Inmutningspunkten må icke vara belägen å, ej heller inmutat område omfatta:

1) område å — — — för utvidgningen;

9) område, varå koncession förut meddelats för eftersökande och bearbetande av stenkol, såvida begärd inmutning avser mineral som ingår i stenkolen och ej kan utvinnas utan stenkolens förbränning, eller av alunskiffer, såvida begärd inmutning avser mineral som förekommer i sådant samband med skiffern att det ej kan tillgodogöras för sig eller utan skada för skifferfyndigheten, *ävensom område, varå undersökningstillstånd eller koncession enligt uranlagen sökts eller meddelats, såvida begärd inmutning avser mineral som förekommer i sådant samband med*

¹ Senaste lydelse, se beträffande 5 § och 6 § 3 mom. ävensom 53 och 55 §§ SFS 1952: 148 samt beträffande 52 § och punkt 7 i övergångsbestämmelserna SFS 1953: 211.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

ämne avsett i nämnda lag, att det ej kan tillgodogöras för sig; dock att hinder mot inmutning ej föreligger om, såvitt angår koncession å stenkol eller alunskiffer, koncessionsinnehavaren lämnat medgivande därtill eller, då fråga är om undersöknings-tillstånd eller koncession enligt uran-lagen, sökanden eller innehavaren av undersökningstillstånd eller konces-sion lämnat medgivande till inmut-ningen eller Konungen medgivit un-dantag från vad nu stadgats.

6 §.

3 mom. Vid ansökningen foge sökanden:

1) karta eller — — — medgivan-de lämnats;

3) där sökanden är svenskt bolag eller svensk ekonomisk förening eller där jämlikt 5 § 1), 2) eller 7) Konungens tillstånd erfordras för inmutning, handlingar utvisande sökandens rätt att verkställa inmutningen eller, om sökanden icke innehar sådan rätt, till Konungen ställd ansökning om tillstånd att verkställa inmutningen;

4) en ansökningsavgift — — — 10 § stadgas.

3 mom. Vid ansökningen foge sökanden:

1) karta eller — — — medgivan-de lämnats;

3) där sökanden är svenskt bolag eller svensk ekonomisk förening eller där jämlikt 5 § 1), 2), 7) eller 9) Konungens tillstånd erfordras för inmutning, handlingar utvisande sökandens rätt att verkställa inmutningen eller, om sökanden icke innehar sådan rätt, till Konungen ställd ansökning om tillstånd att verkställa inmutningen;

4) en ansökningsavgift — — — 10 § stadgas.

11 §.

1 mom. Är sökanden missnöjd med bergmästarens beslut över ansökningen om inmutningsrätt, må talan mot beslutet föras hos kommerskollegium genom besvär, vilka vid äventyr av talans förlust skola vara dit inkomna sist å trettionde dagen efter det sökanden fått del av beslutet.

1 mom. Är sökanden missnöjd med bergmästarens beslut över ansökningen om inmutningsrätt, må talan mot beslutet föras hos kommerskollegium genom besvär, vilka skola ingivas till kommerskollegium.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

52 §.

Gruvinnehavaren må — — — inmutningsbara mineralen.

Av de — — — efter tillsägelse.

Uppstår tvist — — — slutligen bestämt.

Vad i denna paragraf stadgas om rätt för gruvinnehavaren att tillgodogöra sig icke inmutningsbara mineraliska ämnen skall icke gälla *uran, torium eller beryllium eller förening, vari någon av dessa metaller ingår.*

Gruvinnehavaren må — — — inmutningsbara mineralen.

Av de — — — efter tillsägelse.

Uppstår tvist — — — slutligen bestämt.

Vad i denna paragraf stadgas om rätt för gruvinnehavaren att tillgodogöra sig icke inmutningsbara mineraliska ämnen skall icke gälla *ämnen som avses med uranlagen, med mindre fråga är allenast om uttagande av material ur fyndighet för analys eller anrikningsförsök.*

53 §.

Jordägaren vare berättigad att av gruvinnehavaren erhålla en avgäld, motsvarande en procent av värdet av alla de inmutningsbara mineral som inom utmålet brutits och uppfordrats. Avgäld varom nu är sagt beräknas dock ej för något år högre än till 5 000 kronor och skall upphöra att utgå, sedan regelbunden brytning av inmutningsbara mineral pågått inom utmålet under sammanlagt tjuugu år. Sker sammanläggning eller uppdelning av utmål vare sådan åtgärd utan verkan i de hänseenden, varom nu är fråga. Finnas inom utmålet flera jordägare, njute de lott i avgälden efter som de äga del i jorden.

Avgälden skall — — — motsvarande tillämpning.

Jordägaren vare berättigad att av gruvinnehavaren erhålla en avgäld, motsvarande en procent av värdet av alla de inmutningsbara mineral som inom utmålet brutits och uppfordrats. Avgäld varom nu är sagt beräknas dock ej för något år högre än till 10 000 kronor och skall upphöra att utgå, sedan regelbunden brytning av inmutningsbara mineral pågått inom utmålet under sammanlagt tjuugu år. Sker sammanläggning eller uppdelning av utmål vare sådan åtgärd utan verkan i de hänseenden, varom nu är fråga. Finnas inom utmålet flera jordägare, njute de lott i avgälden efter som de äga del i jorden.

Avgälden skall — — — motsvarande tillämpning.

55 §.

Det åligger gruvinnehavaren, vare sig arbete bedrivs eller icke, att från och med året efter det varunder utmålsförrättningen avslutats utgiva en årlig försvarsavgift av *tio* kronor

Det åligger gruvinnehavaren, vare sig arbete bedrivs eller icke, att från och med året efter det varunder utmålsförrättningen avslutats utgiva en årlig försvarsavgift av *tjuugu*

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

för varje hektar eller överskjutande del av hektar av utmålets areal. Av avgiften tillfaller hälften kronan och hälften den jordägare på vilkens mark utmålet är beläget. Finnas inom utmålet flera jordägare, njute de lott i avgiften, efter som de äga del i jorden. Är gruvinnehavaren tillika ägare av mark inom utmålet, skall den honom tillkommande andelen i avgiften icke uttagas.

kronor för varje hektar eller överskjutande del av hektar av utmålets areal. Av avgiften tillfaller, *med den jämkning som kan föranledas av stadgandet i andra stycket*, hälften kronan och hälften den jordägare på vilkens mark utmålet är beläget. Finnas inom utmålet flera jordägare, njute de lott i avgiften, efter som de äga del i jorden. Är gruvinnehavaren tillika ägare av mark inom utmålet, skall den honom tillkommande andelen i avgiften icke uttagas.

Därest den jordägaren enligt första stycket för viss jordlott tillkommande andelen i gruvförsvarsavgift icke utgör helt krontal, skola överskjutande ören tillfalla kronan. Uppgår andelen icke till fem kronor, skall andelen i sin helhet tillfalla kronan.

Avgiften skall — — — i avgiften.

Avgiften skall — — — i avgiften.

80 §.

Där ej förut i denna lag annorlunda stadgats, må klagan över bergmästarens enligt denna lag meddelade beslut föras hos kommerskollegium genom besvär, vilka *vid äventyr av talans förlust skola vara dit inkomna sist å trettionde dagen från delfäendet av det beslut som överklagas.*

Där ej förut i denna lag annorlunda stadgats, må klagan över bergmästarens enligt denna lag meddelade beslut föras hos kommerskollegium genom besvär, vilka *skola ingivas till kommerskollegium.*

7. Vad enligt äldre författning gäller med avseende å rätt för inmutaren att tillgodogöra sig icke inmutningsbara mineraliska ämnen skall icke äga tillämpning å *uran, torium eller beryllium eller förening, vari någon av dessa metaller ingår.*

7. Vad enligt äldre författning gäller med avseende å rätt för inmutaren att tillgodogöra sig icke inmutningsbara mineraliska ämnen skall icke äga tillämpning å *ämnen som avses med uranlagen, med mindre fråga är allenast om uttagande av material ur fyndighet för analys eller anrikningsförsök.*

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1961, dock att 55 § i sin äldre lydelse fortfarande skall tillämpas beträffande försvarsavgifter för tidigare år än 1962.

3) Förslag

till

Lag

**om ändring i lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående
stenkolsfyndigheter m. m.**

Härigenom förordnas, att 2, 10, 48 och 58 §§ lagen den 28 maj 1886 angående stenkolsfyndigheter m. m.¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

2 §.

Ansökning om koncession göres skriftligen och ingives till Konungens Befallningshavande i länet. Sådan ansökning skall innehålla uppgift å sökandens namn, hemvist och *yrke*;

det jordområde, varå koncession sökes, med angivande av *hemman eller lägenhet samt socken*, där området är beläget;

huru stor ytvidd i dagen inom sagda område, som sökanden anser sig för arbetet behöva; samt den mark för väg till området, som kan vara erforderlig.

Ansökningen skall åtföljas av karta över området i skala av 1:4 000, upprättad av behörig lantmätare, enligt de för kartor vid ägoskiften gällande bestämmelser, samt upptagan-

Ansökning om koncession göres skriftligen och ingives till Konungens Befallningshavande i länet. Sådan ansökning skall innehålla uppgift å sökandens namn, *yrke*, hemvist och *postadress*;

det jordområde, varå koncession sökes, med angivande av *fastighet, församling och län*, där området är beläget;

huru stor ytvidd i dagen inom sagda område, som sökanden anser sig för arbetet behöva; samt den mark för väg till området, som kan vara erforderlig.

Ansökningen skall åtföljas av karta över området, upprättad av lantmätare eller annan sakkunnig person, i skala om minst 1:4 000, eller, där kommerskollegium det medgivit,

¹ Senaste lydelse se beträffande 10 § SFS 1917:185 och beträffande 58 § SFS 1942:511.

(Gällande lydelse)

de de å området befintliga byggnader och platser av det slag, varom i 13 § sägs.

Sökanden skall — — — sökandens förfogande.

(Föreslagen lydelse)

i annan skala, dock om minst 1: 20 000; och skall av kartan jämte beskrivning framgå fastigheternas registerbeteckningar, områdets belägenhet, därå befintliga fastighetsgränser, inmutningar, utmål och koncessionsområden ävensom byggnader, platser och anordningar av de slag som omförmälas i 13 §.

Sökanden skall — — — sökandens förfogande.

10 §.

Den, som — — — fyndigheter förekomma.

Övriga på — — — eller boställsinnehavaren.

Är mineralfyndighet — — — 17 § sägs.

Den, som — — — fyndigheter förekomma.

Övriga på — — — eller boställsinnehavaren.

Är mineralfyndighet — — — 17 § sägs.

Vad i andra stycket är stadgat om rätt för koncessionsinnehavaren att tillgodogöra sig övriga mineraliska ämnen skall icke gälla ämnen som avses med uranlagen, med mindre fråga är allenast om uttagande av material ur fyndighet för analys eller anrikningsförsök.

48 §.

Klagan över bergmästares beslut må föras hos bergsöverstyrelsen genom besvär, som skola, vid talans förlust, dit insändas i mål från Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Västernorrlands län innan klockan tolv å fyrtiofemte dagen och i mål från övriga orter i riket innan klockan tolv å trettionde dagen från delgåendet av det beslut, som överklagas.

Klagan över bergmästares beslut må föras hos kommerskollegium genom besvär, vilka skola ingivas till kommerskollegium.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

58 §.

Den, som — — — till efterrättelse.
 Koncessionsinnehavaren må — —
 — av koncessionsinnehavaren.
 Är mineralfyndighet — — — där
 sägs.

Den, som — — — till efterrättelse.
 Koncessionsinnehavaren må — —
 — av koncessionsinnehavaren.
 Är mineralfyndighet — — — där
 sägs.

Vad i andra stycket är stadgat om rätt för koncessionsinnehavaren att tillgodogöra sig där avsedda mineraliska ämnen skall icke gälla ämnen som avses med uranlagen, med mindre fråga är allenast om uttagande av material ur fyndighet för analys eller anrikningsförsök.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1961.

4) Förslag

till

Lag

angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 1 juni 1956 (nr 306) om rätt att utvinna atomenergi m. m. (atomenergilag)

Härigenom förordnas, att 1 § lagen den 1 juni 1956 om rätt att utvinna atomenergi m. m. (atomenergilag) skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

1 §.

Ej må — — — ämne ingår.
 Vad nu — — — i atomreaktor.
 Om rättighet att för utvinnande av uran eller torium eller förening vari något av dessa ämnen ingår *efter-söka* och bearbeta samt tillgodogöra

Ej må — — — ämne ingår.
 Vad nu — — — i atomreaktor.
 Om rättighet att för utvinnande av uran eller torium eller förening vari något av dessa ämnen ingår *undersöka* och bearbeta samt tillgodogöra

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

sig mineralfyndighet gäller vad där- om är särskilt stadgat.

sig mineralfyndighet gäller vad där- om är särskilt stadgat.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1961.

I propositionen framlägges förslag till ny lagstiftning angående uranfyndigheter. Enligt förslaget skall de nuvarande bestämmelserna angående sådana fyndigheter i 9 kap. stenkolslagen ersättas med en särskild lag. Den föreslagna regleringen bygger liksom den nu gällande på ett koncessionssystem. *Eftersökande* av uran (prospektering), som icke inkräktar på jordägarens rätt, lämnas utanför regleringen. I övrigt skiljes i förslaget mellan *undersökning* och *bearbetning* av fyndighet. Undersökningsarbete får enligt förslaget i största utsträckning utföras utan särskilt tillstånd. Sålunda skall jordägare på sin mark samt innehavare av gruvrätt på sitt gruvområde äga utföra undersökningsarbete utan tillstånd av myndighet. Kan den som vill utföra undersökningsarbete icke utverka jordägarens medgivande därtill eller vill undersökaren erhålla en skyddad ensamrätt att utföra undersökningsarbete, skall han av kommerskollegium kunna utverka särskilt tillstånd (*undersökningstillstånd*). För bearbetning av fyndighet skall alltid fordras tillstånd av Kungl. Maj:t (*koncession*). Frågan huruvida undersökningstillstånd eller koncession skall beviljas sökanden skall i första hand bedömas med hänsyn till det allmännas intresse.

Koncessionsområdes maximistorlek föreslås minskad från nuvarande 1 600 hektar till 100 hektar. Även undersökningstillstånd föreslås få omfatta ett område om högst 100 hektar.

Mark inom eller utom koncessionsområde, som koncessionsinnehavare behöver för gruvarbetet, skall anvisas vid bergmästareförrättning i huvudsaklig överensstämmelse med reglerna i gruvlagen angående utmålsförrättning. Jämväl i fråga om koncessionsinnehavares skyldighet att lösa mark och utgiva ersättning för skada och intrång föreslås bestämmelser, som i allt väsentligt överensstämmer med gruvlagens motsvarande regler.

Avgäld till jordägaren för brutna mineral skall i regel utgå enligt gruvlagens regler.

Förfarandet vid ansökan om undersökningstillstånd, koncession och bergmästareförrättning för markanvisning är i huvudsak utformat efter förebild från reglerna i gruvlagen angående inmutning och utmålsförrättning.

Uranlagsförslaget föranleder vissa följdändringar i gruvlagen, stenkolslagen och atomenergilagen. Därutöver föreslås vissa fristående ändringar i gruvlagen och stenkolslagen. Med hänsyn till den förändring av penningvärdet som inträtt efter gruvlagens ikraftträdande föreslås sålunda, att det i 53 § gruvlagen stadgade maximibeloppet för jordägareavgäld höjes från

5 000 till 10 000 kronor. Vidare föreslås, att den i 55 § gruvlagen stadgade gruvförsvarsavgiften höjes från 10 till 20 kronor för hektar av utmålsarealen. I samband därmed föreslås vissa ytterligare ändringar i 55 § gruvlagen i syfte att undvika ur administrativ synpunkt arbets- och kostnadskrävande utbetalning av alltför små jordägarandelar i försvarsavgiften.

Den nya lagstiftningen föreslås träda i kraft den 1 januari 1961.

Tillkomsten av de framlagda lagförslagen

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallades den 12 december 1957 justitierådet Hugo Digman för att såsom utredningsman verkställa en översyn av lagstiftningen om fyndigheter av uranhaltigt mineral m. m. Kommerserådet Ingemar Sahlin samt överingenjörerna Sven Dalhammar, Magnus Smedberg och Erik Svenke förordnades sedermera att såsom experter biträda utredningsmannen. Till fullgörande av sitt uppdrag har utredningsmannen avlämnat ett den 6 december 1958 dagtecknat betänkande med förslag till lagstiftning angående undersökning och bearbetning av fyndigheter av uranhaltigt mineral m. m. (SOU 1958: 41).

Vidare har kommerskollegium *dels* i skrivelse den 23 december 1958 framlagt vissa förslag berörande avgifter enligt gruvlagen, *dels* i skrivelse den 13 februari 1959 hemställt om ändring i stenkolslagens bestämmelser angående karta, som skall åtfölja ansökan om koncession enligt nämnda lag.

Över betänkandet med förslag till uranlag har efter remiss yttranden avgivits av hovrätten över Skåne och Blekinge, hovrätten för Övre Norrland, kommerskollegium, som bifogat yttranden från samtliga fyra bergmästarämbeten ävensom från Skånes handelskammare, handelskammaren för Örebro och Västmanlands län samt handelskammaren i Gävle, Sveriges geologiska undersökning, domänstyrelsen, lantbruksstyrelsen, som bifogat yttranden från lantbruksnämnderna i Skaraborgs län, Örebro län och Norrbottens län, lantmäteristyrelsen, som bifogat yttranden från överlantmätaren i Skaraborgs län och från överlantmätaren i Örebro län, atomkommittén, länsstyrelsen i Malmöhus län, som bifogat yttranden från överlantmätaren i länet och från Sydsvenska kraftaktiebolaget, länsstyrelsen i Skaraborgs län, länsstyrelsen i Värmlands län, länsstyrelsen i Örebro län, länsstyrelsen i Västmanlands län, länsstyrelsen i Kopparbergs län, länsstyrelsen i Väster-norrlands län, som bifogat ett av Väster-norrlands och Jämtlands läns handelskammare avgivet yttrande, länsstyrelsen i Västerbottens län, länsstyrelsen i Norrbottens län, som bifogat yttrande från överlantmätaren i länet, samt delegationen för atomenergifrågor.

Yttranden över betänkandet har vidare efter remiss avgivits av Aktiebolaget Atomenergi, Svenska gruvföreningen, Sveriges industriförbund, som åberopat det av Svenska gruvföreningen avgivna yttrandet som sitt eget, Svenska teknologföreningen, Sveriges lantbruksförbund och Riksförbun-

det Landsbygdens folk, vilka båda förbund avgivit gemensamt yttrande, Svenska skifferoljeaktiebolaget och Sveriges advokatsamfund.

Jämväl de förut nämnda båda skrivelserna från kommerskollegium har remissbehandlats. Yttranden över skrivelsen den 23 december 1958 har sålunda avgivits av statskontoret, riksräkenskapsverket, domänstyrelsen, länsstyrelsen i Örebro län, som bifogat ett av handelskammaren för Örebro och Västmanlands län avgivet utlåtande, länsstyrelsen i Kopparbergs län, länsstyrelsen i Västerbottens län och länsstyrelsen i Norrbottens län, som bifogat yttrande från Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolag, samt av de fyra bergmästareämbetena, Svenska gruvföreningen, Sveriges lantbruksförbund och Riksförbundet Landsbygdens folk. Sistnämnda båda förbund har avgivit gemensamt yttrande.

Över skrivelsen den 13 februari 1959 har yttranden avgivits av lantmäteristyrelsen, rikets allmänna kartverk, Sveriges geologiska undersökning, länsstyrelsen i Malmöhus län, som bifogat yttranden från överlantmätaren i länet och från bergmästarämbetet i västra distriktet, länsstyrelsen i Örebro län, som åberopat ett bifogat, av överlantmätaren i länet avgivet yttrande, länsstyrelsen i Västmanlands län, som bifogat yttrande från bergmästarämbetet i östra distriktet, länsstyrelsen i Norrbottens län, som bifogat yttranden från överlantmätaren i länet och från bergmästareämbetet i norra distriktet, samt Svenska gruvföreningen.

I. Inledning

De grundämnen som tilldrar sig särskilt intresse vid utformandet av en lagstiftning angående fyndigheter av betydelse för atomenergien är uran, torium och beryllium.

Uran, som för närvarande har central betydelse för framställning av atomenergi, är ett metalliskt grundämne, som i olika föreningar förekommer relativt allmänt i jordskorpan. Som regel är fyndigheterna mycket lågvärdiga, oftast endast några gram per ton. De enda urantillgångar i vårt land, som man för närvarande säkert vet kan utnyttjas, förekommer i alunskiffer, de s. k. kambriska skiffrarna i Närke och Västergötland. Uranhalten är även i dessa låg, 200—300 gram per ton i de gynnsammaste skikten. I de mellansvenska skiffrarna finns sparsamt små linser, s. k. kolm, som innehåller cirka 3 000 gram uran per ton. I de oljeförande skikten av skiffrarna, där utvinning av olja sker efter koncession enligt stenkolslagen, förekommer uranhalt av 100—150 gram per ton. Uranmängden i Billingen, Falbygden och Närke torde uppgå till åtminstone en miljon ton, men uranhalt är som nämnts låg. Uranletning försiggår emellertid i stor utsträckning utanför alunskiffrarna och många företag är intresserade av denna prospektering. Uran förekommer understundom i mineral, som är inmutningsbara enligt gruvlagen, men man har ännu icke gjort brytvärda sådana fynd. Granit innehåller i vissa fall cirka 25 gram uran per ton. Man har

alltså att räkna med att uran förekommer dels i inmutningsbara mineral, dels i mineral reglerade enligt stenkolslagens bestämmelser och dels i mineral, som ligger under jordägarens fria förfogande.

Torium är ett grundämne, som till sin natur liknar uran. Forskningen är inriktad på att få fram en metod, varigenom torium kan omvandlas på sådant sätt att atombränsle erhålles därav. Nämnvärda fynd av torium har ännu ej gjorts i Sverige. Detta ämne kan liksom uran förekomma i mineral av olika slag. Torium användes nu som legeringsmetall i volframtråd för glödlampor. Även vid tillverkningen av kvartslampor och ultravioletta lampor har torium funnit viss användning. Detsamma gäller tillverkningen av vissa högeldfasta rör och deglar.

Beryllium är ett grundämne med sådana egenskaper, att det kan ersätta tungt vatten som moderator vid atomdrift i reaktor. Därjämte kan det ingå som konstruktionsmaterial i reaktorer. Det förekommer vanligast tillsammans med aluminium och kisel i ett aluminiumsilikat kallat beryll, innehållande omkring 5,3 procent beryllium. Beryll finns i viss utsträckning i kvarts- och fältspatsfyndigheter, vilka ligger under jordägarens fria förfogande. Beryll förekommer emellertid också i malmförekomster av sådant slag som avses i gruvlagen. Tidigare har beryllium haft sin största användning för vissa legeringar, bl. a. vissa slag av rostfritt stål. Den rena metallen beryllium användes som fönster i röntgenrör. Importerade berylliumsalter användes för lysämnesrör (elektroder för neonljus). I högeldfasta rör och deglar ingår beryllium i form av oxid.

II. Gällande rätt

Stenkolslagens bestämmelser angående uranfyndigheter

Nu gällande bestämmelser angående undersökning och bearbetning av fyndigheter av uranhaltigt, toriumhaltigt och berylliumhaltigt mineral återfinnes i 9 kap. lagen den 28 mars 1886 angående stenkolsfyndigheter m. m. Denna lag avsåg ursprungligen endast stenkolsfyndigheter (1—5 kap.) men genom senare vid skilda tillfällen gjorda tillägg har lagen utvidgats till att omfatta även saltfyndigheter (6 kap.), olje- och gasfyndigheter (7 kap.), alunskifferfyndigheter för utvinande av olja (8 kap.) samt fyndigheter av uranhaltigt mineral (9 kap.).

9 kap. stenkolslagen, som numera omfattar 63—67 §§, tillkom genom lag den 21 december 1945. Dessförinnan var rätten att tillgodogöra sig uranhaltigt mineral förbehållen jordägaren. Uran tillhörde nämligen icke de inmutningsbara mineralen, vilkas tillgodogörande regleras av gruvlagen, och ej heller de fyndigheter, för vilkas bearbetande och tillgodogörande fordrades särskilt tillstånd av Kungl. Maj:t (koncession) enligt stenkolslagen. Genom 1945 års lagstiftning, som endast avsåg uran (sålunda icke torium och beryllium), gjordes rätten att eftersöka och bearbeta fyndighet av uranhaltigt mineral beroende av koncession. Som motivering härför

åberopades, att ämnet uran genom konstruktionen av atombomben och de tekniska uppfinningar som ligger till grund för denna fått en försvarspolitisk och utrikespolitisk betydelse, som icke torde kunna överskattas, och att uran och vissa uranföreningar jämväl torde kunna utnyttjas för andra, fredliga ändamål (prop. nr 372/1945 s. 6). Då såvitt var bekant uranhaltigt mineral av sådan beskaffenhet att det kunde praktiskt tillgodogöras i vårt land huvudsakligen förekom inom alunskifferfyndigheter, ansågs i stort sett de bestämmelser som givits i stenkolslagen beträffande sådana fyndigheter kunna erhålla motsvarande tillämpning beträffande fyndighet av uranhaltigt mineral. Genom lagändring 1953 (prop. nr 207/1953) utvidgades den i 9 kap. stenkolslagen givna regleringen till att avse jämväl fyndigheter av torium- och berylliumhaltigt mineral.

I 9 kap. stenkolslagen reglerades ursprungligen icke endast rätten att eftersöka och bearbeta fyndighet av uranhaltigt mineral utan även rätten att bearbeta utvunnet uran ävensom rätten att föra detsamma ur riket. I detta avseende avvek 9 kap. i systematiskt hänseende från bestämmelserna i stenkolslagen beträffande andra av lagen omfattade fyndigheter. I samband med tillkomsten av lagen den 1 juni 1956 om rätt att utvinna atomenergi m. m. (*atomenergilagen*) överfördes från 9 kap. stenkolslagen till nämnda lag de bestämmelser som avsåg rätt till bearbetning av uran samt rätt till utförsel därav.

Som framgått av det förut anförda är de nu gällande bestämmelserna på ifrågavarande område utformade på grundval av ett koncessionssystem. Koncessionssystemet innebär, i princip, att Kungl. Maj:ts tillstånd erfordras för eftersökande och bearbetning av fyndigheter av uranhaltigt, toriumhaltigt och berylliumhaltigt mineral (63 § första stycket stenkolslagen). Koncession kan enligt samma lagrum begränsas till att avse endast undersökning. Vid beviljandet av koncession har Kungl. Maj:t att pröva, huruvida med hänsyn främst till det allmännas intresse koncession skall beviljas viss sökande. I motsats till vad som är fallet vid inmutning blir alltså sökanden beroende av den koncessionsbeviljande myndighetens bedömning i det särskilda fallet.

Koncessionstvånget är emellertid — efter lagändring år 1950 — ej undantagslöst. I 63 § andra stycket stenkolslagen infördes år 1950 (prop. nr 201/1950) ett stadgande av innehåll, att föreskriften om koncession icke skall utgöra hinder mot att endast för erhållande av prov ur fyndighet för analys verkställa borrhning eller sprängning eller upptaga provgröpar eller vidtaga andra liknande åtgärder. Detta stadgande innebär, att man för där avsett undersökningsarbete ej behöver söka koncession men att man kan erhålla koncession, om man ej kan träffa överenskommelse med markägaren. Vill man utföra undersökningsarbete av större omfattning än i stadgandet anges, måste man däremot alltjämt söka koncession och detta även om överenskommelse med markägaren kan uppnås.

F ö r f a r a n d e t i fråga om koncession å uranfyndigheter följer i stort

sett samma regler som gäller för koncession i allmänhet enligt stenkolslagen. Ansökning om koncession ingives till vederbörande länsstyrelse (2 § stenkolslagen). I ansökningen, som skall åtföljas av karta, skall uppgift lämnas bl. a. angående vilka fastigheter som beröres av ansökningen och vilken ytvidd i dagen som erfordras för arbete. Ansökningen skall kungöras, och den som anser sin rätt vara av frågan beroende äger avgiva yttrande till länsstyrelsen (3 och 4 §§). Sedan jämväl vederbörande bergmästare avgivit yttrande, insänder länsstyrelsen handlingarna jämte eget utlåtande till Kungl. Maj:t, som prövar, huruvida med avseende å företagets gagn för orten och det allmänna koncession må beviljas sökanden. Söker flera koncession å samma område, bestämmer Kungl. Maj:t, oberoende av tiden då ansökningarna inkommit, vilken av sökandena, vare sig de är jordägare, upptäckare eller andra, som skall äga företräde till koncession (7 §).

Nu berörda bestämmelser beträffande ansökningsförfarandet behöver enligt 64 § andra stycket ej iakttagas i fråga om fyndighet av uranhaltigt och därmed jämställt mineral, om ansökningen endast avser rätt till undersökning av fyndigheten eller sökanden redan förut har koncession till området eller detta anvisats honom som utmål enligt gruvlagen. I nu nämnda fall har förfarandet i praxis fått följande gestaltning. Ansökningen inges i regel direkt till handelsdepartementet. Därifrån remitteras den — efter viss teknisk förhandsgranskning — till vederbörande länsstyrelse för yttrande samt för hörande av bergmästaren i distriktet. Genom länsstyrelsens försorg anordnas ett i jämförelse med vad som gäller för bearbetningskoncessioner förenklat kungörelseförfarande, varvid markägare beredes tillfälle att inom tre veckor yttra sig över ansökningen. Sedan ärendet återkommit till departementet, överlämnas det till kommerskollegium för granskning och yttrande. Därefter går ärendet till delegationen för atomenergifrågor och när dess yttrande föreligger, är ärendet färdigt för avgörande. Ibland händer det att ansökningen inges till vederbörande länsstyrelse. I sådant fall behandlas ärendet i länsstyrelsen på samma sätt som vid remissförfarandet, varefter det vidarebefordras till handelsdepartementet.

Koncessionsområdet må enligt 5 § omfatta högst 1 600 hektar. I koncessionen skall angivas gränserna för koncessionsområdet, den ytvidd i dagen inom området som må anvisas sökanden för arbete, den mark för väg till området som sökanden äger begagna samt den årliga arbetsskyldighet han minst skall fullgöra (8 §). Ytvidden för arbete i dagen skall därefter, med iakttagande av vad i koncessionen föreskrivits om maximiareal för sådant arbete, anvisas av bergmästaren vid särskild förrättning (12 § 1 mom.). Enligt 13 § är vissa områden fredade från anvisning genom s. k. hinderbestämmelser. Det anvisade området skall vid förrättningen utstakas på marken och förses med rösen eller andra skiljemärken samt inläggas å koncessionskarta. Sålunda anvisat område ävensom mark som i koncessionen kan ha anvisats för väg skall enligt 14 § 1 mom. i allmänhet lösas, därvid vad i expropriationslagen stadgas skall äga motsvarande tillämpning; dock att

förhöjning av ersättningen skall ske med hälften av det belopp som skall utgå jämlikt de i nämnda lag stadgade grunderna. — Innan koncessionsinnehavaren får taga i besittning anvisat område eller mark till väg, då rätt därtill är medgiven i koncessionen, åligger det honom att för lösen av området eller marken ställa borgen hos länsstyrelsen (12 § 2 mom.). Är området avsett endast för fyndighetens undersökning medelst borrning och vill koncessionsinnehavaren icke förfoga däröver under längre tid än högst tre år, är han emellertid enligt 14 § 2 mom. icke skyldig lösa området. Han skall då i stället, så länge området användes, till innehavaren av jorden förskottsvis för varje år utgiva ersättning, motsvarande dubbla beloppet av jordens avkastning utan avdrag för brukningskostnaden. Därjämte skall han, då området icke längre begagnas, utgiva ersättning för all skada som marken genom arbetet kan ha tagit för framtiden. Motsvarande gäller för vägmark (14 § 3 mom.). Koncessionsinnehavaren äger icke rätt att ovan jord taga i besittning eller eljest förfoga över annan del av koncessionsområdet än som anvisats honom vid bergmästareförrättning (15 §). Sker det kan koncessionsinnehavare ådömas bötesstraff (20 § 1 mom.).

Beträffande marklösen gäller som nyss berörts för koncession i allmänhet enligt stenkolslagen, att ersättning skall utgå med 50 procents förhöjning (14 § 1 mom.). I fråga om koncession enligt 9 kap. stadgas emellertid i 64 § fjärde stycket, att 50 procents förhöjning skall ske — förutom i ett speciellt fall som sammanhänger med dispens enligt 64 § tredje stycket från hindersbestämmelse — allenast då fråga är om mark, för vilken avgäld till jordägare enligt 60 § stenkolslagen ej skall utgå, emedan marken ej är avsedd för brytning, t. ex. mark som löses för uppförande av fabriksbyggnad.

Tillskyndas jordägare eller annan genom arbete som verkställes på grund av koncession skada eller intrång som ej förutsetts vid inlösen, skall ersättning därför givas av koncessionsinnehavaren (18 §).

Vid tvist om ersättning som skall utgå enligt stenkolslagen skall frågan, om den ej gäller jordlösen, prövas av skiljemän. Vill den som fordrar ersättning hellre genast anlita domstol, står detta honom fritt (19 §).

Den som erhållit koncession skall enligt 11 § som pant för skada och intrång som genom arbetet kan tillskyndas jordägare eller annan, hos länsstyrelsen nedsätta i penningar eller vissa slag av obligationer 2 000 kronor, innan något arbete får börjas samt därutöver, innan annat arbete än undersökning medelst borrning sker, ett belopp av 50 kronor för varje hektar av koncessionsområdet. Är koncessionsinnehavaren ägare av området, må i koncessionen meddelas honom befrielse till hela beloppet eller del därav. Efter hand som nedsatt belopp tages i anspråk för ersättningar skall beloppet åter fyllas. Verkställes arbete innan pant nedsatts, kan koncessionsinnehavaren ådömas bötesstraff härför (20 § 1 mom.).

Huvudstadgandet i stenkolslagen om koncessionsområdes användning finns i 10 §. Detta stadgande, som primärt avser stenkols-

fyndigheter och som väsentligen överensstämmer med motsvarande bestämmelser i 51 och 52 §§ gruvlagen, skall enligt 64 § första stycket stenkolslagen äga motsvarande tillämpning på fyndigheter av torium- eller berylliumhaltigt mineral men däremot icke på uranhaltigt mineral. Stadgandet innebär, i vad det har avseende å torium och beryllium, att den som erhållit koncession äger uteslutande rätt att inom det område koncessionen omfattar eftersöka samt bearbeta och tillgodogöra sig därstädes befintliga fyndigheter som avses med koncessionen. Övriga på djupet inom koncessionsområdet anträffade mineraliska ämnen må även brytas, i den mån detta är erforderligt för arbetets ändamålsenliga bedrivande, och koncessionsinnehavaren äger därav använda vad för gruvdriftens ändamål behöves. Vad sålunda icke användes får koncessionsinnehavaren också behålla, såframt det icke av jordägaren mot erläggande av gottgörelse för brytnings- och uppfordringskostnader avhämtas inom 60 dagar efter tillsägelse. Vad här sägs om »övriga mineraliska ämnen» gäller emellertid enligt uttryckligt stadgande i 65 § icke uran, torium eller beryllium eller förening vari något av dessa ämnen ingår.

Som nyss nämnts är 10 § stenkolslagen ej tillämplig på fyndighet av uranhaltigt mineral. För urankoncessionernas del gäller i stället vad i 58 § stenkolslagen är stadgat beträffande koncession för utvinnande av olja ur alunskifferfyndighet. Med hänsyn till att uran förekommer i samband med dylika fyndigheter har det nämligen ansetts lämpligt, att 58 § erhåller motsvarande tillämpning på uranfyndigheter (se prop. nr 372/1945 s. 8). Specialreglerna i 58 § innebär, i vad de har avseende å uranfyndighet, att innehavare av urankoncession äger uteslutande rätt att inom koncessionsområdet för utvinnande av uran eller uranförening eftersöka samt bearbeta och tillgodogöra sig därstädes befintlig fyndighet av uranhaltigt mineral. Sedan område för arbete i dagen anvisats för inlösen, får fyndigheten därinom ej heller i annat syfte utnyttjas av annan. I 58 § upptages icke såsom i 10 § någon allmän regel om att koncessionsinnehavaren äger rätt till »övriga mineraliska ämnen» inom koncessionsområdet med eller utan hembud till jordägaren. Koncessionsinnehavaren kan emellertid tillgodogöra sig — förutom uranfyndigheter — jämväl kalksten och andra mineraliska ämnen som måste brytas för tillgodogörandet av det uranhaltiga mineralet eller som eljest förekommer i sådant samband med detta att de ej kan tillgodogöras för sig. I sådant fall behöver hembud till jordägaren ej ske.

Enligt 56 § andra stycket stenkolslagen gäller beträffande koncession för utvinnande av olja ur alunskifferfyndighet, att Kungl. Maj:t i koncessionen bestämmer, i vilken omfattning fyndigheten årligen må utnyttjas och vilka åtgärder som skall vidtagas för att återställa marken i lämpligt skick efter avslutad brytning. Vid koncession skall vidare fogas de föreskrifter, som finnes påkallade till förebyggandet av att annat industriellt företag hindras i sin utveckling eller eljest finnes erforderliga ur allmän eller enskild synpunkt. Enligt 56 § tredje stycket äger Kungl. Maj:t tillika vid meddelande av koncession bestämma, i vilken omfattning skifferfyndighet skall utnyttjas,

för att den rätt som grundas på koncessionen skall äga bestånd. Dessa särskilda bestämmelser är enligt hänvisning i 64 § stenkolslagen tillämpliga jämväl å fyndigheter av uran-, torium- eller berylliumhaltigt mineral. Beträffande dessa fyndigheter äger sålunda de allmänna bestämmelserna i 3 kap. stenkolslagen om arbetsskyldighet och vilostånd ej tillämpning.

I 17 § regleras vissa frågor rörande kollision mellan olika slag av gruvrättigheter. Denna paragraf är tillämplig jämväl å fyndigheter av mineral som avses i 9 kap. stenkolslagen. Sker på område, varå koncession meddelats, inmutning av mineralfyndighet enligt gruvlagen eller meddelas koncession å område som förut är inmutat, må arbete för fyndighetens eftersökande och bearbetande, som verkställes på grund av först vunnen rättighet, icke hindras eller uppehållas av arbete på grund av inmutning eller koncession som uppkommit senare. Uppstår i detta fall tvist om sättet för drivande av de särskilda slagen av arbete, ankommer det på bergmästaren att bestämma, hur arbetena skall ordnas så att minsta möjliga förfång uppstår.

I 60 § stenkolslagen meddelas bestämmelser om avgift till jordägaren. Bestämmelserna, som primärt gäller koncession för utvinnande av olja ur alunskifferfyndighet, innebär, att jordägaren är berättigad att av koncessionsinnehavaren erhålla en avgift med 15 kronor för ar av mark inom vilken skiffer brutits i dagen eller under jorden eller olja utvunnits, vare sig marken blivit löst eller ej. Bestämmelsen är tillämplig jämväl å fyndighet som avses i 9 kap. stenkolslagen. Enligt särskilt stadgande i 64 § femte stycket skall dock bestämmelserna i 60 § ej föranleda, att den som erhållit koncession jämväl för utvinnande av olja ur alunskiffer skall erlagga större avgift än i 60 § sägs för mark, inom vilken han företagit brytning, förutom av skiffer för utvinnande av olja, även av uranhaltigt mineral.

Om frånträdande eller förverkande av koncession meddelas närmare bestämmelser i 21 §. Då koncession förverkats eller eljest upphört att gälla, tillfaller enligt 32 § all mark som blivit löst jordägaren utan ersättning, dock att koncessionsinnehavaren har rätt att under två år därefter avgiftsfritt behålla kvar å området byggnader och andra tillhörigheter. Schakt och gruvöppningar samt i gruvan befintliga, för dess styrka och bestånd nödiga byggnader skall utan lösen tillfalla den som sedermera i laga ordning förvärvar rätt till gruvans bearbetande.

Utredningsmannen har (s. 14 i betänkandet) från kommerskollegium inhämtat *statistiska uppgifter angående ansökningar enligt 9 kap. stenkolslagen*, avseende tiden intill den 10 oktober 1958. Enligt sedermera verkställd komplettering fördelar sig de till och med den 9 december 1959 inkomna ansökningarna enligt följande uppställning:

Ansökningar avseende	Uran, to- rium och beryllium	Uran	Uran och torium	Olja och uran	Beryl- lium	Obekant eller ej angivet	Summa
<i>Undersökning</i>							
Under handläggning	59	1					60
Beviljade	94	24	1				119
Avslagna	12	2					14
Återkallade	25	12				2	39
<i>Bearbetning</i>							
Under handläggning	4				2		6
Beviljade				1			1
Avslagna	1	1					2
Återkallade	5	1				2	8
Summa	200	41	1	1	2	4	249

Koncessionssökandena utgöres huvudsakligen av gruv- och industriföretag men även ett antal privatpersoner står som sökande. Ett stort antal gruvföretag har sökt koncession för områden, till vilka de har gruvrätt.

Inmutningsförfarandet enligt gruvlagen

Med hänsyn till att utredningsmannens förslag till uranlag i väsentliga delar anknyter till bestämmelserna i *gruvlagen den 3 juni 1938*, skall här redogöras för inmutningsförfarandet sådant det är utformat i nämnda lag. Gruvlagen bygger till skillnad från stenkolslagen på *i n m u t n i n g s y s t e m e t*, som innebär, att envar äger genom inmutning erhålla rätt att å egen eller annans mark undersöka och bearbeta fyndigheter av vissa i gruvlagens 1 § angivna mineral, varibland märkes våra vanligaste malmer. Den som först söker inmutning — i regel upptäckaren — får utan förutgående diskretionär prövning från myndighets sida en rätt till den fyndighet ansökningen avser. Sker inmutning av annan än kronan, är kronan enligt 46 § gruvlagen berättigad att till hälften med inmutaren delta i företaget (*kronoandel*). Beträffande gruva som tillkommit före gruvlagens ikraftträdande tillkommer motsvarande rätt i stället jordägaren (*jordägareandel*).

Inmutning sökes hos vederbörande bergmästare (6 § gruvlagen). I ansökningen, som skall åtföljas av karta, skall uppgift lämnas bl. a. angående de fastigheter och ägare därav som beröres av ansökningen samt om den s. k. inmutningspunktens belägenhet. Något kungörelseförfarande är icke föreskrivet. Sist inom trettio dagar från det ärendet blivit komplett skall bergmästaren företaga ärendet till slutligt avgörande (9 § 1 mom.). Ansökningen skall avslås, om sökanden icke är behörig att inmuta mineralfyndighet i riket och icke erhållit Kungl. Maj:ts tillstånd därtill, om fyndigheten icke är av det slag som avses i gruvlagen eller om inmutningspunkten är belägen å område som enligt hindersbestämmelserna i 5 § är fredat för inmutning. Vid bifall till inmutningsansökan har bergmästaren att utfärda *mutsedel* för sökanden (2 §). Mutsedeln skall översändas till inmutaren och

en avskrift till jordägaren. Mutsedeln skall dessutom kungöras i allmänna tidningarna och tidning i orten. — Inmutningsrätten gäller enligt 3 § första stycket i förhållande till andra inmutare från och med den dag då ansökningen därom inkom till bergmästaren. Om å samma dag flera inkommit med ansökningar, som helt eller delvis avser samma område, njuter de lika rätt med avseende å det gemensamma området (3 § andra stycket). Dock skall, om någon av sökandena kan visa, att han innan ansökningarna inkommit, först upptäckte inmutningsbar mineralfyndighet inom det område hans ansökning avser samt fyndstället icke är beläget å område som förut varit inmutat eller belagt med utmål, inmutningsrätten till det gemensamma området tillkomma honom ensam. För att få denna fråga prövad skall bergmästaren förelägga envar av de sökande att, om han vill göra gällande ensamrätt till det gemensamma området, inom viss tid väcka talan därom vid domstol (7 § andra stycket). Innan tvisten avgjorts av domstolen, får inmutningsärendet icke avgöras.

Inmutningsområde skall enligt 4 § vara cirkelformigt och ha en radie av 200 meter, dock med den inskränkning i områdets yta som betingas av hindersbestämmelserna i 5 §. När särskilda skäl därtill är, må även annan inskränkning i områdets yta ske på begäran av inmutaren. Medelpunkten i cirkeln (*inmutningspunkten*) skall vara till sitt läge på marken bestämd. Gränserna skall vara lodräta, såvida intrång icke därigenom sker på äldre utmål.

Å inmutat område får bedrivas undersökningsarbete beträffande inmutningsbara mineral (2 § andra stycket). Detta arbete får enligt 13 § endast bestå i sådana åtgärder som erfordras för att ådagalägga, att inom inmutningsområdet förekommer fyndighet av inmutningsbart mineral samt för att vinna närmare kännedom om fyndighetens storlek, beskaffenhet och brytvärdhet. På det inmutade området får inmutaren icke uppföra andra byggnader än som oundgängligen erfordras för undersökningsarbetet. Inmutaren äger begagna eller anlägga erforderlig väg till och inom det inmutade området. För begagnandet av marken för undersökningsarbete skall inmutaren enligt 17 § till jordägaren giva full ersättning i årlig avgift. Inmutaren skall jämväl ersätta skada som marken kan ha tagit för framtiden. Då eljest av undersökningsarbetet vållas förlust, skada eller intrång, skall full ersättning därför givas. Om parterna ej kan samsas om den ersättning som skall utgå enligt 17 §, skall frågan avgöras av skiljemän. Den ersättningsberättigade äger dock, om han det hellre vill, omedelbart draga tvisten inför domstol (18 §). Minst fjorton dagar innan undersökningsarbete påbörjas skall inmutaren underrätta markägaren och eventuell nyttjanderättshavare därom (12 § första stycket). Annan inmutare än kronan skall därjämte, om annat ej överenskommes, innan arbete påbörjas, ställa av överexekutor godkänd pant eller borgen för all den ersättning han enligt 17 § kan vara skyldig utgiva. Undersökningsarbete skall vara utfört inom tre år från dagen för mutsedelns utfärdande. Tiden kan dock i vissa fall på ansökan förlängas (19 §).

Enligt 14 § 1 mom. må inmutaren icke använda vid undersökningsarbetet brutna inmutningsbara mineral på annat sätt eller i större omfattning än som är nödvändigt för undersökning av deras beskaffenhet och lämplighet för teknisk bearbetning. Icke inmutningsbara mineraliska ämnen må enligt 2 mom. av inmutaren brytas endast om det erfordras för undersökningsarbetets ändamålsenliga bedrivande och av dem äger inmutaren använda vad som behöves för undersökningsarbetet.

Visar inmutaren, att inom det inmutade området finnes inmutningsbart mineral som lämpar sig för teknisk bearbetning och förekommer i sådan myckenhet att fyndigheten sannolikt kan göras till föremål för gruvdrift, äger han enligt 2 § tredje stycket gruvlagen efter ansökning vid särskild förrättning (*utmålsförrättning*) av bergmästaren få sig anvisat visst arbetsområde (*utmål*). Utmålets areal får icke överstiga 16 hektar (30 §). Utmålet, som skall avpassas efter fyndighetens sannolika utsträckning och gruvdriftens behov samt i regel vara fyrsidigt med räta vinklar och begränsas av räta linjer, skall enligt 32 § vid förrättningen utstakas samt förses med rösen och skiljemärken ävensom inläggas å karta. För utmål gäller i hudsak samma hindersbestämmelser som för inmutning (31 §). Sökanden äger själv bestämma hur stort utrymme inom utmålet han vill taga i anspråk för arbete ovan jord (33 §). Detta område skall särskilt utstakas och inläggas å kartan. Utanför utmålet äger sökanden enligt 34 § vid förrättningen få sig anvisad nödig mark för upplagsplats, väg m. m. Gruvinnehavaren äger enligt 54 § icke använda utmålet i dagen eller under jord för annat ändamål än gruvarbete och därmed sammanhängande verksamhet för produkternas tillgodogörande, och område som anvisats utom utmål får användas endast för i 34 § angivet ändamål. I dagen får utmålet användas endast till den del det blivit löst. Å område inom eller utom utmål åligger det gruvnehavaren att ensam hålla stängsel.

Mark inom utmålet, som gruvnehavaren tager i anspråk för arbetet ovan jord, skall av honom lösas (36 §). Jämväl mark som enligt 34 § upplåtes utom utmålet skall, om den helt tages i anspråk för avsett ändamål eller lider synnerligt men av upplåtelsen, lösas. I annat fall skall för den utom utmålet upplåtna marken ersättning utgå för skada och intrång. Skall en del av fastighet avstås och lider därigenom eller genom markens begagnande för gruvdriften en återstående del av fastigheten synnerligt men, skall jämväl denna del lösas, om ägaren begär det. Uppkommer eljest skada eller intrång å återstod av fastighet, skall ersättning gäldas härför. Jämväl innehavare av nyttjanderätt eller annan särskild rätt till fastigheten kan vara berättigad till ersättning, om rätten går förlorad eller intrång förorsakas till följd av utmålsläggningen. Då till följd av utmålsläggningen förorsakas annan skada eller förlust än nu nämnts, skall också sådan skada och förlust ersättas.

Lösen och annan ersättning skall enligt 37 § bestämmas i penningar att utgå på en gång, särskilt för varje sakägare. 50 procents förhöjning utgår.

Sämjas ej parterna om lösen eller annan ersättning, skall denna bestämmas av bergmästaren med gode män (38 §). Uppstår efter utmålsförrättningens avslutande skada eller intrång, som ej kunnat förutses vid förrättningen, kan särskild talan härom föras vid domstol (39 §). Vid utmålsförrättning fastställd lösen och annan ersättning skall inom 90 dagar från dagen för förrättningens avslutande oavsett förd talan utbetalas till den ersättningsberättigade (42 § första stycket). I vissa fall, såsom då den lösta marken är in-tecknad för fordran, skall ersättningsbeloppet dock i stället nedsättas hos länsstyrelsen, som har att fördela ersättningssumman i huvudsak i enlighet med reglerna om fördelning av köpeskilling för utmättningsvis såld fast egendom. Försummelse med avseende å utbetalning eller nedsättning av ersättningsmedel kan medföra, bland annat, att handräckning kan påkallas för gruvarbetets inställande.

Gruvinnehavaren är enligt 53 § skyldig att årligen till jordägaren er-lägga en *avgäld* motsvarande en procent av värdet av alla inmutningsbara mineral som inom utmålet brutits och uppfodrads. Avgälden är dock maxi-merad till 5 000 kronor för år och skall upphöra att utgå, sedan regelbun-den brytning pågått under sammanlagt 20 år. Gruvinnehavaren är vidare enligt 55 § gruvlagen pliktig att, vare sig arbete bedrives eller icke, utgiva en årlig *försvarsavgift* av tio kronor för varje hektar eller överskjutande del därav som utmålet omfattar. Av denna avgift tillfaller hälften jordäga-ren och hälften kronan. Är gruvinnehavaren själv ägare av mark inom ut-målet, skall den honom tillkommande andelen i avgiften ej uttagas.

Om försvarsavgift trots påminnelse icke erlägges inom föreskriven tid, kan bergmästaren meddela beslut om gruvrättens förverkande (56 §). Genom förverkandet går gruvinnehavare förlustig all rätt dels till inom utmålet befintliga icke uppfodrade inmutningsbara mineral, dels till de för gruvans styrka och bestånd verkställda byggnader, dels till den mark som inom eller utom utmålet blivit upplåten till gruvdriften, dels ock till stängsel som det ålegat gruvinnehavaren att hålla (57 § första stycket). Andra för gruvdriften gjorda anläggningar än de nu nämnda ävensom ur gruvan uppfodrade inmutningsbara mineral må under högst två år efter förverkandet avgiftsfritt kvarligga för gruvinnehavarens räkning; till det som icke inom denna tid bortförts, förlorar gruvinnehavaren all rätt. Mar-ken äger jordägaren förfoga över utan lösen. Annan förverkad egendom tillfaller också jordägaren; dock att de för gruvans styrka och bestånd verk-ställda byggnaderna samt stängsel utan lösen övergår till den som i laga ordning förvärvar rätt till gruvans bearbetande. Icke uppfodrade inmut-ningsbara mineral ävensom uppfodrade sådana som kvarligger inom ut-målet å löst mark, tillfaller likaledes ny gruvinnehavare, i den mån de-samma icke enligt vad nyss sagts må bortföras av den förre gruvinneha-varen.

Beträffande den rätt som tillkommer gruvinnehavaren med avseende å mineral inom utmålet meddelas bestämmel-ser i 51 och 52 §§ gruvlagen. Sedan utmål blivit anvisat, äger gruvinnehava-

ren rätt att bryta och tillgodogöra sig alla inom utmålet befintliga inmutningsbara mineral (51 § första stycket). Även brutna sådana mineral, som härrör från äldre gruvbrytning, tillfaller gruvinnehavaren i den mån de antingen icke alls uppfordrats eller, uppfordrade, kvarligger inom utmålet på löst mark, dock med förbehåll för den rätt den förre gruvinnehavaren enligt 57 § kan äga att bortföra de brutna mineralen. Beträffande icke inmutningsbara mineral gäller, att dessa må av gruvinnehavaren brytas i den mån så erfordras för gruvarbetets ändamålsenliga bedrivande i fråga om de inmutningsbara mineralen (52 § första stycket). Av dessa icke inmutningsbara mineral får gruvinnehavaren använda vad vid gruvarbetet behövs och dessutom tillgodogöra sig allt som ej förrän vid anrikning eller därmed likställt förfarande kan avskiljas från de inmutningsbara mineralen. Han får även i övrigt tillgodogöra sig icke inmutningsbara mineraliska ämnen, såvida icke dessa — mot erläggande av därå nedlagda kostnader — av jordägaren avhämtas inom sex månader efter tillsägelse (52 § andra stycket). Vad sålunda gäller om rätt för gruvinnehavaren att tillgodogöra sig icke inmutningsbara mineral gäller dock — enligt uttryckligt stadgande i 52 § tredje stycket — ej uran, torium eller beryllium eller förening, vari något av dessa ämnen ingår.

I 8 kap. gruvlagen (58—64 §§) finnes bestämmelser för det fall att två eller flera deltaga i samma gruvrörelse (samäganderätt i gruva). I sådant fall skall för gruvans förvaltning årligen utses en gruvföreståndare, som har att iakttaga de föreskrifter om tillsyn över gruvdriften som är meddelade i 10 kap. gruvlagen (59 §). I 9 kap. gruvlagen (65—67 §§) regleras formerna för överlåtelse av gruva eller andel däri och i 10 kap. (68—78 §§) meddelas åtskilliga bestämmelser om tillsyn över gruvdriften. I 11 kap. slutligen meddelas vissa särskilda bestämmelser angående den rätt i gruvrättsligt hänseende som tillkommer innehavare av stadgad åborätt samt regler om talan mot bergmästarens beslut i vissa fall ävensom vissa forum- och åtalsbestämmelser. För innehållet i dessa kapitel redogöres närmare i det följande i anslutning till behandlingen av de särskilda paragraferna i uranlagsförslaget.

Atomenergilagen

Med den förut omnämnda *atomenergilagen* har avsetts att skapa möjligheter till erforderlig kontroll och tillsyn över verksamheten på atomenergiområdet. Enligt lagen fordras särskilt tillstånd av Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer för förvärv, innehav, överlåtelse och bearbetning av eller annan befattning med samt utförsel av uran, plutonium eller annat ämne, som användes såsom atombränsle i atomreaktor, eller förening vari sådant ämne ingår. Detsamma skall gälla i fråga om torium och annat ämne, som är ägnat att omvandlas till atombränsle, ävensom förening, vari sådant ämne ingår, så ock beträffande atombränsle som använts i atomreaktor. Särskilt tillstånd fordras även för uppförande, innehav och drift

av atomreaktor eller anläggning för bearbetning av ämne eller förening som förut angivits. Lagen innehåller också vissa allmänna regler om sådana tillstånd samt bestämmelser rörande tillsyn å efterlevnaden av lagen och med stöd av denna meddelade föreskrifter ävensom ansvarsbestämmelser m. m.

III. Huvuddragen i förslaget

Utredningsmannen

En huvudfråga vid utformningen av lagförslaget har gällt, om och i vad mån koncessionssystemet bör bibehållas beträffande nu ifrågasvarande fyndigheter. Utredningsmannen påpekar, att syftet med lagstiftningen angående rätten att eftersöka och bearbeta fyndigheter av betydelse för atomenergin i vart fall från början i första hand var, att utnyttjandet av naturtillgångar av sådant slag samt användningen av mineralen skulle stå under statlig kontroll. I prop. nr 372 till 1945 års riksdag, vilken proposition ligger till grund för den nu gällande lagstiftningen, uttalades sålunda, att det med hänsyn till den utomordentliga och säregna betydelse som uran redan hade och framdeles kunde få framstod som uppenbart, att avsevärda olägenheter och vådor var förbundna med en ordning, enligt vilken vem som helst ägde förfoga över naturtillgångar av sådan beskaffenhet. Det framhölls vidare, att de främmande stater, vilka inom sina gränser ägde urantillgångar, kunde förutsättas komma att snabbt vidtaga åtgärder för sådan kontroll. Utredningsmannen framhåller, att man får se dessa uttalanden mot bakgrunden av att man vid denna tid betraktade dessa frågor främst med hänsyn till uranets försvarspolitiska och utrikespolitiska betydelse. Numera träder däremot atomkraftens fredliga användning alltmera i förgrunden såväl i vårt land som i andra länder. Med hänsyn härtill och till en önskan att uppmuntra enskilda att söka efter uran har man, påpekar utredningsmannen, tillägnat sig en delvis annan syn på problemet. Det allmännas intresse är nu främst, att man skall få kännedom om fyndigheterna och att vi i vårt land skall få fram material för den atomdrift som man räknar med kan bli av så stor betydelse i framtiden. Även i utlandet är det så att man, efter att till en början ha haft den inställningen att det gällde att snabbt skaffa staten en långtgående kontroll över dessa naturtillgångar, numera funnit att det allmännas intresse bäst betjänas av att den enskildes insatser stimuleras genom lättnader i lagstiftningen. Kontrollbehovet anser utredningsmannen väsentligen kunna tillgodoses på sätt som skett genom tillkomsten år 1956 av vår atomenergilag. Utredningsmannen framhåller att man redan genom 1950 års ändringar i 9 kap. stenkolslagen kom in på en väg, som ledde till lättnader i den statliga kontrollen. Då gjordes undersökningsförfarandet väsentligen fritt; för undersökningsarbete av viss begränsad omfattning erfordrades ej längre koncession. Det ansågs i sådant fall tillräckligt, att jordägarens och annan rättsägares intressen tillgodosågs. Möjlighet att även för undersökningsarbete förvärva kon-

cession ansågs dock böra stå öppen; det kunde anses erforderligt exempelvis om rätt att företaga undersökning ej kunde erhållas genom frivillig överenskommelse eller om någon ville skaffa sig ensamrätt till undersökning av en fyndighet eller rätt till undersökningsarbete av större omfattning.

De synpunkter som enligt utredningsmannens uppfattning vid den nya lagstiftningen torde böra särskilt beaktas är följande:

man bör eftersträva stimulans av de enskildas intresse att söka efter, undersöka och bearbeta uranfyndigheter genom att skapa dels så stor frihet och så enkla förfaranden som möjligt, dels ock ett skydd för den enskildes rätt till eftersökande och till de resultat som därigenom uppnås;

man måste skapa möjlighet för den som vill söka efter uran att även mot jordägares eller andra rättsinnehavares vilja och givetvis med tillgodoseende av dessas intressen få vara verksam för att eftersöka, undersöka och bearbeta uranfyndigheter så att dessa fyndigheter blir upptäckta och utnyttjade genom enskilt initiativ.

Det har vidare syntts utredningsmannen vara ett det allmännas intresse, att en väsentlig del av landets behov av uran i framtiden kan täckas genom inhemsk uranutvinning och att en viss kontroll kan utövas över fyndigheterna och deras utnyttjande. Även kontrollen kan i detta sammanhang, påpekar utredningsmannen, tjäna effektiviteten i produktionen; kontrollen kan nämligen inriktas på att man får kännedom om fyndigheterna och på att de resurser som finnes på bästa sätt utnyttjas.

Utredningsmannen anser för sin del, att de syften som man enligt vad nyss sagts främst synes böra tillgodose med en ny lagstiftning på ifrågasvarande område otvivelaktigt kan uppnås såväl med inmutnings- som koncessionssystemet samt anför i fortsättningen bl. a. följande.

Då man skall taga ståndpunkt till spörsmålet, vilket system — inmutning eller koncession — som är att föredraga i fråga om rättigheten att eftersöka och bearbeta uranfyndigheter, har man att bedöma dels huruvida uran har och kan förväntas få den betydelse att koncession ur denna synpunkt får anses motiverad och dels vilket system som framstår såsom det ur praktisk och rättslig synpunkt mest ändamålsenliga.

Vad beträffar uranets betydelse bedömes detta under närmast överskådlig tid komma att spela en avgörande roll såsom primärt bränsle för de civila atomenergiprogrammen med en alltmer stegrad efterfrågan som följd. Den effektivare utnyttjning av uranet, som kan komma till stånd genom principiella och tekniska förbättringar, kommer sannolikt icke att medföra någon revolutionerande förändring i detta förhållande. Uranets betydelse i och för sig torde sålunda motivera fortsatt tillämpning av koncessionssystemet.

Om man betraktar de praktiska och rättsliga skälen, är det allttjämt så att våra enda kända brytvärda fyndigheter av uran finns i alunskiffrarna. Man vet emellertid att uran finns även i inmutningsbara och andra mineral och intresset är i hög grad inriktat på att få fram brytvärda fyndigheter av uran även där. Man torde vid lagstiftningen böra räkna med att dessa strävanden kommer att vinna framgång och att inmutningsbara mineral och uran därför i framtiden kommer att brytas samtidigt ur samma fyndigheter.

Uran kan alltså beräknas förekomma dels i fyndigheter, som nu regleras enligt stenkolslagens koncessionssystem, dels i fyndigheter som är inmutningsbara enligt gruvlagen. Detta försvårar ett rationellt ordnande av uranlagstiftningen. För vissa fall kan det framstå som mest ändamålsenligt att tillämpa stenkolslagens regler, för andra åter är gruvlagens regler lämpligare. Man måste sträva efter att såvitt möjligt eliminera de olägenheter som skulle uppstå i ett fall då till samma fyndigheter finns skilda rättsägare beträffande olika mineral som är underkastade olika regler.

Den anpassning i det särskilda fallet, som sålunda är önskvärd eller nödvändig, är i och för sig ett skäl för att man använder koncessionssystemet. I samband med att koncession beviljas kan en sådan anpassning ske, medan inmutningsrätten är bunden av mera bestämda regler. Om en koncessionsrätt redan föreligger till ett område, är det ägnat att skapa konflikt-situationer, om en inmutare utan vidare förvärvat en konkurrerande rätt till samma område. Dylika konflikter kan väl uppkomma redan inom ramen för nuvarande lagstiftning, men det gäller då mera speciella situationer. I 5 § punkt 9 gruvlagen har ett par sådana fall reglerats genom bestämmelser om inmutningshinder. Skulle uran i framtiden kunna uttagas ur en mängd olika fyndigheter, skulle konfliktsituationerna kunna komma att bli allmänna.

Inmutningsrätten tillämpad på våra gruvor av klassisk typ är en vidsträckt rätt, som ofta närmar sig äganderätten i sina verkningar. Det vore ägnat att ingiva betänkligheter att tillämpa en sådan rätt för utvinnande av uran ur fyndigheter som sträcker sig över stora områden. Såsom förut nämnts förekommer uran allmänt, ehuru i små kvantiteter, i jordskorpan.

Att märka är även, att atomenergiverksamheten under de närmaste åren ej kan beräknas bli en ekonomisk verksamhet av vanlig typ. Den är på nuvarande stadium beroende av insatser av subventionskaraktär. Avsättningen av och prisbildningen på uran kommer att sammanhånga därmed.

Fördelarna med inmutningssystemet — dess stimulerande inverkan på prospekteringsverksamheten, dess innebörd av rättsligt förfarande oberoende av diskretionär prövning samt den automatiska lösningen av rätten till uran inom områden, som redan omfattas av rätt till andra mineral enligt gruvlagen — synes ej uppväga de skäl som talar för koncession. Man kan för övrigt ordna ett koncessionssystem med sikte på att tillgodose enskildas intressen. I den mån gruvlagen har fördelar framför stenkolslagen, kan de beaktas vid utformningen av lagstiftningen. Det är så mycket mera naturligt som en samordning av reglerna om uran och inmutningsbara mineral bör eftersträvas. Skulle det i framtiden visa sig att uran ej kommer att ha den speciella betydelse, som man nu synes böra räkna med, kan man måhända då överväga att upptaga uran som inmutningsbart mineral i gruvlagen. Man har då också en säkrare uppfattning om vilken gestaltning uranfyndigheterna får, särskilt i fråga om utsträckning och belägenhet. Att i nuvarande läge taga steget att göra uran inmutningsbart synes ej tillrådligt.

Härefter övergår utredningsmannen till att behandla frågan, hur man med tillämpning av koncessionssystemet skall kunna uppnå en ändamålsenlig ordning på förevarande område. Utredningsmannen uttalar, att det allmännas intresse av kontroll inträder först när bearbetning av en fyndighet skall komma till stånd. Särskilt under nuvarande förhållanden, då det gäller att erhålla kännedom om uranförekomsterna i vårt land, finnes anledning att bereda största möjliga frihet och oppmuntran åt dem som öns-

kar och har förutsättningar för att söka efter uran. Utredningsmannen konstaterar, att intresse för en sådan verksamhet föreligger och att den relativt allmänna förekomsten av uran gör, att eftersökandet redan är ganska utbrett och kan bli det i än högre grad i den mån tekniken ytterligare utvecklas och uranbehovet allt starkare aktualiseras. Man måste emellertid också räkna med att de brytvärda fynden kan bli förhållandevis fåtaliga. Vad som ur allmän eller enskild synpunkt kan krävas beträffande bearbetning av uranfyndigheter bör därför ej inverka på ordningen för eftersökande och undersökning av fyndigheter. Detta är av vikt för att förfarandet icke skall bli onödigt betungande för den enskilde och taga den administrativa apparaten i anspråk på ett sätt som ej motiveras av behovet. I detta sammanhang erinrar utredningsmannen om föredragande departementschefens uttalanden i samband med 1950 års ändringar i 9 kap. stenkolslagen, vilka ändringar innebar, att föreskriften om koncession ej vidare skulle utgöra hinder mot att endast för erhållande av prov ur uranfyndighet för analys verkställa borrhning eller sprängning eller upptaga provgropar eller vidtaga andra liknande åtgärder (prop. nr 201/1950 s. 8 f).

Utredningsmannen konstaterar, att det utan vidare torde kunna sägas, att något behov av reglering icke föreligger beträffande eftersökande av uranfyndighet. Därvid utgår utredningsmannen från att gränsen mellan eftersökande och undersökning drages i enlighet med de i 24 kap. strafflagen angivna objektiva rekvisiten för skadegörelse och åverkan. När det gäller undersökning av fyndighet framhåller utredningsmannen att behov kan föreligga dels av en under viss tid för undersökaren skyddad rätt, som bör kunna förvärfvas även mot jordägarens vilja, och dels av garantier för jordägarens och annan rättsägares rättigheter och intressen. Vidare bör, anför utredningsmannen, klargöras, vad en frihet från skyldighet att söka tillstånd innebär i förhållande till behovet av skydd för den som verkställer undersökning — om han behöver riskera, att annan genom att söka tillstånd skaffar sig företräde till fyndigheten. Därtill kommer möjligen också det allmännas intresse av att få kännedom om fyndigheterna. På undersökningsstadiet får man emellertid också ha i sikte, att den som får tillstånd till undersökning — eller får göra undersökning utan tillstånd — även får ett befogat intresse av att sedan kunna tillgodogöra sig sina fynd antingen genom tillstånd att bearbeta fyndigheten eller — om denna rätt överlämnas till annan — genom rätt till skäligen ersättning för de fynd han gjort.

På det stadium, då bearbetning av en fyndighet skall ske, tillkommer, påpekar utredningsmannen, det allmännas intresse av att den som bearbetar fyndigheten har tekniska och ekonomiska resurser att effektivt utnyttja fyndigheten och att denne över huvud är lämplig att — även ur kontrollsynpunkt — utnyttja en för vårt land utomordentligt betydelsefull naturtillgång. Detta är emellertid även ett jordägareintresse. Det intåg som sker i jordägarens egendom medför rätt till ersättning och an-

språk på att arbetet utföres på sådant sätt, att större intrång ej sker än som är nödvändigt. Tillgodoses jordägarens intresse dessutom genom någon form av avgäld, har han ett intresse av att den som utövar brytningsrätten har vilja och förmåga att inom rimlig tid åstadkomma brytningsresultat.

De synpunkter som nu anförts har synts utredningsmannen i stort sett kunna tillgodoses med ett system av följande innebörd:

1) Rätten att eftersöka uranfyndigheter och göra undersökningsarbeten på sådana fyndigheter kan lämnas i princip fri. Detta betyder, att vem som helst får söka efter sådana fyndigheter, om han ej inkräktar på jordägarens rätt samt att jordägaren har rätt att göra undersökningsarbete på sin mark utan att särskilt tillstånd därtill erhållits. Jordägaren kan också genom avtal upplåta sina befogenheter åt annan, och denne kan då verkställa undersökningsarbete utan att ha erhållit tillstånd därtill av myndighet. Vad nu sagts innebär en utvidgning av friheten från koncessionsplikt i förhållande till gällande rätt, där friheten är begränsad till eftersökande och undersökningsarbete av det slag som angives i 63 § andra stycket stenkolslagen. En särskild fråga, som behandlas i annat sammanhang, är vilken rätt innehavare av gruvrätt bör äga att undersöka uranfyndigheter på sitt gruvområde.

2) Den som vill förvärva en rätt att med uteslutande av andra undersöka uranfyndigheter på visst område bör kunna få tillstånd därtill av myndighet. Lämnas eftersökandet helt fritt betyder det, att en meddelad rätt att undersöka ett område ej hindrar andra att eftersöka uran på samma område.

3) Rätten att bearbeta en uranfyndighet bör vara beroende av koncession. Den koncessionsbeviljande myndigheten bör i princip ha frihet vid bestämmandet av koncessionsinnehavare. Innehavare av gruvrätt bör dock även i detta avseende intaga en särställning.

4) De väsentliga olikheter som föreligger mellan undersökning och bearbetning bör föranleda, att man reglerar dessa förhållanden var för sig med särskilda regler för undersökning (*undersökningstillstånd*) och särskilda regler för bearbetning (*koncession*).

Härtill fogar utredningsmannen följande båda spørsmål:

a) Hur skall man kunna utnyttja fördelen — för såväl den enskilde som det allmänna — av att undersökningstillstånd ej behöver sökas för det stora antalet fall, då den som gör undersökning behöver icke endast en rätt och frihet att göra undersökning utan också ett skydd för sina intressen inom det område där han undersöker?

b) Hur skall man få till stånd enkla regler för prövning av vem som skall få företräde då flera gör anspråk på undersökningstillstånd? Det är av vikt att den tillståndsgivande myndigheten här ej ställes inför svåra överväganden, som kanske har avgörande betydelse för den framtida rätten till en värdefull fyndighet.

Utredningsmannen framhåller härefter, att det knappast kan komma i fråga, att en jordägare i denna sin egenskap får en skyddad rätt gent-

emot andra, som vill göra undersökning. Det är fastmera just mot jordägaren som möjligheten att få undersökningstillstånd erfordras. Man kan knappast heller som en allmän regel uppställa, att ansökan om tillstånd för annan än jordägaren skall avslås, om jordägaren kan påvisa, att han själv har ett aktuellt intresse av att göra undersökning. Med en sådan regel skulle kunna uppkomma ömtåliga och svåra bevisfrågor. Situationen är i viss mån en annan, om jordägaren åt annan, exempelvis ett gruvföretag eller annat industriellt företag, upplåtit sin rätt till undersökning beträffande ifrågavarande ämnen. Om företaget på grund av sådant avtal igångsatt undersökning, kan det framstå som obilligt, att man ej respekterar en sådan rätt utan ger undersökningstillstånd åt annan. Utredningsmannen påpekar att när undersökningsarbete i egentlig mening igångsättes det är av vikt för den som utför arbetet, att han får ostörd av andra slutföra detsamma. En möjlighet att undvika ett tillståndsförfarande i det stora antalet fall skulle vara att införa ett enkelt anmälningförfarande för de fall, då tillstånd ej är erforderligt för att få en rätt gentemot jordägaren. Ett sådant anmälningförfarande skulle emellertid kunna missbrukas och utnyttjas för att skaffa företrädesrätt till stora områden för framtiden. Man måste nämligen räkna med, att många företag skulle genom anmälningar söka åt sig garantera så stora områden som möjligt. Olägenheterna härav skulle dock kunna begränsas genom att anmälan ej medförde företrädesrätt mer än under viss kortare tid. Det vill emellertid synas, framhåller utredningsmannen, som om man skulle kunna komma fram till ett användbart system med enkel anmälan, om man kvalificerar den till en *f y n d a n m ä l a n* till myndighet. Det allmänna har ett intresse av att gjorda fynd blir anmälda. Om den enskildes intresse av att anmäla fynd till myndighet stimuleras genom att möjligheterna att erhålla undersökningstillstånd eller koncession i konkurrens med annan i viss mån göres beroende av sådan anmälan, bör man kunna få en lämplig grund för att skilja mellan olika sökande. Ur prioritetssynpunkt synes rent sakligt en väl underbyggd fyndanmälan — och som sådan bör allmänt sett anses anmälan om fynd som har ett sådant värde, att sökanden är beredd att därå bekosta undersökningsarbete — böra tillmätas större betydelse än tidpunkten för ansökning om undersökningstillstånd.

Jämväl frågan om inmutares, gruvinnehavares och koncessionsinnehavares rättsställning i fråga om rätten att undersöka uranfyndighet på eget gruvområde kräver, påpekar utredningsmannen, särskilda överväganden. Utredningsmannen framhåller i detta sammanhang, att ur allmän synpunkt hinder ej torde föreligga att medge innehavare av gruvrätter en på visst sätt skyddad företrädesrätt att inom sina områden undersöka uranfyndigheter. Det skulle ligga väl i linje med principerna i koncessionslagstiftningen sådana den hittills utformats. Principen i 17 § stenkolslagen är sålunda, som i det föregående i samband med redogörelsen för gällande rätt berörts, att vid konkurrens mellan flera rättigheter först vunen rättighet i första hand skall tillgodoses. Vidare hävdades starkt vid införandet av reglerna om

koncession å alunskifferfyndigheter för utvinnande av olja, att sådan rätt icke fick hindra redan befintliga företag. Kan man ej bereda innehavarna av gruvrättigheter en utan tillstånd skyddad rätt, får man räkna med att dessa — och de spelar en betydande roll i detta sammanhang, då ovisshet ännu råder om förekomsten av brytvärda mängder uran i inmutningsbara mineral — i stor utsträckning söker undersökningstillstånd beträffande uran på sina gruvområden för att skydda sina intressen. Ur administrativ synpunkt uppkommer härigenom mycket arbete som måste bedömas vara till föga nytta.

För bedömandet av den rättsställning som bör tillkomma innehavare av gruvrätt med avseende å rätten till uran uppställer sig först, framhåller utredningsmannen, den frågan, huruvida man kan — med hänsyn icke blott till undersökningstiden utan även till det stadium, då en fyndighet skall bearbetas — med allmänna gruvrättsliga principer lösa de problem som uppkommer, om beträffande samma fyndighet en person har rätt till uran och en annan till de inmutningsbara mineralen. Efter att ha erinrat om vissa uttalanden i frågan av första lagutskottet i samband med tillkomsten av 1945 års uranlagstiftning (utl. nr 54 år 1945) och av kommerskollegium i samband med handläggningen av ett koncessionsärende (jfr Från departement och nämnder 1957 nr 4 s. 66) anför utredningsmannen, att man till en början kan konstatera, att då uran förekommer i förening med inmutningsbart mineral brytning av bådadera måste ske samtidigt. Gruvlagen har i 8 kap. bestämmelser om samäganderätt i gruva och i förevarande fall skulle en liknande situation föreligga. Det är emellertid ett känt förhållande, att reglerna om samäganderätt i gruva är mycket svåra att tillämpa i praktiken, ehuru delägarskapet i en enhetlig gruvrörelse oftast har karaktär av andelsrätt till viss kvotdel i en fyndighet. Vanligen framtvingas ett uppordnande av rättsförhållandet genom bildandet av ett aktiebolag. Man skulle kunna tänka sig, att det inbördes rättsförhållandet mellan innehavare av urankoncession och innehavare av gruvrätt enligt gruvlagen reglerades på samma sätt men man måste dock ha regler att falla tillbaka på, om en sådan ordning ej går att frivilligt genomföra. Kvotdelarna av de olika delägarnas rätt måste då fastställas, en åtgärd som måste bedömas som mycket svår att genomföra. Hittillsvarande erfarenhet ger vid handen, att man måste räkna med att urankoncessionen i regel kommer att representera ett värde mindre än hälften av rätten till hela fyndigheten. Detta medför, att man — med tillämpning av gruvlagens regler om brytningsvitsord — skulle komma till att innehavaren av urankoncession ej skulle kunna framtvinga brytning, eftersom för brytningsvitsord kräves, att den som begär brytning innehar minst hälften av »gruvan». Om man inför en regel, att innehavaren av urankoncession får sådant vitsord även om han äger mindre än hälften i gruvan, inkräktar man å andra sidan på gruvinnehavarens rätt på ett sätt, som knappast kan godtagas. I regel torde ej uranet få den ekonomiska betydelse vid bearbetandet av en gruva, att brytningen av uran bör få bli bestämmande för uttaget av inmutningsbara mineral. För att man i nu be-

rörda hänseende skall kunna komma fram till en rimlig lösning med olika rättsägare beträffande uran, å ena, samt inmutningsbara mineral, å andra sidan, måste man kunna bygga på en överenskommelse mellan delägarna eller en uppdelning av ett visst område dem emellan.

Med nu gällande regler kan man, påpekar utredningsmannen, komma till rätta med svårigheterna i de fall då urankoncession sökes på gruvområde genom att normalt meddela sådan koncession endast till gruvinnehavaren. Men om någon söker inmutning å ett område, beträffande vilket koncession å uran redan meddelats annan, finns ej möjlighet att hindra inmutningsrättens uppkomst. Detta fall anser utredningsmannen böra betraktas på följande sätt.

Om en person eller ett företag sökt uran och funnit sådant i inmutningsbart mineral, torde meddelande av koncession böra göras beroende av att inmutning sökts och utmål lagts. Det bör sålunda ej komma i fråga, att en person på grund av en koncession för utvinnande av uran, som utgör ett mycket ringa inslag i det inmutningsbara mineralet, skall få bryta och tillgodogöra sig detta senare utan inmutning och utmålsläggning. Det skulle innebära, att man kunde sätta hela gruvlagen ur funktion. Redan existensen av bestämmelserna om kronoandel visar att ett sådant kringgående av gruvlagens regler ej kan godtagas. Vad nu sagts medför den fördelen, att man i regel ej behöver riskera, att inmutning senare sökes av annan å område, som omfattas av urankoncession. Det är dock tänkbart, att så kan ske, om upptäckten av de inmutningsbara mineralen sker senare än upptäckten av uranet eller om en inmutningsbar fyndighet vid viss tidpunkt ej anses brytvärd men senare befinnes vara det. Med hänsyn härtill bör i gruvlagen såsom uteslutet från inmutning upptagas även område, varå undersökningstillstånd eller koncession sökts eller meddelats för uran, såvida begärd inmutning avser mineral, som förekommer i sådant samband med uran, att det ej kan tillgodogöras för sig, dock att hinder för inmutning ej bör föreligga, om innehavaren av undersökningstillstånd eller koncession lämnat medgivande därtill eller tillstånd till inmutningen lämnas av Kungl. Maj:t. Genom en sådan bestämmelse och ett stadgande i uranlagen, att undersökningstillstånd eller koncession beträffande uran å område som omfattas av existerande gruvrätt (inmutning, utmål eller koncession) icke kan annat än undantagsvis, när synnerliga skäl är därtill, meddelas annan än innehavaren av gruvrätten får man en garanti för att beträffande fyndigheterna normalt kommer att gälla enhetliga rättsförhållanden. Där så undantagsvis befinnes önskvärt eller lämpligt, kan genom överenskommelse eller på grund av Kungl. Maj:ts prövning åstadkommas en uppdelning mellan olika intressenter av det område, varom fråga är. Tänkbart är, framhåller utredningsmannen, att fall kan uppkomma, där det framstår som en möjlig lösning att bereda en innehavare av gruvrätt ersättning för det intrång som göres i hans rätt. Man torde, anser utredningsmannen, åtminstone för närvarande kunna förutsätta, att uppgörelse i sådana speciella fall kan komma till stånd utan särskilda regler därom i lag.

Gentemot en sådan anordning som den föreslagna kan, påpekar utredningsmannen, invändas, att, om man gör undersökningstillstånd till hinder mot inmutning, ett sådant tillstånd kan på ett obehörigt sätt hindra inmutningsverksamhet på ett kanske stort och värdefullt område med inmutningsbara mineral. Ansökning om undersökningstillstånd för uran kan vidare tänkas bli utnyttjat för att skapa ett skydd för sökanden även beträffande inmutningsbara mineral utan att inmutning sökes. Det torde emellertid få ankomma på den tillståndsgivande myndigheten att söka motverka dylika olägenheter. Inmutning skall i vanlig ordning kunna sökas av annan än innehavaren av undersökningstillstånd, och Kungl. Maj:t torde vid prövning av ansökan om medgivande till inmutning enligt det föreslagna tillägget till gruvlagen böra såtillvida väga de konkurrerande intressena mot varandra, att det tillses, att inmutningssökandens intressen ej på ett obehörigt sätt motverkas av ett kanske svagt grundat undersökningstillstånd beträffande uran. Hinder bör ej föreligga för Kungl. Maj:t att dröja med avgörandet av frågan om inmutningsrätt till dess det visar sig, vad undersökningen beträffande uran leder till. Med hänsyn till Kungl. Maj:ts prövningsrätt torde man knappast heller behöva räkna med att ett företag, som har intresse av inmutningsbara mineral på ett visst område, söker försvara rätten till sådana mineral med ett undersökningstillstånd beträffande uran. Risken att annan söker inmutning och möjligheten att Kungl. Maj:t lämnar medgivande till inmutningen är sannolikt i regel alltför betydande för att företaget skall avstå från att för egen del söka inmutning. Utredningsmannen påpekar emellertid, att nu berörda förhållanden bör beaktas, när man tar ståndpunkt till frågorna om storleken av undersökningsområde, tiden för undersökningstillstånds giltighet och möjligen även kostnaderna för undersökningstillstånd.

Den sålunda föreslagna samordnade behandlingen av frågorna om koncession å uran, å ena, samt inmutning och utmål, å andra sidan, ger enligt utredningsmannen en anvisning om hur man bör se på frågan om förhållandet mellan urankoncession och kronans rätt till kronoandel i inmutningsbara fyndigheter. Om kronan redan begagnat eller i samband med gruvrättighetens uppkomst begagnar sin rätt till kronoandel, blir kronan gruvinnehavare tillsammans med inmutaren. Det är då naturligt, att rätten till koncession å uran i samma fyndighet meddelas för gruvinnehavaren d. v. s. inmutaren och kronan, åtminstone om kronan begagnar sig av sin rätt till kronoandel. Har kronan utarrenderat sin kronoandel torde frågan få bedömas från fall till fall med hänsyn till föreliggande förhållanden. Har inmutaren gjort fyndet av uran samt haft arbete och kostnader därför, bör det kunna ifrågakomma, att kronan gottgör inmutaren härför på samma sätt som när koncession eljest meddelas åt annan än den som gjort fyndet och eventuellt dessutom enligt reglerna i 49 § gruvlagen. Ersättningskyldighet för fyndet bör dock ej ifrågakomma, när uranet på ett normalt och förutsebart sätt kommer fram tillsammans med de inmutningsbara mineralen så att man ej kan tala om

ett särskilt fynd av uran. Om kronan avstår från att begagna sig av sin rätt till kronoandel, bör koncession kunna meddelas för inmutaren ensam. Utarrendering av kronoandel bör väl i regel kombineras med utarrendering av andel i uran.

Ansöker någon om tillstånd att söka efter uran, bör enligt det anförda i regel undantag vid tillståndsgivningen göras för områden för befintliga gruvrättigheter, såvida ej innehavaren av gruvrättigheten lämnat medgivande till att tillståndet även får omfatta hans område. Om gruvrättsinnehavaren emellertid själv ej utnyttjar området för undersökning beträffande uran och den som söker tillstånd kan visa synnerliga skäl för att gruvområdet eller del därav bör ingå i undersökningsområdet, bör tillståndet kunna omfatta även nämnda gruvområde. I regel torde det därvid i praktiken få tillgå så, att innehavaren av gruvområdet en tid får tillfälle att själv göra undersökning antingen separat eller tillsammans med tillståndssökanden. Underlåter han detta, kan tillståndet utsträckas exempelvis i samband med förlängning av undersökningstiden. Vid den prövning som sålunda måste ske från den tillståndsgivande myndighetens sida bör emellertid särskilt beaktas, att exempelvis ett större gruvföretag kan äga ett befogat intresse av att med viss planmässighet verkställa sina undersökningar och gruvarbeten och att en utomstående ej bör få rubba dessa genom onödiga anspråk. Gruvföretaget bör emellertid ej heller utan vidare kunna onödigtvis hindra en rationellt upplagd undersökning beträffande uran allenast för att kunna tillgodose sitt intresse av att någon gång i en ganska avlägsen framtid disponera sina mineraltillgångar.

När det gäller inmutare, utmålsinnehavare och innehavare av koncession enligt stenkolslagen får man emellertid, påpekar utredningsmannen, jämväl uppmärksamma frågan i vilken utsträckning dessa skall äga att oberoende av tillstånd företaga undersökningsarbete beträffande uranfyndigheter. Utredningsmannen erinrar sålunda om att inmutare enligt 14 § 2 mom. gruvlagen äger bryta icke inmutningsbara ämnen, vartill ju även uran är att hänföra, allenast i den mån sådant är erforderligt för undersökningsarbetets ändamålsenliga bedrivande. Metoderna för sökande efter inmutningsbara mineral överensstämmer måhända ej alltid med metoderna för undersökning beträffande uran. Vill inmutaren lägga upp en undersökning av sistnämnda slag, kan det måhända ej ske inom gränserna för ett undersökningsarbete enligt 14 § 2 mom. gruvlagen. Inmutaren måste då träffa särskild överenskommelse med jordägaren. Lyckas det ej, får han söka särskilt undersökningstillstånd beträffande uran. — När det gäller utmål äger gruvinnehavaren enligt 52 § gruvlagen av icke inmutningsbara mineral använda vad vid gruvarbetet behöves och dessutom tillgodogöra sig allt som ej förrän vid anrikning eller därmed likställt förfarande kan avskiljas från de inmutningsbara mineralen. Uran torde, påpekar utredningsmannen, höras till denna senare kategori, men i 52 § fjärde stycket göres undantag just för detta mineral samt för torium och beryllium. Utredningsmannen anser emellertid, att gruvinnehavaren icke av dessa bestämmelser bör hindras att

undersöka uranfyndighet. Viss jämkning i lagtexten i 52 § fjärde stycket bör därför ske så att uttagande av material för analys eller anrikningsförsök uttryckligen undantages från förbudet. Utredningsmannen påpekar vidare, att i förevarande sammanhang jämväl reglerna i 54 § gruvlagen måste beaktas. Enligt detta lagrum får utmålsområde ovan jord tagas i anspråk endast i den mån det blivit löst och då endast för sådant gruvarbete som avses i gruvlagen. Utredningsmannen anser, att av bestämmelserna i 54 § gruvlagen framgår att gruvinnehavaren under jord äger rätt att verkställa undersökningsarbete beträffande uran, eftersom han därigenom icke kan anses inkräkta på jordägarens rätt till marken. Detta bör gälla såväl löst som icke löst mark. Vill gruvinnehavaren däremot lägga upp en uranundersökning i dagen på icke löst utmålsmark, bör han få verkställa sådan undersökning endast om han kan träffa uppgörelse därom med jordägaren. Kan sådan uppgörelse ej träffas, får han söka undersökningstillstånd enligt uranlagen och därmed träder bestämmelserna om sådan undersökning i tillämpning med skyldighet för gruvinnehavaren att utgiva ersättning till jordägaren för ianspråktagen mark. — I vad gäller koncessionsområde anser utredningsmannen, att samma principer bör gälla som nu angivits i fråga om utmålsmark.

Då utomstående person söker undersökningstillstånd för uran å mark, vartill annan har gruvrätt, bör enligt utredningsmannen likaledes viss skillnad få göras mellan löst och olöst mark. Synnerligen starka skäl måste kunna åberopas för att en utomstående skall kunna få sådant tillstånd beträffande en gruvinnehavares lösta område, såvida ej fråga är om exempelvis en gammal gruva, beträffande vilken gruvrätten numera har ingen eller ringa betydelse. Däremot anser utredningsmannen, att man måhända kan vara något mindre restriktiv i tillämpningen, då fråga är om icke löst utmålsmark eller koncessionsområde, om arbete ej heller pågår eller förväntas snart komma till stånd under jord. Riskerna för kollision i arbetet är då mindre. Även i fall som nu berörts bör dock givetvis gruvinnehavarens intresse av att vara ostörd av annans arbete inom utmål eller koncessionsområde vederbörligen beaktas och man bör också tillse, att man ej mot gruvinnehavarens önskan utan starka skäl skapar en sådan situation, att gruvinnehavaren tvingas att utgiva ersättning för fynd, som måhända sedan naturligt skulle ha kommit fram under hans gruvarbete.

Utredningsmannen påpekar vidare, att när fråga är om förhållandet mellan innehavare av undersökningstillstånd eller koncession å uran, å ena sidan, samt koncessionsinnehavare beträffande annat mineral, å andra sidan, alunskiffer intar en särställning. Koncession å alunskifferfyndighet fordras för utvinning av olja, d. v. s. för rätt att för dylikt ändamål eftersöka och bearbeta sådan fyndighet. Uttagande av olja ur alunskiffer kan i vissa fall ske även utan brytning. I sådana fall kan man måhända i praktiken lättare ordna rättsförhållandet mellan två koncessionsinnehavare, en å uran och en å olja, vid sidan av varandra, exempelvis genom att fyndigheten utnyttjas för de olika ändamålen vid skilda tider.

Detta torde, framhåller utredningsmannen, kunna ske genom föreskrifter av den art som avses i 56 § andra stycket stenkolslagen.

På grundval av de nu redovisade överbägandena har utredningsmannen utarbetat förslag till lag angående rätt att undersöka och bearbeta fyndigheter av uranhaltigt mineral m. m. (uranlag), avsedd att ersätta de nuvarande i 9 kap. stenkolslagen upptagna bestämmelserna. Genom lagen regleras rätten att för utvinnande av uran eller uranförening undersöka och bearbeta fyndighet av uranhaltigt mineral. För närvarande föreslås, att torium likställas med uran. Däremot omfattar den föreslagna regleringen ej beryllium, vilket sålunda åter blir oreglerat och faller under jordägarens direkta rådighet på samma sätt som granit, gnejs, kvarts, fältspat etc.

Lagförslaget bygger i enlighet med det förut anförda på ett koncessions-system, men utformningen anknytes i största utsträckning till gruvlagens regler. I förslaget skiljes mellan *undersökningstillstånd* och *koncession*. Undersökningstillstånd avser undersökning, koncession bearbetning av en fyndighet. Undersökning skall i största möjliga utsträckning kunna ske utan undersökningstillstånd. Jordägaren får sålunda utan tillstånd göra undersökningsarbete på sin mark. Han kan också överlåta denna rätt på annan. Om den som vill göra undersökningsarbete kan träffa överenskommelse med jordägaren, behöver han alltså ej söka undersökningstillstånd. För prospektering som ej inkräktar på jordägarens rätt kräves ej ens medgivande av jordägaren. Först då fråga blir om bearbetande av en fyndighet blir tillstånd från myndighet obligatoriskt; bearbetande förutsätter alltid att koncession meddelats. Den som har gruvrätt (inmutning eller utmål enligt gruvlagen eller koncession enligt stenkolslagen) får likaledes enligt förslaget utan undersökningstillstånd verkställa undersökningsarbete beträffande uran och torium på sitt gruvområde i den mån han ej kommer i kollision med jordägarens rätt; i sistnämnda fall räcker det med överenskommelse med jordägaren. Innehavare av gruvrätt får sålunda automatiskt och utan undersökningstillstånd en skyddad rätt att företaga undersökningsarbete. Han behöver icke riskera att överraskas av att annan får undersökningstillstånd beträffande hans gruvområde och han behöver ej söka sådant tillstånd för viss begränsad tid. Om en gruvinnehavare ej vill söka efter uran och det framstår som ett allmänt intresse att visst område blir undersökt, kan dock undersökningstillstånd meddelas annan, dock i regel ej förrän gruvrättsinnehavaren beretts tillfälle att själv göra undersökning om han så vill.

Den som gjort fynd kan insända *fyndanmälan* till myndighet med vissa preciserade uppgifter om tiden för fyndet, fyndstället och fyndets beskaffenhet. Fyndanmälan medför ej i och för sig en rätt i visst avseende, men den kan få betydelse för rätten att få undersökningstillstånd eller koncession i konkurrens med annan. Fyndanmälan kan även antagas få betydelse som grund för ersättningsanspråk av upptäckare av fyndighet.

Enligt förslaget skall ärenden enligt lagen handläggas inom bergsstaten.

Ansökningar och anmälningar skall ingivas till bergmästaren. Frågor om undersökningstillstånd skall avgöras av kommerskollegium, medan beslut om koncession meddelas av Kungl. Maj:t.

Maximiarealen för såväl undersökningstillstånd som koncession föreslås till 100 hektar mot nuvarande 1 600 hektar.

Undersökningsarbete skall i stort sett ske enligt samma regler som gäller för undersökningsarbete enligt gruvlagen. Maximtiden är tre år och förlängning kan ske med tre år (i undantagsfall ytterligare tre år). Ersättning till jordägaren skall utgå i form av årlig avgift samt gottgörelse för skada och intrång.

Frågan om anvisande av mark för arbete skall ej såsom nu upptagas i själva koncessionen utan anvisande skall ske i enlighet med gruvlagens regler vid bergmästareförrättning. Möjlighet skall även föreligga att, i likhet med vad som gäller för utmål enligt gruvlagen, för vissa ändamål anvisa mark utanför koncessionsområdet. Ersättningsfrågor skall avgöras vid bergmästareförrättning enligt de principer som gäller enligt gruvlagen. Lösen skall ske av mark som behövs för arbete med 50 procents förhöjning på värdet. Om viss mark endast skall användas för undersökningsarbete under högst tre år, behöver marken dock ej lösas, utan årlig avgift och ersättning för skada och intrång skall då utgå liksom vid undersökningsarbete på grund av undersökningstillstånd.

Avgäld skall enligt förslaget utgå till jordägaren enligt de bestämmelser som gäller enligt gruvlagen; förekommer uran tillsammans med alunskiffer, skall dock reglerna om avgift för sådan fyndighet tillämpas även på uran.

Förhållandet mellan rätt till uranfyndigheter samt gruvrättigheter av annat slag har föranlett särskilda bestämmelser i förslaget. Gruvinnehavare får, som förut nämnts, en skyddad ställning. Förfarandet i sådana fall då sökanden tidigare har en gruvrätt till området föreslås på flera punkter bli avsevärt förenklat. Vidare föreslås en ändring i gruvlagen avseende kollision mellan inmutningsansökan, å ena, samt undersökningstillstånd eller koncession å andra sidan. Ansökan av de senare slagen blir såtillvida inmutningshinder att medgivande av vederbörande rättsägare eller Kungl. Maj:ts tillstånd kräves för inmutning, detta för att ej någon skall kunna med en inmutningsansökan komplicera rättsförhållandet på ett jordområde, där någon ansökt om rätt att undersöka eller bearbeta uranfyndighet.

Bland ordningsföreskrifterna kan nämnas uppgiftsskyldighet till kommerskollegium och skyldighet att låta Sveriges geologiska undersökning genom geolog följa arbetet och ta del av de vetenskapliga resultaten. Vidare skall bergmästarna föra register över undersökningstillstånd och koncessioner (uranregister). I övrigt ansluter sig dessa föreskrifter nära till motsvarande bestämmelser i gruvlagen, vars regler om samäganderätt i gruva och om övergång av rätt till gruva ävenledes i största utsträckning gjorts tillämpliga på fyndigheter som avses i uranlagen.

Frågan om rätten till ersättning åt upptäckare regleras ej närmare i förslaget, men principen om rätt till ersättning kommer till uttryck. Den som upptäckt uranfyndighet är berättigad att, om annan får koncession, av denne få skälig gottgörelse och detta — i motsats till vad som nu gäller — oavsett om upptäckaren själv sökt koncession å fyndigheten. Parterna får emellertid själva träffa uppgörelse om beloppet. Kan överenskommelse ej träffas, får frågan i vanlig ordning avgöras av domstol eller, om parterna enas därom, genom skiljemannaförfarande enligt lagen om skiljemän.

I gruvlagen och stenkolslagen föreslås — som delvis redan antytts — vissa följdändringar. Därjämte torde uranlagsförslaget föranleda vissa ändringar i regeringsrättslagen samt i stämpel- och lösenförordningarna.

Yttrandena

Utredningsmannens förslag har i yttrandena i allmänhet fått ett välviligt mottagande, och det stora flertalet remissorgan har tillstyrkt, att förslaget lägges till grund för lagstiftning.

Kommerskollegium uttalar sålunda, att utredningsmannen i stort sett lyckats lösa de uppkommande svårigheterna på ett sätt som skäligen tillgodoser de skilda intressen som beröres av en lagstiftning på området. Liknande uttalande göres av *hovrätten för Övre Norrland*. *Sveriges advokatsamfund* finner, att förslaget föregåtts av ett omsorgsfullt utredningsarbete och anser förslaget i allt väsentligt väl ägnat att tillgodose syftet med en lagstiftning på ifrågasvarande område.

Utredningsmannens uppfattning att koncessionssystemet i princip bör bibehållas har vunnit anslutning hos de flesta remissinstanserna. *Svenska gruvföreningen*, i vars yttrande *Sveriges industriförbund* instämmer, diskuterar ingående skälen för och emot ett koncessionssystem och tillstyrker att lagstiftningen även i fortsättningen uppbygges på grundval av ett sådant system; emellertid framhålles, att förhållandena kan komma att framdeles förändras på sådant sätt, att en övergång till inmutningssystem kan te sig motiverad. *Kommerskollegium* anser likaledes, med utförlig motivering, att koncessionssystemet bör bibehållas. Kollegiet framhåller önskvärdheten av att statsmakterna fortfarande har kontroll över de inom landet befintliga urantillgångarna, vilka kan få den största betydelse för den tekniska utvecklingen på skilda områden. *Länsstyrelsen i Skaraborgs län* påpekar i likhet med *överlantmätaren i länet*, att de intressen på naturskyddets och vattenvårdens område, som bör beaktas vid uranexploatering, kan bli bättre tillgodosedda vid ett koncessionsförfarande än vid inmutning.

Avvikande mening beträffande lämpligheten av att bibehålla koncessionssystemet uttalas av *länsstyrelserna i Västmanlands och Norrbottens län*, samtliga bergmästarämbeten samt *Sydsvenska kraftaktiebolaget*. Dessa re-

missinstanser förordar, att uranhaltigt mineral göres inmutningsbart enligt gruvlagen.

Länsstyrelsen i Västmanlands län framhåller, att uranet tidigare ansetts ha en exklusiv militär- och utrikespolitisk betydelse. Vidare torde man förut ha utgått från att uranhaltigt mineral i brytvärda koncentrationer i vårt land i huvudsak kunde tänkas förekomma endast i samband med fyndigheter av alunskiffer, vilka senare ej regleras av den egentliga gruvlagstiftningen. Dessa förhållanden har emellertid sedan dess ändrats. Tyngdpunkten torde nu ha förskjutits till uranets fredliga användning inom atomkraftsindustrin. Vidare vill det synas som om avsevärda koncentrationer av uranhaltigt mineral kan förväntas förekomma såväl i samband med fyndigheter, vilka är underkastade gruvlagen, som i fyndigheter tillsammans med oreglerade urbergsmaterial. Vad som främst talar för ett koncessionssystem skulle väl vara, att uranets betydelse anses vara så stor, särskilt i samband med ett fullföljande av det civila atomenergiprogrammet, att det allmänna icke bör avhända sig den direkta kontrollen över dess eftersökande och utvinning. Inmutningsförfarandet innefattar en vidsträckt enskild rätt, som ofta närmar sig äganderätten i sina verkningar. Å andra sidan må anmärkas, att i fråga om förvärv, innehav, försäljning och bearbetning av uran — där behovet av det allmännas kontroll torde vara starkast — detsamma får anses vara väl tillgodosett genom bestämmelserna i 1956 års atomenergilag. Eftersom uran förekommer i samband med mineral, som är underkastade bestämmelserna i 1938 års gruvlag, skapar ett koncessionssystem konflikt-situationer i förhållande till den egentliga gruvrätten. Utredningsmannen har sökt utvägar att lösa dessa. Resultatet förefaller dock ej helt övertygande, vilket emellertid icke är ägnat att förvåna med hänsyn till uppgiftens svårighetsgrad. Övriga av stenkolslagens koncessionssystem omfattade naturtillgångar (stenkol, alunskiffer, salt, gas och olja) föranleder genom själva sin beskaffenhet och sitt förekomst sätt ej på samma sätt som de uranhaltiga mineralen kollisioner med inmutningsrätten och andra institut i gruvlagen. Dessa konfliktsituationer och det föreslagna sättet för deras lösande kan i vissa fall befaras få för bergshanteringens menliga verkningar, kanske särskilt bestämmelsen att tillstånd till undersökning av uranfyndigheter i allmänhet skall utgöra hinder för inmutning enligt gruvlagen. En annan olägenhet av koncessionssystemet är tidsutdräkten. Ett 20-tal ansökningar om koncession för undersökning av uranfyndigheter har under åren 1957 och 1958 passerat denna länsstyrelse. Beslut föreligger ännu ej, ehuru flertalet ansökningar nu är mellan 2 och 3 år gamla. — Liknande synpunkter anföres av *bergmästarämbetet i norra distriktet*.

Jämväl *länsstyrelsen i Norrbottens län* frågar sig, om en särskild uranlag inom koncessionssystemets ram kan anses motiverad för att uppnå de av utredningsmannen angivna syftena med lagstiftningen. Från såväl allmänhetens som myndigheternas synpunkt är det önskvärt, att gruvlagstiftningen icke ytterligare splittras utan om möjligt koncentreras till en gemensam författning. Kontrollen över uranfyndigheterna bör givetvis icke sträcka

sig längre än som kan anses erforderligt för att tillförsäkra det allmänna nödigt inflytande över fyndigheternas utnyttjande. Detta krav synes enligt länsstyrelsens mening tillgodosett genom gällande atomenergilag. Värdet av en uranfyndighet för den enskilde torde i hög grad vara beroende av vilka möjligheter han har att för egen räkning tillgodogöra sig de mineral (ämnen), som kan utvinnas. Då detta emellertid redan gjorts beroende av Kungl. Maj:ts prövning, har länsstyrelsen svårt att inse betydelsen av att bibehålla kontrollen jämväl över fyndigheterna. Vad angår syftet att stimulera intresset för uranletning synes delade meningar icke råda om att inmutningssystemet i detta avseende är överlägset koncessionssystemet. Den relativt osäkra rätt till ersättning, som är beroende av en diskretionär prövning från Kungl. Maj:ts sida, torde aldrig få samma stimulerande effekt, som den i gruvlagen garanterade rätten till viss andel i påträffade fyndigheter uppenbarligen innebär. Den allmänna tendensen inom uranlagstiftningen går såväl i Sverige som i utlandet i riktning mot minskad kontroll och därmed ökad frihet för den enskilde att disponera över fyndigheterna, allt i syfte att stimulera intresset för uranletning.

Sydsvenska kraftaktiebolaget framhåller, att tillgången på uranhaltiga mineraler är ganska riklig såväl i Sverige som på andra platser i världen. Utomlands synes för övrigt på flera ställen koncentrationen av uran i fyndigheter vara betydligt högre än i de svenska tillgångarna. Redan nu överstiger världsproduktionen av uran ganska betydligt konsumtionen. Man räknar med att detta förhållande skall bestå även sedan uran tagits i mera allmänt bruk för användning i atomkraftverk och andra fredliga ändamål. Under sådana omständigheter är det icke orealistiskt att räkna med att handeln med uran för dylika ändamål kommer att släppas fri. Det torde därefter bli möjligt att importera uran till betydligt lägre priser än det skulle kosta att utvinna uran ur våra svenska skiffrar. Enligt bolagets mening borde detta motivera att man i stället för koncession anknyter lagstiftningen om rätten att söka och bearbeta uranfyndighet till gruvlagen och dess bestämmelser om inmutning.

Bergmästarämbetet i västra distriktet anför, att den bästa sporren för fyndigheters uppsökande är att upptäckaren är säker på att få tillgodogöra sig vinsten av sitt arbete. En sådan säkerhet erbjuder icke förslaget. Visserligen skall enligt förslaget särskild hänsyn tagas till gjord fyndanmälan, men detta innebär icke någon säkerhet för upptäckaren. Ej heller den omständigheten att upptäckaren, om annan erhåller koncession å fyndigheten, är berättigad till viss gottgörelse medför trygghet för upptäckaren; i förslaget anges för övrigt icke efter vilka grunder gottgörelsen skall beräknas. Ej ens jordägare, som upptäckt fyndighet på egen mark, har erforderlig trygghet, eftersom koncession kan meddelas annan. Om förslaget genomföres kan det vidare väntas, att stora, jordägande bolag kommer att söka åvägabringa fältspärr för all malmletning över huvud taget på sin mark. Ansökan om undersökningstillstånd föreslås ju skola utgöra hinder för inmutning. Tendenser åt detta håll har redan förmärkts. Arealen av de om-

råden för vilka koncession sökts uppgår exempelvis — beräknat i procent av vederbörande läns landareal — i Göteborgs och Bohus län till 11,8 procent, i Skaraborgs län till 9,4 procent, i Värmlands län till 6 procent och i Örebro län till 19,1 procent. Genomsnittet för västra bergmästardistriktet uppgår till 7,1 procent. Situationen är betänklig speciellt i Örebro län. Ännu betänkligare ter sig emellertid läget i de sju bergslagssocknarna i Örebro län. Här uppgår den sammanlagda arealen av områden för vilka ansökan om koncession skett till 1 160 kvadratkilometer eller 49,6 % av socknarnas hela landareal.

Viss tvekan beträffande frågan, huruvida man vid en reglering på förevarande område skall bygga på koncessions- eller inmutningssystemet kommer till uttryck särskilt i yttrandena från *länsstyrelsen i Malmöhus län*, *länsstyrelsen i Västernorrlands län*, *Skånes handelskammare* samt *handelskammaren i Gävle*.

Länsstyrelsen i Malmöhus län framhåller, att utvecklingen för närvarande synes gå i den riktningen, att uranet mer och mer förlorar den betydelse ur allmän synpunkt, som utgör ett skäl för att koncessionssystemet skulle vara att föredraga. Frågan huruvida man redan kommit därtill, att uranet ej längre äger sådan betydelse, torde emellertid ännu ej kunna bestämt besvaras. Med hänsyn härtill och till de av utredningsmannen åberopade praktiska och rättsliga skälen för ett koncessionssystem anser sig länsstyrelsen icke böra framställa någon erinran mot utredningsmannens förslag i denna del. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* anser, att koncessionssystemet bör tillämpas tills vidare till dess säkrare erfarenheter vunnits om uranfyndigheternas betydelse och gestaltning. *Skånes handelskammare* påpekar, att förhållandena snart nog kan bli sådana, att inmutningssystemet framstår som lämpligare än ett koncessionssystem. Skulle sålunda tillgången på uran på den internationella marknaden bli god och en fri marknad upprättas, finns det från det allmännas synpunkt knappast någon anledning att längre upprätthålla den kontroll som koncessionssystemet innebär. En sådan marknadsutveckling synes icke vara osannolik. *Handelskammaren i Gävle* påpekar att det efter hand visat sig, att landets tillgångar på uranhaltigt mineral icke — såsom man tidigare antagit — är begränsade till de kambriska skifferavlagringarna utan att mineralet kan utvinnas även som biprodukt bl. a. vid järnmalmsbrytning. Synpunkterna på uranets betydelse har likaså förändrats därtill, att mineralets värde för atomkraftens fredliga användning alltmer trätt i förgrunden. Det har därigenom kommit att framstå som nödvändigt att från det allmännas sida aktivt stimulera enskilda initiativ att eftersöka och utvinna uran. Den osäkerhet, som råder beträffande uranets framtida betydelse, gör det enligt handelskammarens uppfattning tveksamt, huruvida det kan anses lämpligt att i dagens läge på längre sikt avgöra om brytning av uran skall vara underkastad krav på koncession eller om mineralet skall kunna inordnas i gruvlagen. Ett slutgiltigt ställningstagande i denna fråga skulle enligt handelskammarens förmenande kunna undvikas antingen genom att den kommande lagen gives en begränsad giltighets-

tid på förslagsvis 10 år eller att det i propositionen uttryckligen fastslås att lagen efter sagda tidsperiod omprövas. Det senare förfarandet vore måhända att föredraga med hänsyn till de koncessioner, som beviljats under den tid lagen varit i kraft.

Beträffande den formella utformningen av lagförslaget har erinringar framförts från flera håll, varvid särskilt anmärkts att de talrikt förekommande hänvisningarna till gruvlagen gör lagen onödigt svåröverskådlig.

Hovrätten över Skåne och Blekinge anser det vara rimligt, att den som för sin praktiska verksamhet vill sätta sig in i de regler som gäller på ifrågasvarande område bör kunna skaffa sig kunskap om alla väsentliga bestämmelser utan att behöva forska i annan lag. Ur denna synpunkt synes särskilt hänvisningarna i 15 § 1 mom., 17 § sista stycket, 30 § 1 mom. sista stycket, 32 § andra stycket och 39 § vara olämpliga. I flera fall kan dessutom anmärkning riktas mot hänvisningarna ur saklig synpunkt. *Hovrätten för Övre Norrland* gör i huvudsak samma invändningar mot det av utredningsmannen tillämpade hänvisningssystemet. *Advokatsamfundet* framhåller, att den jämförelsevis ringa olägenhet som kan föränledas därav att lagen, där est hänvisningssystemet frångås, blir längre mer än väl uppväges av att den blir lättare att läsa och förstå.

Aktiebolaget Atomenergi påpekar, att bolaget för sin del observerat nackdelarna med de i nu gällande lag på området förekommande hänvisningarna till gruvlagen och andra författningar, bl. a. i samband med det på flera håll utomlands pågående arbetet med att samla olika länders författningar på atomenergiområdet. Ett tillfälle synes bolaget nu erbjuda sig att samla hithörande bestämmelser i en författning. Bolaget påpekar vidare, att strävandena att vidga intresset för uranprospektering i Sverige skulle underlättas, om uranlagen innefattade alla väsentliga bestämmelser; så viktiga föreskrifter som t. ex. de beträffande omfattningen av undersökningsarbete och villkoren härför samt om ersättning vid marklösen och avgäld till jordägaren återfinnes ej i själva uranlagen men bör enligt bolagets uppfattning inarbetas direkt i denna. Enligt bolagets mening kan det också — för att öka överskådligheten — vara lämpligt att uppdelat lagtexten på flera kapitel eller förse kapitlen med underrubriker.

Jämväl *atomkommittén, delegationen för atomenergifrågor, bergmästarämbetena i västra och östra distrikten* samt *Sydsvenska kraftaktiebolaget* anser, att de talrika hänvisningarna till annan lag gör förslaget svåräst och överskådligt.

Departementschefen

När genom lagstiftning år 1945 stenkolslagens koncessionssystem gjordes tillämpligt på uranfyndigheter, torde motivet i första hand ha varit den stora betydelse som dessa fyndigheter ansågs ha framför allt ur försvars- och utrikespolitisk synpunkt. Genom den utveckling som därefter ägt rum har

uranets betydelse som energikälla för fredliga behov starkt ökat. Man kan räkna med att allt vidare fält kommer att öppnas för atomkraftens användning på det rent civila området, och uranfyndigheterna kommer av allt att döma att i en nära framtid spela en betydande roll för folkhushållet. I detta sammanhang bör jämväl beaktas, att vår för närvarande viktigaste energikälla, vattenkraften, senast inom ett eller annat årtionde kan beräknas vara utnyttjad intill gränsen för vad som är ur ekonomisk och andra synpunkter försvarligt. Det är uppenbarligen angeläget, att samhället söker att i möjligaste mån befordra utvinning inom landet av ämnen av betydelse för atomkraftframställning. Med hänsyn till avspärningsrisken bör vi icke för vår framställning av atomenergi vara i alltför hög grad beroende av utländskt råmaterial.

På grund av den betydelse uranet sålunda redan nu har och än mer kan antagas få måste starka skäl föreligga för att samhället skall avhända sig de möjligheter att befordra och kontrollera tillgodogörandet av uranfyndigheter, som en tillämpning av koncessionssystemet i vad gäller bearbetning av sådana fyndigheter innebär. Det kan enligt min mening icke med fog hävdas, att den kontroll samhället kan utöva med stöd av atomenergilagagen — som reglerar rätten att inneha, överlåta och bearbeta uran och andra atombränslen — därvid är tillfyllest. Endast om tillämpningen av ett koncessionssystem på förevarande område är på ett eller annat sätt förenat med olägenheter av allvarligare art, bör det övervägas att överge detta system i vad gäller tillgodogörandet av uranfyndigheter. Det av utredningsmannen framlagda förslaget synes emellertid visa, att ett koncessionssystem på förevarande område kan utformas på sådant sätt, att andra intressen icke blir otillbörligen åsidosatta och utan att tillämpningen av bestämmelserna behöver bereda alltför stora svårigheter.

Mot förslaget att bibehålla koncessionerna för bearbetning av fyndigheter har bl. a. invänts, att därav skulle föranledas en onödigt splittring av gruvrätten. Denna splittring föreligger emellertid redan enligt nu gällande lagstiftning. Ävägbringandet av enhetlighet inom gruvlagstiftningen får för övrigt ej bli ett självändamål, utan en avvägning måste ske mellan fördelar och nackdelar därav. Det bör också beaktas, att därest man önskar upptaga uran bland de enligt gruvlagen inmutningsbara mineralen, detta ofrånkomligt skulle föra med sig att gruvlagen i ett flertal hänseenden finge kompletteras med nya stadganden. De skäl som talar för koncessionssystemets bibehållande i enlighet med utredningsmannens förslag synes vara så starka, att i och för sig beaktansvärda önskemål om ett förenhetligande av gruvlagstiftningen bör stå tillbaka.

Vidare har från ett par håll hävdats, att konflikterna mellan gruvrättigheter av olika slag skulle komma att öka vid en tillämpning av koncessionssystemet. Utredningsmannen synes emellertid ha anvisat möjligheter att komma tillrätta med dessa svårigheter på ett tillfredsställande sätt.

Det har gjorts gällande, att inmutningssystemet till sin natur är bättre ägnat än koncessionssystemet att uppmuntra till eftersökande av fyndig-

heter av betydelse för atomenergiutvinning. Emellertid bör erinras om att redan den nu gällande lagstiftningen på ifrågavarande område bygger på koncessionssystemet samt att de erfarenheter man hittills haft av denna lagstiftning icke ger belägg för ett antagande att uranprospekteringen på ett för landet menligt sätt hämmats genom koncessionstvånget, som i sin nuvarande utformning är mera omfattande än det av utredningsmannen föreslagna. Genom införandet av det av utredningsmannen föreslagna institutet fyndanmälan och — än mer — genom den föreslagna, utvidgade rätten till ersättning åt upptäckare torde dessutom olägenheterna i detta hänseende med koncessionssystemet vara i betydande mån undanröjda.

Av betydelse är vidare att koncessionssystemet ger större möjligheter än inmutningssystemet att tillgodose natur- och kulturvårdssynpunkter. Även fastighetsbildnings- och planintressena torde lättare kunna tillgodoses genom ett koncessionsförfarande än genom tillämpning av det mera stela inmutningssystemet. Av stor vikt synes mig även vara att man inom koncessionssystemets ram har lättare att hävda de anspråk i fråga om ekonomiska resurser samt allmän lämplighet över huvud, som måste kunna ställas på dem som anförtros utvinningen av en för vårt land så viktig naturtillgång som uran utgör.

Även om sålunda skäl ej föreligger att i dagens läge uppge kravet på koncession för rätt att bearbeta uranfyndighet, kan man givetvis icke bortse från möjligheten att förhållandena i framtiden kan ändra sig på sådant sätt, att det framstår som naturligt att lätta på den kontroll som enligt den föreslagna lagstiftningen skall utövas från samhällets sida på förevarande område. Utvecklingen på området bör följas med uppmärksamhet, så att lagstiftningen efter hand kan anpassas efter uppkommande behov.

Såsom utredningsmannen funnit torde behov av reglering icke föreligga beträffande eftersökande av uranfyndighet (prospektering). I likhet med utredningsmannen anser jag det icke heller påkallat, att ur allmän synpunkt krav å myndighets tillstånd uppställas för rätt att få utföra undersökning av uranfyndighet. Redan 1950 års ändring i 63 § stenkolslagen medförde en viss uppmjukning av kravet på tillstånd för undersökningsarbeten, och tiden synes nu vara inne att gå vidare på denna väg. Möjlighet att utverka tillstånd till undersökning av fyndighet bör dock finnas exempelvis för sådana fall, då arbetet inkräktar på jordägares rätt och uppgörelse med jordägaren ej kan träffas. Tillstånd till undersökning bör såsom utredningsmannen förordat medföra en ensamrätt till undersökning. Ensamrätt bör jämväl — intill dess, såsom förutsättes kunna ske, annan utverkar undersökningstillstånd eller koncession — utan tillstånd tillkomma jordägaren eller, såvitt avser gruvområde, den som innehar inmutning, utmål eller koncession. I vad gäller bearbetning av uranfyndighet bör tillstånd krävas över hela linjen.

Särskilda bestämmelser är påkallade för ernående av enhetliga rättsförhållanden beträffande uranfyndigheter, å ena, samt övriga fyndigheter, å andra sidan, inom samma område. Vid tillämpningen av den nu gällande

lagstiftningen har man delvis kunnat nå detta mål genom att i de fall då urankoncession sökes för gruvområde normalt endast meddela sådan koncession åt gruvinnehavaren. Men om någon söker inmutning på ett område, beträffande vilket koncession å uran meddelats annan person, kan man för närvarande ej hindra inmutningsrättens uppkomst. Utredningsmannen föreslår i huvudsaklig överensstämmelse med nuvarande praxis, att tillstånd att undersöka uranfyndighet eller att bearbeta sådan fyndighet beträffande gruvområde icke annat än i undantagsfall skall meddelas annan än den som redan har gruvrätt till området. Vidare föreslås sådan ändring i gruvlagen, att hinder mot inmutning i princip skall föreligga beträffande område, varå undersökningstillstånd eller koncession för uran sökts eller meddelats, såvida den begärda inmutningen avser mineral som förekommer i sådant samband med uran, att det ej kan tillgodogöras för sig. De sålunda föreslagna bestämmelserna synes ändamålsenliga och har ej föranlett principiell erinran vid remissbehandlingen. Det ligger i sakens natur, att tillämpningen av hithörande bestämmelser stundom kommer att ställa prövningsmyndigheterna inför besvärliga avgöranden. Till ledning för prövningen har emellertid i betänkandet anförts vissa synpunkter, vilka i huvudsak ej synes giva anledning till erinran. Det är av särskild vikt, att all tillbörlig hänsyn tages till den enskilde gruvrättsinnehavarens intressen.

Av betydelse för den praktiska tillämpningen av den nya lagstiftningen är det förenklade förfarande som föreslås för prövning av fråga om ansökan om undersökningstillstånd. Undersökningsärendena är redan nu många och man kan vänta, att intresset för undersökning av hithörande fyndigheter skall bli än större i framtiden. Det framstår under sådana förhållanden som angeläget att undersökningsförfarandet är enkelt. Koncessionsärendena kan däremot beräknas bli förhållandevis fåtaliga, eftersom de förutsätter, att brytvärda fynd gjorts. I dessa ärenden kräves ett fullständigare förfarande till skydd för exempelvis jordägare vid de mera omfattande och definitiva ingrepp som då sker i deras rätt. Kontrollbehovet från det allmännas sida blir också här mera framträdande.

I formellt avseende innebär utredningsförslaget, att bestämmelserna om rätt att undersöka och bearbeta uranfyndigheter skall brytas ut ur stenkolslagen och upptagas i en särskild lag. Det av utredningsmannen framlagda lagförslaget innehåller emellertid talrika och omfattande hänvisningar till gruvlagen. Såsom påpekats i flera remissyttranden är detta system ägnat att göra lagen svåräst och svåröverskådlig. Vid den överarbetning av förslaget som skett i departementet har därför hänvisningarna i betydande utsträckning ersatts med direkta lagstadganden. Även eljest har lagförslaget i vissa avseenden redaktionellt omarbetats.

Förslaget till uranlag föranleder vissa följdändringar i gruvlagen, stenkolslagen och atomenergilagen. I detta sammanhang har även behandlats några framställningar från kommerskollegium angående vissa frågor, som berör gruvlagen och stenkolslagen utan att äga direkt samband med den nya uranlagen. Ett av kommerskollegium framlagt förslag om indragning

till statsverket av jordägarens andel i den enligt gruvlagen utgående försvarsavgiften har jag ej funnit anledning att upptaga, då en sådan åtgärd skulle innebära ett väsentligt avsteg från den avvägning mellan statens, inmutarens och jordägarens intresse, som skett i gruvlagen. Däremot förordar jag på grundval av kommerskollegiets nämnda framställningar vissa andra ändringar i gruvlagen och stenkolslagen. Dessa ändringsförslag beröres närmare i det följande i den speciella motiveringen (se vid 53 och 55 §§ gruvlagen samt 2 § stenkolslagen).

Av uranlagsförslaget föranledda ändringar i regeringsrättslagen samt lösen- och stämpelförordningarna torde få anmälas i annat sammanhang.

IV. De särskilda lagförslagen

Förslaget till lag om rätt att undersöka och bearbeta fyndigheter av uranhaltigt mineral m. m. (uranlag)

I den följande redogörelsen för det framlagda lagförslaget uppmärksammas allenast sådana avsnitt som är av större principiell betydelse ur allmän eller enskild synpunkt eller som vid remissbehandlingen eller eljest varit föremål för delade meningar. Beträffande lagförslagets innehåll i övrigt hänvisas till den förut lämnade redogörelsen för förslagets huvudlinjer och till propositionen.

2 kap.

Utredningsmannen framhåller, att det synes lämpligt, att Kungl. Maj:t frigöres från handläggningen av ärenden rörande undersökningstillstånd. Antalet sådana ärenden kan beräknas bli stort och då eftersökande och undersökande av uranfyndigheter i princip göres fritt, kan de allmänna intressen som i detta sammanhang skall bevakas icke sägas vara av särskild betydelse. Det torde ligga väl i linje med strävandena att befria Kungl. Maj:t från ärenden som kan handläggas av annan myndighet att överflytta dessa ärenden från Kungl. Maj:ts prövning.

Önskvärt är även, framhåller utredningsmannen, att ej heller länsstyrelserna betungas med ärenden om undersökningstillstånd. Om det vore fråga om tillståndsgivning av sådan natur som avses i 71 § expropriationslagen, skulle det måhända vara naturligare att anlita länsstyrelserna. Emellertid är de frågor av mera tveksam natur, som kan tänkas uppkomma i samband med beviljande av undersökningstillstånd, av gruvrättslig natur. Att bergsstaten på grund härav måste vara inkopplad på dessa ärenden är självfallet och det synes som om ärendena också kan avgöras av bergsstatens myndigheter. Bergmästarna skulle väl med sin stora sakkunskap och kännedom om de lokala förhållandena i det stora antalet fall kunna i första instans avgöra ärendena. Det skulle ur arbetssynpunkt och med hänsyn till registrering av tillstånden vara önskvärt att så kunde ske. Eftersom fråga dock är

om beslut av koncessionskaraktär, anser utredningsmannen det vara förenat med betänkligheter att avgörande sker av lokal myndighet. Tillståndsprövningen beträffande undersökning blir självfallet av betydelse, då fråga sedermera uppkommer om vem som skall få koncession. På grund av vad nu anförts föreslår utredningsmannen, att ansökningar om undersöknings-tillstånd väl skall ingivas till bergmästaren och handläggas hos honom men att ärendena av honom med eget yttrande skall sändas till kommerskollegium för avgörande. Utredningsmannen anser det vara av betydelse att den centrala myndigheten på detta betydelsefulla område leder och övervakar utvecklingen även på undersökningsstadiet. Behovet av kontakt med Sveriges geologiska undersökning bör i sammanhanget även beaktas. De intressen länsstyrelserna har att bevaka torde på detta stadium vara mindre framträdande. Undersökningsarbetet är i allmänhet ej så omfattande och ingripande att exempelvis naturskyddsintresset och andra industriernas intressen kan bli i nämnvärd grad förnärmade. Kommerskollegium torde komma att beakta när sådana fall uppkommer och då genom remiss till vederbörande länsstyrelse bereda denna tillfälle att yttra sig.

Departementschefen. Det synes vara av stor vikt att, då en ny lagstiftning av förevarande typ skall börja tillämpas, prövningen av de ofta ganska tveksamma spörsmål som kan väntas möta kommer att i möjligaste mån ske efter enhetliga linjer så att en fast praxis så snart som möjligt utbildas på området. Förutsättningarna för att så kommer att ske torde vara betydligt större, om prövningen av tillståndsärenden lägges i händerna på det ämbetsverk som i egenskap av bergsöverstyrelse har det centrala överinseendet över gruvdriften i landet, än om prövningen får ankomma på de lokala organen. Uppenbart är också att kommerskollegium kan uppträda med större auktoritet gentemot sökandena, särskilt när fråga uppkommer om att helt avslå ansökningar om undersökningstillstånd eller i något hänseende begränsa den rätt som skall tillkomma viss sökande. I anledning av vad bergmästarämbetet i västra distriktet uttalat må framhållas, att klagan över bergmästarnas beslut under alla förhållanden skulle få föras hos kommerskollegium. Med hänsyn härtill och till vad utredningsmannen i övrigt anført vill jag förorda att tillståndsgivningen anförtros åt kommerskollegium.

Utredningsmannen framhåller det angelägna i att förfarandet i samband med beviljande av undersökningstillstånd göres så enkelt som möjligt. Syftet med tillståndet — att bereda den som vill söka efter uran möjlighet att få taga mark i anspråk mot jordägarens vilja eller att åstadkomma en skyddad rätt till undersökningsarbete — gör emellertid att man genom förfarandet måste sörja för att jordägaren och annan rättsägare får tillfälle att bevaka sina intressen i samband med ansökningen eller efter beviljandet av tillstånd genom överklagande eller i vart fall när undersökningsarbetet skall påbörjas.

Utredningsmannen anför vidare:

Förfarandet gestaltar sig olika enligt stenkolslagen och gruvlagen. Enligt stenkolslagen göres ansökan hos länsstyrelsen och kungörelse sker för att rättsägare skall få tillfälle att yttra sig. I fråga om undersökningskoncession å uran m. m. behöver dock dessa regler ej iakttagas. Förfarandet vid inmutning enligt gruvlagen innebär att ansökan göres hos bergmästaren. Något kungörelseförfarande förekommer ej förrän denne fattat beslut. Då översändes mutsedeln till inmutaren och avskrifter av densamma till jordägarna, varjämte kungörelse sker. Meningen är att rättsägare härigenom skall beredas tillfälle att överklaga beslutet. Undersökningsarbete får sedan ej påbörjas utan att jordägare och nyttjanderättshavare i förväg underrättats.

De olika metoderna i stenkolslagen och gruvlagen torde sammanhånga med koncessionsrättens och inmutningsrättens olika natur. Ett koncessionsbeslut skall föregås av en prövning och avvägning av olika intressen, medan ansökan om inmutning bygger på en lagligen reglerad rätt att under givna förutsättningar få mutsedel. Ett koncessionsbeslut som meddelas av Kungl. Maj:t kan ej överklagas.

Det naturliga förfarandet vid ansökan om undersökningstillstånd å uran synes vara att man tillämpar principerna i stenkolslagen. Eftersom möjlighet föreligger att överklaga ett beslut av kommerskollegium hos Kungl. Maj:t, är det väl tänkbart att vänta med kungörelseförfarandet till dess kollegium fattat sitt beslut, men det framstår såsom mindre lämpligt att den prövning som dock skall ske hos kollegium försiggår utan att rättsägare fått tillfälle att yttra sig i ärendet.

Ansökan om undersökningstillstånd hör, ställd till kommerskollegium, ingivas till bergmästaren i det distrikt där området i fråga är beläget. — — —

Bergmästaren skall låta införa kungörelse om ansökningen i allmänna tidningarna och tidning i orten. Bergmästaren bör dessutom, i den mån tillgängliga uppgifter gör det möjligt och därtill giver anledning, genom meddelanden med posten underrätta jordägare och andra intressenter;

Det är mycket angeläget att förfarandet i ärenden om undersökningstillstånd ej göres onödigt betungande. I detta hänseende spelar det ofta en betydande roll hur pass omfattande och grundlig utredningen om fastighets- och äganderättsförhållandena inom området behöver vara. Vill man skapa en garanti för att alla jordägare och nyttjanderättshavare genom personliga kallelser beredes tillfälle att i ärendet framföra sina synpunkter och eventuellt överklaga beslutet, måste man skaffa en fullständig utredning i berörda hänseenden och tillse att personliga kallelser utgår till samtliga intressenter. En sådan utredning är emellertid ofta mycket arbetskrävande och förenad med betydande svårigheter.

Kommerskollegium framhåller, att det med hänsyn till stadgandena i första stycket 4) och 5) av 3 § (2 § i det genom propositionen framlagda förslaget) är av särskild vikt, att markägarna erhåller kännedom om ingiven ansökan om undersökningstillstånd. Ur denna synpunkt vore det onekligen lämpligast om ansökningen delgäves markägarna personligen. En sådan ordning kan emellertid befaras bli alltför omständlig i många fall. På grund härav biträder kollegium utredningsmannens förslag att tillkännagivandet av ansökningen skall ske i form av kungörelse i allmänna tidningarna och tidning i orten.

Bergmästarämbetet i norra distriktet anser, att kungörelseförfarandet bör väsentligt inskränkas samt påpekar i detta sammanhang, att en inmutning, som har mera vittgående rättsverkningar än ett undersökningstillstånd, kan beviljas utan föregående kungörelse och delgivning. Offentliggörandet av beviljat undersökningstillstånd bör ske på samma sätt som i fråga om mutsedel med den skillnaden, att delgivningen med markägare får ankomma på innehavaren av tillståndet.

Departementschefen. De av utredningsmannen föreslagna bestämmelserna om kungörande av ansökan om undersökningstillstånd har endast på några punkter föranlett erinran vid remissbehandlingen.

Från ett håll har förordats att kungörelseförfarandet utformas i anslutning till vad som enligt gruvlagen gäller för inmutning. Offentliggörandet skulle i enlighet härmed ske först efter det beslut meddelats av kommerskollegium. Som utredningsmannen framhållit är det med hänsyn till att klagorätt mot kommerskollegiets beslut föreligger väl tänkbart att vänta med kungörelseförfarandet tills kollegiet fattat sitt beslut. I likhet med utredningsmannen finner jag det emellertid mindre lämpligt, att kollegiet skall fatta beslut i ett ärende av förevarande art utan att rättsägarna haft tillfälle att yttra sig.

Beträffande frågan i vilken omfattning personliga underrättelser om ansökningen bör utsändas har delade meningar framkommit i remissyttrandena. Det gäller här att avväga önskemålet om enkelhet i tillämpningen mot rättssäkerhetsintresset. Enligt min mening är det resultat utredningsmannen i detta avseende kommit fram till i huvudsak tillfredsställande. Dock bör bland de rättsägare som bör erhålla personlig underrättelse om ansökningen upptagas jämväl nyttjanderättshavare och innehavare av undersökningstillstånd.

För att i möjligaste mån motverka den tidsutdräkt med avseende å ärendenas handläggning som måhända kan följa av att beslutanderätten föreslås centraliserad till kommerskollegium är det givetvis angeläget att den förberedande behandlingen av ärendena hos bergmästarna påskyndas. Som Aktiebolaget Atomenergi påpekat, bör kungörandet av ansökning ske så snart som möjligt. Det kan förväntas, att den avkortning av erinringstiden som skett i förslaget i jämförelse med vad som nu gäller (från tre månader till 30 dagar) kommer att medverka till en snabbare handläggning av ärendena.

Utredningsmannen framhåller, att man vid bedömandet efter vilka grunder ansökningar om undersökningstillstånd och koncession bör prövas i första hand torde få taga i betraktande vilka synpunkter Kungl. Maj:t bör anlägga vid beviljandet av koncession. Utredningsmannen erinrar om bestämmelsen i 4 § andra stycket stenkolslagen, att Konungen prövar huruvida med avseende å företagets gagn för orten och det allmänna koncession bör beviljas. I denna

bestämmelse torde, påpekar utredningsmannen, ligga ett dubbelt krav, nämligen dels att fråga är om en fyndighet som kan anses brytvärd och dels att sökanden kan utnyttja fyndigheten till gagn för orten och det allmänna.

Utredningsmannen anser att en förutsättning för beviljande av koncession bör vara att fråga är om en fyndighet som kan tillgodogöras med avseende å uran. Förutsättningarna härför kan vara olika i olika fall. Är fråga om ett självständigt tillgodogörande av uran, måste kraven ställas högre än då fråga endast är om att i samband med annan gruvrörelse taga ut uran som biprodukt. Det kan synas som om denna fråga automatiskt regleras av att de ekonomiska förutsättningarna måste vara sådana att arbetet lönar sig. Det kan emellertid tänkas att en sökande med koncessionen huvudsakligen avser att komma åt mineral av annat slag. I ett sådant fall bör koncession ej beviljas förrän sökanden ordnat förutsättningar för att tillgodogöra sig dessa andra mineral antingen genom inmutning, koncession eller avtal med jordägaren.

Vidare skall sökanden vara lämplig för att utföra det arbete som avses med koncessionen och äga nödiga resurser därför. I 2 § stenkolslagen stadgas, att sökande av koncession skall vid sin ansökan foga intyg som han vill åberopa för att styrka att arbetet kan av honom ändamålsenligt utföras och att nödiga tillgångar därtill står till hans förfogande. I utlandet synes stränga krav uppställas i detta hänseende. I 7 § stenkolslagen stadgas för det fall att flera söker koncession till samma område att Konungen bestämmer, oberoende av tiden då ansökningarna inkommit, vilken av sökandena, vare sig de är jordägare, upptäckare eller andra, må äga företräde till koncessionens erhållande. Denna princip anser utredningsmannen, som förut sagts, böra modifieras så att beträffande område, till vilket gruvrätt förut gäller, koncession endast undantagsvis meddelas annan än innehavaren av gruvrätten. Denna modifikation är dock ett uttryck för att gruvinnehavaren i regel är den lämpligaste, eftersom det knappast är möjligt att, annat än i undantagsfall, fördela brytningsrätten till uran och andra mineral på olika företagare.

Vad beträffar prövningen av ansökan om undersökningstillstånd anser utredningsmannen att även för denna bör gälla den särskilda regeln till förmån för tidigare innehavare av gruvrätt till området. Vidare förordar utredningsmannen att vikt lägges vid gjord fyndanmälan; i vart fall bör en väl underbyggd fyndanmälan tillmätas större betydelse än prioritet i fråga om tiden för ingivande av ansökning om undersökningstillstånd. Utredningsmannen anser att det främst bör vara dessa synpunkter som får vara avgörande för den prövning kommerskollegium har att göra vid meddelande av undersökningstillstånd. Den mera kvalificerade prövningen av olika preten- deters lämplighet torde få anstå till prövningen av en eventuell koncessionsansökan. Det synes dock utredningsmannen angeläget att kommerskollegium vid sin prövning beaktar de principer som sedermera kan förväntas bli av betydelse i koncessionsärendet. Ansökning om undersöknings-

tillstånd syftar dock ytterst till att komma fram till koncession. Den som ej har utsikt att få koncession är kanske ofta föga betjänt av att få tillstånd att göra undersökning. En särskild ställning intar dock, påpekar utredningsmannen, den som driver undersökningsarbete med sikte på att till annan mot ersättning tillhandahålla de fynd han gör. Det kan vara önskvärt att i vissa fall i ärende om undersökningstillstånd ett sådant förhållande konstateras, nämligen att ansökningen syftar till att eftersöka och undersöka fyndigheter och ej att driva gruvrörelse. Det kan underlätta att i koncessionsärendet bevilja koncession åt annan.

Om flera ingivit fyndanmälan beträffande samma fyndighet, anser utredningsmannen dagen för ingivandet ej utan vidare vara avgörande, när sedermera ansökning om undersökningstillstånd sker. Kommerskollegium bör äga bedöma innehållet i fyndanmälan och även bilda sig en uppfattning om vem som verkligen gjort fyndet. Om anmälningarna avser olika ställen på samma fyndområde, kan vidare övervägas att fördela området mellan de sökande.

En ledande princip vid kommerskollegiets prövning av ansökan om undersökningstillstånd bör även vara att genom meddelande av tillstånd den trygghet som lagen i särskilda hänseenden avser att bereda *utan* sådant tillstånd ej blir äventyrad. Den i 9 § förekommande hänvisningen till 4 § avser där upptagna hindersbestämmelser. I detta avseende bör särskilt förhållandet till existerande gruvrättigheter beaktas. Utredningsmannen framhåller vidare att om det är ett allmänt intresse att på ett visst område en snabb och effektiv undersökning kommer till stånd en sökande, som ej har förutsättningar att uppfylla ett sådant krav, kan få stå tillbaka.

Tidsprioriteten har som nämnts ej av utredningsmannen upptagits som grund för att skilja mellan flera sökande. Utredningsmannen framhåller emellertid att det måhända ligger i sakens natur att kommerskollegium in dubio faller tillbaka på denna. I princip bör dock denna omständighet ej vara ensamt avgörande, vilket den kanske alltför ofta kunde bli om den upptogs i lagtexten. Den prövning kollegium har att göra kan, enligt vad utredningsmannen påpekar, i vissa fall vara av den natur, att frågan lämpligen borde avgöras av den högsta administrativa myndigheten, Kungl. Maj:t. Det står emellertid den förlorande parten fritt att bringa frågan under Kungl. Maj:ts prövning genom besvär.

Departementschefen. De av utredningsmannen angivna principerna för kommerskollegiets prövning av ansökning om undersökningstillstånd överensstämmer i huvudsak med vad som för närvarande gäller vid prövning av ansökan om undersökningskoncession. En nyhet är föreskrift om att vid konkurrens mellan flera sökande särskild hänsyn skall tagas till tidigare fynd eller undersökningsarbete. Ett par remissmyndigheter har förordat att denna föreskrift skall utgå. Som framgår av det följande har jag funnit övervägande skäl tala för att det av utredningsmannen föreslagna institutet fyndanmälan upptages i lagen. Det synes naturligt att vid prövningen

av ansökning om undersökningstillstånd jämväl tidigare fynd eller undersökningsarbete beaktas. Jag ansluter mig sålunda till vad utredningsmannen i detta avseende föreslagit.

3 kap.

Beträffande förfarandet i ärenden om koncession må här intagas följande.

Utredningsmannen anser, att de skäl som anförts för ett förenklat förfarande i fråga om ärenden angående undersökningstillstånd ej är tillämpliga då fråga är om koncession, som avser mera definitiva anspråk på mark och intrång i markägarens rätt av en helt annan omfattning och natur än som följer av tillstånd till undersökning. Därtill kommer den rent praktiska synpunkten att koncessionsärendena kan förväntas bli relativt fåtaliga i förhållande till ärendena om undersökningstillstånd, eftersom koncession förutsätter att man gjort fynd som kan leda till verklig gruvdrift. Kraven på utredning om rättsägare kan och bör därför ställas högre i detta fall, ehuru själva ianspråktagandet av mark äger rum vid en senare förrättning. Liksom i fråga om undersökningstillstånd bör när fråga är om koncession ansökningsförfarandet kunna förenklas genom undantag från kungörelseförfarandet för det fall att sökanden redan har gruvrätt till det område varom är fråga (se 27 § andra stycket i departementsförslaget). En sådan förenkling överensstämmer med vad som redan nu gäller enligt 64 § andra stycket stenkolslagen. Eftersom kungörelseförfarande i sådant fall kan underlätas, kan även uppgiftsskyldigheten i ansökningen i motsvarande mån begränsas (26 § 4 mom. i departementsförslaget).

Till Kungl. Maj:t ställd ansökan om koncession bör ingivas till bergmästarren. I detta fall bör, som nämnts, kraven på uppgifter och övrig utredning ställas högre än då fråga är om undersökningstillstånd. Eftersom det skall vara en förutsättning för koncession att på området finns brytvärd fyndighet, skall utredning om förefintligheten därav tillhandahållas. Beträffande den redogörelse som skall lämnas rörande förekomsten av brytvärd fyndighet framhåller utredningsmannen, att strålningskarta icke kan anses tillfyllest.

Till skillnad från gällande rätt föreslås ej att koncessionsmyndigheten skall bestämma angående mark för arbete i dagen och för väg, utan frågorna därom skall upptagas vid bergmästarförrättning i överensstämmelse med vad som gäller för utmålsförrättning enligt gruvlagen.

Utredningsmannen erinrar om att utmålskarta enligt 21 § 2 mom. gruvlagen skall vara utförd i skala om minst 1:4 000 eller, där kommerskollegium det medgivit, i annan skala om minst 1:10 000. Ansökan om koncession skall enligt 2 § stenkolslagen åtföljas av karta i skala 1:4 000. Med hänsyn till de betydande kostnader som är förenade med att på stora områden upprätta karta i skala 1:4 000 och då kartverkets ekonomiska karta i skala 1:10 000 synes vara tillräcklig för det ändamål varom här är fråga

ga, föreslår utredningsmannen, att skalan normalt bestämmes till 1: 10 000. I vissa fall, exempelvis där fråga är om stora områden utan större ägosplitt-ring och bebyggelse, torde man, särskilt där ekonomiska kartor ännu ej föreligger och särskild karta därför måste upprättas, kunna nöja sig med en skala om 1: 20 000. Utredningsmannen anser det böra ankomma på kommerskollegium att utfärda föreskrifter om i vilka fall avvikelser från skalan 1: 10 000 må ske. Liksom enligt 21 § gruvlagen bör någon bestämd skala ej föreskrivas för mark som är avsedd endast för väg, transportbana eller ledning.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län anser, att länsstyrelsen såsom det centrala statliga organet inom länsförvaltningen bör på ett tidigt stadium er-hålla kännedom om eventuella uranfyndigheter inom länet. Medverkan vid ansökningsförfarandet bidrar till att ge länsstyrelsen kunskap om samtliga de förhållanden som är av vikt för länets utveckling och behov. Länsstyrelsen ifrågasätter därför lämpligheten av att ansökningar om undersökningstillstånd och koncession skall inges till bergmästaren samt påpekar i detta sammanhang, att länsstyrelsen genom landsfiskalsorganisationen har större möjligheter än bergmästarna att ombesörja delgivnings- och kungörelseförfarandet.

Lantmäteristyrelsen uttalar önskemål om att i koncessionsansökan angives icke blott nyttjanderättshavare utan jämväl innehavare av servitutsrätt. Styrelsen framhåller, att förefintliga servitut, som för den härskande fastigheten kan vara mycket betydelsefulla, kan bli äventyrade genom att koncession beviljas.

Lantmäteristyrelsen, överlantmätarna i Norrbottens och Skaraborgs län samt *kommerskollegium* behandlar i sina remissyttranden ganska ingående frågan om beskaffenheten av den karta som bör företas i koncessionsärende.

Departementschefen. I likhet med utredningsmannen anser jag, att koncessionsansökan liksom ansökan om undersökningstillstånd bör ingivas direkt till vederbörande bergmästare. Det skulle medföra onödig omgång, om koncessionsansökan skulle ingivas till länsstyrelse. Det naturligaste synes mig vara, att koncessionsansökan redan från början handlägges inom bergsstaten. Givetvis utesluter detta icke, att länsstyrelsens yttrande inhämtas innan ärendet avgöres av Kungl. Maj:t. Såsom i anslutning till 28 § i departementsförslaget anföres torde i själva verket anledning ofta föreligga att i koncessionsärende inhämta vederbörande länsstyrelses åsikt i koncessionsfrågan.

Av lantmäteristyrelsen har ifrågasatts, huruvida icke i koncessionsansökan bör lämnas uppgift även om eventuella servitutshavare. Uppgift om alla befintliga servitut kan emellertid ej inhämtas ur fastighetsböckerna eller fastighetsregistren. Många servitut har tillkommit vid jorddelningsförrättningar och uppgift om dessa kan i regel inhämtas allenast ur lantmäteriakterna. Likaledes förekommer i betydande utsträckning av ålder

bestående servitut, beträffande vilka över huvud skriftlig handling ej finns bevarad. Det skulle sålunda för sökanden kunna medföra ett betydande arbete, om det ålades honom som en obligatorisk skyldighet att i koncessionsansökan lämna uppgift jämväl om befintliga servitutshavare. Givetvis bör det emellertid ligga i sökandens eget intresse att i ansökningslämna så fullständiga uppgifter som möjligt om berörda rättsägare, eftersom detta är ägnat att påskynda ärendets handläggning. I övrigt torde man böra få lita till det kungörelseförfarande som föreslås beträffande koncessionsansökan.

I fråga om beskaffenheten av det kartmaterial som enligt 3 mom. 1) skall företes i koncessionsärende har vid remissbehandlingen ifrågasatts, huruvida den som normalskala föreslagna skalan 1:10 000 medger en tillräckligt tydlig fastighetsredovisning. Därvid har särskilt pekats på de krav i fråga om kartas tydlighet som bör gälla beträffande mark, som anvisas för arbete i dagen. Den tveksamhet gentemot utredningsmannens förslag i denna del som sålunda kommit till uttryck kan enligt min mening ej fränkännas visst fog. Jag anser därför att som normalskala för koncessionskarta bör bibehållas den nu i stenkolslagen föreskrivna skalan 1:4 000. Tydligt är emellertid — särskilt med hänsyn till att koncessionsområde kan omfatta arealer upp till 100 hektar med ofta ganska okomplicerade fastighetsförhållanden — att möjlighet bör föreligga att i särskilda fall nyttja mindre skalor än normalskalan. Jag anser därför att kommerskollegium bör få befogenhet att i förekommande fall medge att mindre skala, dock minst 1:20 000, får användas. Det torde dock endast undantagsvis böra ifrågakomma att koncessionskarta må upprättas i mindre skala än 1:10 000. Lämpligt synes mig vara, att i lagen angives, att kartan skall vara upprättad av lantmätare eller annan sakkunnig person.

Frågan huruvida länsstyrelses yttrande bör inhämtas i koncessionsärende har varit föremål för viss uppmärksamhet. I samband härmed har även diskuterats förhållandet mellan gruvlagstiftningen i allmänhet samt byggnads- och planlagstiftningen.

Utredningsmannen framhåller, att kommerskollegium regelmässigt torde böra inhämta yttranden från vederbörande länsstyrelse och Sveriges geologiska undersökning. Någon föreskrift därom har ej upptagits i lagtexten, eftersom sådana yttranden knappast bör vara obligatoriska. Då fråga är om koncessionsansökningar avseende exempelvis rätt för gruvföretag att uttaga uran tillsammans med inmutningsbara mineral ur redan existerande gruvor, torde remissförfarande ofta kunna underlätas eller i vart fall begränsas. Föreligger skäl att höra länsstyrelse, kan det lämpligen ske på ett tidigt stadium av ärendets behandling. I sista hand får det bero på Kungl. Maj:ts bedömning, om länsstyrelsens hörande är erforderligt. Yttrande från delegationen för atomenergifrågor bör enligt utredningsmannens åsikt inhämtas av Kungl. Maj:t, innan koncessionsärendet avgöres.

Länsstyrelsen i Örebro län förordar i likhet med länsstyrelsen i Skaraborgs län föreskrift om att länsstyrelse skall beredas tillfälle att yttra sig över ansökningen. Förstnämnda länsstyrelse erinrar i detta sammanhang om att, därest arbetsföretag som avser annat än bebyggelse kan komma att väsentligt ändra landskapsbilden, samråd enligt 19 § naturskyddslagen bör ske med länsarkitekten eller den han anvisar, innan företaget utföres. Jämlikt 20 § nämnda lag äger länsstyrelsen vidare i fall som avses i 19 § vid vite förelägga vederbörande företagare att vidtaga de åtgärder som, utan att vara oskäligt betungande, må anses erforderliga för att begränsa eller motverka skada å landskapsbilden.

Jämväl länsstyrelsen i Malmöhus län framhåller vikten av att vederbörande länsstyrelse hålles underrättad om de beslutande myndigheternas åtgärder på här förevarande område och pekar därvid på den betydelse som i synnerhet beviljade koncessioner kan få för länsstyrelsens planläggande verksamhet inom länet.

Lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnden i Norrbottens län påpekar helt allmänt vikten av att de myndigheter som har att bevaka plan- och jordbruksintressena beredes tillfälle att yttra sig i koncessionsärenden, innan dessa avgöres.

Lantmäteristyrelsen framhåller, att kollision kan uppkomma mellan de rättigheter, som med stöd av en blivande uranlag kan förvärfvas i avseende å marks utnyttjande, och de intressen, som är avsedda att tillgodoses genom byggnadslagstiftningen samt anför härom:

Ehuru förhållandet mellan vad som sammanfattningsvis kan kallas gruvrättigheter samt byggnads- och fastighetsbildningslagstiftningen icke närmare reglerats i lag, är det enligt lantmäteristyrelsens mening uppenbart att hänsyn till att gruvsdrift ej motverkas eller hindras skall tagas vid de överväganden angående marks disposition för bebyggelse som ske jämlikt byggnadslagstiftningen och vid de bedömanden som enligt fastighetsbildningslagstiftningen skola ske då fråga är om ändring i fastighetsindelningen. Sådant hänsynstagande förutsätter emellertid att förekomsten av gruvrättigheter, som ju understundom kunna sträcka sig utanför gränserna för utmål eller koncessionsområde, är känd för planförfattare och fastighetsbildningsmyndigheter. Särskilt vid prövningen av fastighetsbildningsfrågor, vilka var för sig ofta avse mycket begränsade områden men som förekomma i stort antal, framstår den nu möjliga utvägen att i varje särskilt fall hos bergmästarämbetena inhämta upplysningar angående eventuella gruvrättigheter såsom betungande. Lantmäteristyrelsen anser därför den av överlantmätaren i Örebro län föreslagna underrättelsen angående gruvrättigheter till länslantmäterikontoren vara angelägen. Framhållas bör att såväl andra länsmyndigheter som allmänheten härigenom skulle på ett bekvämare sätt än nu kunna förskaffa sig kännedom om ifrågavarande rättigheter. Då angivna problem uppkommer icke endast i anledning av det nu föreliggande lagförslaget utan även föreligger i anledning av gruvlagen och stenkolslagen, anser sig styrelsen dock icke i förevarande sammanhang böra föreslå bestämmelser i ämnet.

I det föregående har lantmäteristyrelsen främst uppehållit sig vid befintliga gruvrättigheters betydelse för tillämpningen av byggnads- och fastighetsbildningslagstiftningen. Enligt styrelsens mening är det emellertid vid

tillkomsten av nya gruvrättigheter önskvärt att i den mån så är möjligt hänsyn tas till de intentioner angående marks utnyttjande för vissa ändamål, som kommit till uttryck genom verkställd planering enligt byggnadslagen eller genom fastighetsbildningsåtgärder. Särskilt framträder önskvärdheten av att ett dylikt hänsynstagande om möjligt sker, då fråga är om tillskapande av gruvrättigheter i omedelbar närhet av tätorter. Här kan nämligen berörd mark, ehuru den ännu icke blivit bebyggd och sålunda icke omfattas av de i lagutkastets 4 och 18 §§ givna skyddsbestämmelserna, exempelvis genom detaljplanläggning enligt byggnadslagens regler ha avsetts för tätortens utbyggnad. Framhållas bör att denna planläggning, som för övrigt kan ha dragit betydande kostnader, kan ha övat inflytande å utformningen av anläggningar, såsom gatunät, vatten- och avloppsledningar och reningsverk, inom den redan utbyggda delen av tätorten. Tillskapande av gruvrättigheter å sådan mark kan således medföra betydande olägenheter. Ehuru lantmäteristyrelsen väl är medveten om betydelsen av de fyndigheter, för vilkas tillvaratagande gruvrättigheter tillskapas, anser styrelsen det vara angeläget att nyss angivna synpunkter beaktas vid den prövning som enligt lagutkastet skall föregå meddelande av undersökningstillstånd och koncession. Framhållas bör att, därest koncession beviljas i fall som det nyss angivna, det enligt lantmäteristyrelsens mening kan vara befoget att ersättning utgår till vederbörande kommun.

Under återopande av vad sålunda anförts framhåller lantmäteristyrelsen angelägenheten av att, då fråga är om koncession, yttrande inhämtas från vederbörande länsstyrelse, som i sin tur får förutsättas inhämta yttranden från andra länsmyndigheter såsom överlantmätare och länsarkitekt.

Frågan om sambandet mellan gruvlagstiftningen och byggnadslagstiftningen beröres även av *länsstyrelsen i Örebro län* som påpekar, att den oklarhet som får anses råda i fråga om detta samband föranlett osäkerhet och svårigheter. Länsstyrelsen anför härom:

Byggnadslagen innehåller icke bestämmelser, som utgöra hinder för fastställande av stadsplan eller byggnadsplan å inmutat eller utmålslagt område. Bestämmelserna angående grundkartor för sådana planer förutsätta icke ens redovisning av befintliga utmål, och utmålsinnehavarna erhålla icke meddelande om planförslagens utställande för granskning. Å andra sidan saknas i såväl gruvlagen som förslaget till uranlag bestämmelser i fråga om inmutning, utmålsläggning eller urankoncession inom planlagt område. De speciella frågor, som uppkomma vid dylika kollisioner mellan plan- och gruvintressen, synas överhuvud taget icke hava beaktats i lagstiftningen. Med hänsyn härtill och då planläggning i flera fall förekommit inom utmålsbelagda områden med tillhörande skyddszoner, får länsstyrelsen föreslå, att frågan om sambandet mellan byggnads- och gruvlagstiftningen blir föremål för en särskild utredning.

Liknande synpunkter uttalas av *överlantmätaren i Örebro län* och av *överlantmätaren i Norrbottens län*.

Lantbruksnämnden i Norrbottens län anser, att såväl planmyndigheterna som de organ som har att bevaka jordbruksintressena bör erhålla under rättelse om meddelade koncessioner och undersökningstillstånd.

Lantbruksnämnden i Örebro län påpekar, att det skulle vara värdefullt för lantbruksnämndernas planeringsverksamhet att ha en lättillgänglig upp-

gift om de områden som beröres av koncession och ifrågasätter därför, hurvida icke notering om meddelad koncession kan ske i jordregistret.

Skånes handelskammare anser det vara en brist i nuvarande lagstiftning, att de betydelsefulla rättigheter till mark som enligt gruv-, stenkols- och vattenlagarna kan tillkomma annan än jordägaren icke antecknas i fastighetsböckerna och inflyter i gravationsbevis samt hemställer därför, att man vidtager sådana lagändringar, att underrättelse om beviljade gruv- och vattenrättigheter samt lösen av markområden kommer att tillställas inskrivningsdomaren och inflyta i fastighetsböcker och gravationsbevis.

Departementschefen. I överensstämmelse med utredningsmannens förslag bör i förevarande paragraf upptagas stadgande, att kommerskollegium har att jämte eget yttrande översända handlingarna i koncessionsärende till Kungl. Maj:t. Som utredningsmannen och flera remissinstanser framhållit torde ofta anledning föreligga att före avgörandet av koncessionsansökan yttrande inhämtas från vederbörande länsstyrelse. En föreskrift om obligatorisk skyldighet att inhämta yttrande från länsstyrelsen synes dock ej erforderlig.

I flera remissyttranden uttalas önskemål om att förhållandet mellan gruvlagstiftningen, å ena, samt byggnads- och planlagstiftningen, å andra sidan, måtte bli närmare klarlagt. Därvid har särskilt framhållits, att det i lagstiftningen ej är sörjt för att bestående gruvrättigheter blir vederbörligen beaktade vid tillämpningen av byggnads- och planlagstiftningen ävensom att gruvrättigheter ofta tillskapas på ett sätt som är ägnat att motverka en rationell planeringsverksamhet. Det är tydligt, att detta är en fråga, som är av komplicerad natur och det torde icke låta sig göra att i förevarande sammanhang taga upp hithörande problem till närmare granskning. För att man i nuvarande läge i görligaste mån skall kunna komma tillrätta med det problem som här aktualiserats, är det emellertid önskvärt, att vid tillskapandet av gruvrättigheter som är beroende av myndighets tillstånd ett nära samarbete etableras mellan de olika myndigheter, vilkas synpunkter bör beaktas vid tillståndsgivningen. Jag vill nämna, att ifrågavarande problem uppmärksammats i en skrivelse den 31 juli 1958 från byggnadsstyrelsen till samtliga länsarkitekter. I skrivelsen har styrelsen framhållit att det, ehuru förhållandet mellan gruvrättigheter och byggnadslagstiftningen icke närmare reglerats i lag, synes vara klart, att vid den bebyggelseplanering, som äger rum med stöd av byggnadslagstiftningen, nödig hänsyn skall tagas till befintliga gruvrättigheter, så att gruvdriften ej motverkas eller hindras men att gruvdriften å andra sidan kan medföra betydande olägenheter för den bebyggelse som sker inom och i närheten av gruvområden. Styrelsen har i nämnda skrivelse hemställt, att länsarkitekterna i de län där dessa frågor kan vara aktuella gör vederbörande kommunala organ, planförfattare m. fl. uppmärksamma på frågorna och verkar för att behovet av samordning beaktas vid bebyggelseplaneringen.

Vad *utredningsmannen* anför i fråga om förutsättningarna för beviljande av koncession har redan tidigare redovisats.

Utredningsmannen påpekar att stenkolslagens bestämmelse i 7 § om företräde till koncession är utformad med hänsyn till ett enhetligt koncessions-system. Fråga uppkommer då, när man skiljer mellan undersökningstillstånd och koncession, om Kungl. Maj:ts prövning ej skall påverkas av vem som erhållit undersökningstillstånd. Det ligger i sakens natur att, om innehavaren av undersökningstillstånd har nödiga kvalifikationer, han ligger närmast till att erhålla koncession. I princip bör dock Kungl. Maj:t vara obunden av att undersökningstillstånd meddelats. Det är därvid att märka att kommerskollegium vid sin prövning av frågan om beviljande av undersökningstillstånd i allmänhet ej kan pröva vilken av flera sökande som är lämpligast för att erhålla koncession.

Departementschefen. Utredningsmannen har intagit den ståndpunkten, att vid prövning av flera samtidigt föreliggande koncessionsansökningar beträffande samma område avseende i princip icke skall fästas vid tidpunkterna för ansökningarnas ingivande. Denna ståndpunkt, som godtagits av praktiskt taget alla remissinstanser, är även enligt min mening den rimligaste. För att syftet med koncessionsystemet skall tillfullo nås torde det vara nödvändigt att vid prövningen av vem som skall erhålla koncession till visst område i princip bortse från tidsprioriteten. Som jag tidigare framhållit synes med hänsyn till de erfarenheter man haft av den nu gällande lagstiftningen farhågorna för att detta skulle inverka menligt på prospekteringsverksamheten vara betydligt överdrivna. Tidsprioriteten bör tillmätas självständig betydelse endast i fall då valet av koncessionsinnehavare står mellan i övrigt jämbördiga sökande. Med hänsyn till stadgandets innehåll i övrigt synes mig någon uttrycklig bestämmelse om att tidsprioriteten sålunda i princip skall vara utan betydelse dock inte vara erforderlig.

De i utredningsförslaget upptagna hänvisningarna till hindersbestämmelserna och till bestämmelsen om ersättning åt upptäckare torde såsom onödiga kunna utgå.

Beträffande koncessionsområdes omfattning uttalar *utredningsmannen*, att man har anledning antaga att efter verkställda undersökningar fyndet ofta kan lokaliseras så att arealen kan begränsas i förhållande till undersökningsområdet. Jordägareintresset är i detta fall än starkare framträdande än i fråga om undersökningstillstånd, eftersom fråga är om ett intrång av helt annan natur än på undersökningsstadiet. Vidare bör jordägarnas intresse i ett speciellt hänseende särskilt beaktas i detta sammanhang. Det gäller rätten till avgäld. Antingen en avgäld konstrueras enligt reglerna i 53 § gruvlagen och 22 § stenkolslagen eller enligt 60 § stenkolslagen, har jordägaren ett intresse av att koncessionsområdet ej är för stort. I förra fallet skall avgälden nämligen fördelas mellan alla jordägarna, i senare fallet skall avgälden tillfalla den på vilkens område bryt-

ning skett. Det är sålunda ett jordägareintresse både att fördelningen ej sker på ett alltför stort antal jordägare och att en jordägare ej skall behöva vänta alltför länge, innan han får ut någon avgäld.

Vid övervägande av de olika omständigheter som inverkar på frågan har det syns utredningsmannen som om den föreslagna maximiarealen för undersökningstillstånd, d. v. s. 100 hektar, bör kunna gälla även för koncessionernas del.

Utredningsmannen anser att närmare föreskrifter om koncessionsområdets form ej erfordras. Det torde få ankomma på myndigheterna att tillse att formen blir ur skilda synpunkter så ändamålsenlig som möjligt. Regelmässigt bör emellertid tillses att området såvitt möjligt begränsas av räta linjer. Koncessionsområdets gränser måste fixeras på ett betryggande sätt. I fråga om gränsdragningen på djupet hänvisar utredningsmannen till vad som föreslagits i 10 § beträffande undersökningsområde.

Departementschefen. Utredningsmannens förslag i fråga om koncessionsområdets storlek — högst 100 hektar — innebär en väsentlig minskning av den nu för koncession stadgade maximiarealen, som är 1 600 hektar. Att såsom från ett par håll föreslagits ytterligare minska maximiarealen synes mig, innan erfarenhet vunnits av den nya lagstiftningen, icke vara tillrädligt. Ej heller torde det med hänsyn till de växlande förhållanden som kan råda vara lämpligt att i lagtexten giva anvisningar beträffande gränsdragningen kring koncessionsområde utöver vad av utredningsmannen föreslagits.

Utredningsmannen anser, att motsvarighet till bestämmelserna i 56 § stenkolslagen om villkor vid koncession lämpligen bör upptagas i en ny lagstiftning. Arbetskyldighet bör dock ej vara en normal företeelse utan tillämpas endast i fall då det är särskilt motiverat av omständigheterna. En uttrycklig föreskrift torde böra upptagas om att bestämmelser må meddelas för att reglera förhållandet mellan sökanden och innehavare av annan gruvrätt å samma område.

I detta sammanhang må nämnas, att utredningsmannen i 27 § i sitt förslag efter förebild från 11 § stenkolslagen upptagit stadganden om skyldighet för koncessionsinnehavare att ställa pant för skada eller intrång, som genom dennes arbete tillskyndas jordägare eller annan.

Departementschefen. De föreskrifter utredningsmannen föreslagit om uppställande av villkor vid koncession synes ej giva anledning till erinran.

Vad angår förslaget om skyldighet för koncessionshavaren att ställa pant eller borgen till säkerhet för skada och intrång vill jag i likhet med ett par remissinstanser ifrågasätta om detta är erforderligt. Såsom framhållits av advokatsamfundet sker en noggrann prövning av koncessionsökandens kvalifikationer icke minst i ekonomiskt hänseende. Med hänsyn till de krav på ekonomisk soliditet som måste upprätthållas beträffande innehavare av

urankoncession torde vederbörande rättsägare icke vara i behov av den ytterligare säkerhet, som en nedsatt pant kan innebära. Om så i särskilt fall skulle anses erforderligt, kan Kungl. Maj:t meddela föreskrift härom i samband med övriga villkor för koncessionen. Jag anser sålunda att de föreslagna bestämmelserna i 27 § i utredningsmannens förslag icke bör upptagas i uranlagen.

Utredningsmannen framhåller, att de ersättningsfrågor som uppkommer i samband med koncession väl kan tänkas komma att avse betydande belopp med hänsyn till de relativt stora arealer som kan ifrågakomma. Ur denna synpunkt kunde det vara av betydelse att inkoppla expropriationsdomstol på dessa ersättningsfrågor. Med hänsyn till att det system som tillämpas enligt gruvlagen alltid fungerat på ett tillfredsställande sätt och med hänsyn till värdet av enhetliga regler inom hela gruvrätten, förordar utredningsmannen dock att ersättning — även då fråga är om lösen för mark — får liksom enligt gruvlagen bestämmas av bergmästare och gode män. Då fråga är om betydande belopp, torde parterna ombesörja sakkunnig utredning och möjlighet torde föreligga att enligt 26 § gruvlagen hos länsstyrelsen begära förordnande av sakkunnigt biträde.

Sveriges lantbruksförbund och *Riksförbundet Landsbygdens folk* föreslår, att expropriationsförfarandet även i fortsättningen skall tillämpas vid bestämmandet av marklösenersättning i anledning av meddelad koncession. I andra hand hävdar förbunden, att regler bör införas i såväl gruvlagen som blivande uranlag, att markägare och annan rättsinnehavare skall erhålla ersättning för nödiga kostnader för juridiskt och tekniskt biträde i överensstämmelse med de regler, som i detta hänseende gäller beträffande andra tvångsförfoganden.

Departementschefen. Det stora flertalet remissinstanser har godtagit utredningsmannens förslag, att marklösen vid oenighet mellan parterna skall bestämmas vid bergmästarförrättning och således icke, såsom för närvarande sker, av expropriationsdomstol. Från ett par remissinstanser har emellertid förordats att expropriationsförfarandet skall bibehållas. Som min egen uppfattning vill jag framhålla, att det i gruvlagen reglerade förfarandet synes ändamålsenligt särskilt genom att onödig omgång och tidsutdräkt undviks. Den omständigheten, att koncessionsområde enligt förslaget kan omfatta större areal än utmål synes icke behöva föranleda att en annan ordning väljes. Att märka är, att erfarenheterna från det föregående undersökningsarbetet ofta torde ge koncessionsinnehavaren anledning att begränsa brytningsarbetet till att avse betydligt mindre markområden än som omfattas av koncessionen. Jag vill sålunda biträda utredningsmannens förslag i denna del.

Den i 36 § i departementsförslaget upptagna bestämmelsen att sökanden skall gälda kostnaderna för bergmästarförrättning har motsvarighet i 21 §

4 mom. gruvlagen. De kostnader som här avses innefattar icke ersättning för sakägares inställelser eller biträdeskostnader. I jämförelse med nuvarande ordning i fråga om uranfyndigheter innebär detta en försämring av jordägarens ställning i vad gäller frågan om ersättning för egna kostnader. Det torde emellertid icke vara lämpligt att för uranlagens del införa särregler i berörda hänseende, och att nu företaga ändring i gruvlagens bestämmelser på ifrågavarande område kan icke heller gärna ifrågakomma. Beaktas bör, att den föreslagna tillämpningen av gruvlagens ersättningsregler i övrigt torde medföra ej oväsentliga fördelar för jordägarna i jämförelse med vad som nu gäller enligt stenkolslagen.

För den händelse någon är missnöjd med vad vid bergmästarförrättning bestämts i ersättningsfråga, skall han på samma sätt som gäller enligt gruvlagen kunna instämma sin talan till allmän domstol inom ett år från förrättningens avslutande (se 63 § i departementsförslaget).

Utredningsmannen framhåller att bestämmelser om jordägareavgäld givetvis ifrågakommer endast beträffande koncession och ej i fråga om undersökningstillstånd. Enligt 53 § gruvlagen gäller för utmål som tillkommit enligt gruvlagens regler — men ej beträffande äldre utmål, där jordägaren i princip har rätt till jordägareandel — att jordägaren har rätt till en avgäld motsvarande en procent av värdet av alla inmutningsbara mineral som inom utmålet brutits och uppfodrads. Avgälden skall dock ej för något år uppgå till högre belopp än 5 000 kronor och tiden är begränsad till 20 år. Fördelning skall ske mellan jordägarna efter som de äger del i jorden. Den allmänna regeln om avgäld för stenkolslagens del finns i 22 §. Avgälden skall motsvara värdet av 1/75-del av vad som brutits och uppfodrads. Beträffande alunskiffer och uran m. m. gäller emellertid enligt 60 § att jordägaren skall vara berättigad till en avgift av 15 kronor för ar av den mark inom vilken brytning skett eller olja utvunnits. Bestämmelsen i 60 § skall dock, enligt 64 § femte stycket, ej föranleda att den som erhållit koncession å alunskiffer såväl för utvinnande av olja som för erhållande av uran etc. skall erlägga större avgift än 15 kronor för ar för mark, inom vilken han företagit brytning, förutom av skiffer för utvinnande av olja, även av uranhaltigt mineral.

Eftersom uran alltid förekommer tillsammans med andra mineral av olika slag, synes det utredningsmannen mest rationellt att uppställa en regel, enligt vilken uran i varje särskilt fall betraktas på samma sätt som övriga mineral inom fyndigheten, för vilka avgäld skall utgå. Förekommer sålunda uran tillsammans med inmutningsbara mineral, skall i fråga om avgäld så anses som om uran varit inmutningsbart. Förekommer uran tillsammans med alunskiffer, för vilken koncession erhållits för utvinnande av olja, skall avgiften av 15 kronor för ar utgå på samma sätt som enligt nuvarande bestämmelser. Den nu nämnda regeln måste emellertid kompletteras med en bestämmelse för det fall att uran förekommer tillsammans med mineral, för vilka avgäld ej är stadgad. Då bör avgäld för uran utgå

enligt reglerna i 53 § gruvlagen. En sådan bestämmelse innebär, att om uran uttages ur exempelvis granit och gnejs, kvarts eller fältspat avgäld skall utgå för uran enligt sistnämnda regler. Uttages uran ur en gruva, beträffande vilken äldre gruvförfattningar gäller och avgäld sålunda ej är stadgad, får jordägaren avgäld för uranet. Har däremot tiden om 20 år enligt 53 § gruvlagen för viss gruva utgått när uran börjar brytas, inträder ej någon ny rätt till avgäld beräknad på uranet.

Man kan, framhåller utredningsmannen, måhända uppställa frågan, huruvida ej förekomsten av uran och inmutningsbara mineral i samma fyndighet bör föranleda förhöjning av maximibeloppet 5 000 kronor i 53 § gruvlagen. Utredningsmannen anser det emellertid vara angeläget att man, såvitt möjligt, ej komplicerar reglerna om avgäld med specialregler i alltför stor utsträckning. Frågan om nämnda maximibelopp torde få bedömas som en schematisk regel, som ej kan differentieras med hänsyn till fyndigheter av olika värde och natur. Det kan också ifrågasättas huruvida icke maximibeloppet för uran bör höjas med hänsyn till att maximiarealen för urankoncession är mycket större än den högsta areal som är medgiven för utmål. Det vill emellertid synas som om arealen i detta sammanhang ej har den betydelse att en specialregel är erforderlig. Frågan om avgälden bör också ses i samband med att ersättningen till jordägare nu föreslås bli avsevärt förbättrad genom förhöjningen med 50 procent.

För att belysa hur de föreslagna reglerna verkar i kollisionfall, anför utredningsmannen vissa exempel.

Vid remissbehandlingen gjordes från flera håll invändningar mot utredningsmannens förslag i denna del.

Departementschefen. Som utredningsmannen påpekat medför det sätt på vilket uranet förekommer i olika fyndigheter vissa svårigheter vid bestämmandet av den avgäld som koncessionsinnehavaren har att erlægga till jordägaren. Den av utredningsmannen föreslagna lösningen, att avgälden alltefter uranets förekomst i det särskilda fallet beräknas enligt gruvlagens eller enligt stenkolslagens regler synes naturlig och ändamålsenlig. Önskvärt vore givetvis att, såsom från ett par håll förordats, få fram ett enhetligt avgäldssystem. Det synes emellertid vara förenat med stora svårigheter att konstruera ett sådant system. De av utredningsmannen föreslagna avgäldsreglerna, vilka i princip godtagits av det stora flertalet remissinstanser, synes mig därför böra upptagas i uranlagen.

I allmänhet torde de föreslagna reglerna icke komma att förorsaka svårigheter vid tillämpningen. Undantagsvis kan föreligga mera komplicerade förhållanden, som kan bereda svårigheter vid uträknanget av avgäldsbeloppen. I förekommande fall torde bergmästarna härvid kunna stå till tjänst med råd och anvisningar. Lämpligt synes vara, att kommerskollegium utfärdar praktiska anvisningar för beräkningen av avgälden.

Beträffande den av flera remissinstanser berörda frågan om beräknanget av avgäld vid brytning av uran som förekommer tillsammans med såväl

inmutningsbara mineral som mineral som är föremål för koncession enligt stenkolslagen torde lösningen av de problem i samband med avgäldsberäkningen som därvid kan uppkomma få sökas enligt de linjer som angivits av kommerskollegium. Avgälden bör alltså bestämmas enligt reglerna för det mineral, varmed uranet förekommer i närmaste samband. Att tynga lagtexten med särskilda bestämmelser härom synes icke vara erforderligt.

Vad angår det framförda förslaget om höjning av maximibeloppet för jordägareavgälden till ett belopp motsvarande 200 procent av vad som gäller enligt gruvlagen vill jag nämna att jag såsom framgår av det följande biträder ett av kommerskollegium i framställning den 23 december 1958 framlagt förslag om höjning av den enligt 53 § gruvlagen stadgade avgäldens maximibelopp från 5 000 till 10 000 kronor. Detta maximibelopp bör jämväl upptagas i förevarande paragraf.

I redaktionellt avseende torde paragrafen få omarbetas i syfte att göra reglerna mera lättöverskådliga. Därvid synes lämpligast att såsom huvudregel upptaga de okomplicerade fall, då uran förekommer tillsammans med mineral som ej är föremål för gruvrättighet av något slag.

4 kap.

I detta kapitel behandlas institutet fyndanmälan samt frågan om ersättning till upptäckare av uranfyndighet.

Utredningsmannen. Beträffande de allmänna överväganden som ligger till grund för utredningsmannens förslag om införande av institutet fyndanmälan hänvisas till den allmänna motiveringen.

Utredningsmannen påpekar att, utöver de anvisningar om beskaffenheten av fyndanmälan som upptages i andra stycket av 44 §, kommerskollegium lämpligen, efter hand som erfarenheter vinnes, därutöver bör lämna ytterligare anvisningar. Det är enligt utredningsmannens uppfattning av vikt att relativt stränga krav ställs på en fyndanmälan, om den skall kunna göra anspråk på att tillmätas betydelse i olika hänseenden. I regel torde analysattest från sakkunnigt laboratorium böra fogas vid en sådan anmälan och uppgift bör lämnas om vem som uttagit provet. I detta sammanhang betonar utredningsmannen att fyndanmälan icke i och för sig medför någon rätt i visst avseende. Den är att betrakta som ett bevismedel för att visa att ett fynd gjorts vid viss tidpunkt. Vilken betydelse detta har för rätten till undersökningstillstånd eller koncession tillkommer det i varje särskilt fall den tillståndsgivande myndigheten att bedöma. Fyndanmälan kan vidare vara ett bevismedel i en tvist om rätt till ersättning åt upptäckare.

Kommerskollegium anser — i likhet med *bergmästarämbetena i norra, östra och västra distrikten* — att bestämmelserna om fyndanmälan bör utgå ur förslaget. Kommerskollegium anser det osannolikt, att institutet med hänsyn till att det icke bereder upptäckaren någon verklig rätt skulle komma att användas i nämnvärd omfattning; en upptäckare torde icke finna

det vara förenligt med sina intressen att i förväg bekantgöra sitt fynd. Vidare befarar kollegium, att dessa bestämmelser är ägnade att väcka falska förhoppningar hos den som icke är förtrogen med lagstiftningens uppbyggnad. Kollegiet ifrågasätter även, om bestämmelserna blivit så utformade, att de med säkerhet kan tillgodose det avsedda syftet. Möjligheten att missbruka rätten att göra fyndanmälan synes kollegiet vara ganska stor; det kräves sålunda i förslaget ej bevis om att fynd verkligen föreligger.

Bergmästarämbetet i norra distriktet kan icke finna, att institutet fyndanmälan fyller något verkligt behov. Enligt utredningsmannens uttalande är det endast »en väl underbyggd fyndanmälan» som ger prioritet. Kriteriet på en sådan anmälan är, att fyndet är av sådan betydelse, »att sökanden är beredd att därå bekosta undersökningsarbete». Om så är förhållandet, bör han enligt ämbetets mening icke draga sig för att trygga sin rätt genom att utverka undersökningstillstånd. Man kan befara, att bestämmelsen om fyndanmälan främst kommer att utnyttjas av uranletare med mer fantasi än sakkunskap, vilket skulle komma att medföra ett betydande arbete med registrering, sovring och bevakning av anmälningar.

Viss tveksamhet beträffande lämpligheten av regler angående fyndanmälan kommer till uttryck i ett par yttranden. *Aktiebolaget Atomenergi* anför sålunda:

För att en undersökare skall kunna skydda sina intressen utan att behöva ansöka om undersökningstillstånd har utredningsmannen antytt ett enkelt anmälningsförfarande. Detta anses emellertid kunna missbrukas och utnyttjas för att skaffa företrädesrätt till stora områden för framtiden. I stället föreslår utredningsmannen ett system med fyndanmälan. Om flera begär undersökningstillstånd eller koncession kan den som tidigare gjort fyndanmälan ha viss prioritetsrätt. En fyndanmälan kan också vara bevismedel vid tvist om ersättning åt upptäckare. I anslutning till förslaget om fyndanmälan vill bolaget framhålla att även detta system kan missbrukas. Även om man, som betänkandet förutsätter, ställer stränga krav på en fyndanmälan, bl. a. analysattest från laboratorium, kan det vara svårt att bevisa att fyndet kommer från viss angiven plats. Om fyndanmälan skall tillmätas värde vid tvist om upptäckarersättning kan svårigheter uppstå i de fall, då någon som vill bryta gör gällande att brytningen grundar sig på hans egna fynd och icke på en fyndanmälan inom ett närbeläget område. Bolaget vill ej motsätta sig det föreslagna systemet med fyndanmälan, som i varje fall bör prövas, ehuru man icke bör förbise, att dess tillämpning understundom kan bli förenad med vissa svårigheter av här antydd art.

Liknande synpunkter anföres av *atomkommittén*.

Lantbruksstyrelsen uttalar, att därest styrelsens antagande att fyndanmälan skall kunna göras jämväl av vederbörande jordägare är riktigt, styrelsen icke har något att erinra mot bestämmelserna i förevarande paragraf.

Departementschefen. Som förut framhållits är det icke med ett koncessionssystem förenligt att tillmäta tidsprioriteten avgörande betydelse i fall då flera pretendenter föreligger i fråga om samma markområde. Den tillståndsgivande myndigheten bör principiellt ha fria händer vid sin prövning.

Detta utesluter emellertid icke att vid prövningen — bland andra omständigheter — avseende fästes jämväl vid tidsprioriteten. Av vikt är då att det utan större omgång kan fastställas när och av vem en viss fyndighet upptäckts. Som ett bevismedel i förevarande avseende har utredningsmannen föreslagit regler om s. k. fyndanmälan. Förslaget härom har vid remissbehandlingen rönt motstånd från några håll och även jag ställer mig i viss mån tveksam därtill. Bestämmelserna om fyndanmälan synes mig dock kunna vara betydelsefulla just för att på ett enkelt sätt få fastslaget när och av vem en viss fyndighet blivit upptäckt. Det torde också finnas visst fog för antagande, att reglerna om fyndanmälan i förening med bestämmelser om ersättning åt upptäckare är ägnade att stimulera prospekteringsverksamheten och därmed också i väsentlig mån motverka den prospekteringshämmande effekt som koncessionssystemet anses i viss mån medföra. En ytterligare fördel med ett institut sådant som fyndanmälan är, att man därigenom erhåller ett bättre underlag för de regler om ersättning till upptäckare som föreslås i nästföljande paragraf. Med hänsyn härtill förordar jag, att bestämmelserna om fyndanmälan godtages som ett försök.

Rätten att göra fyndanmälan bör stå öppen för envar som gjort fynd, således även för ägaren av den mark där fyndigheten anträffats.

Utredningsmannen framhåller beträffande rätten till ersättning för den som upptäckt uranfyndighet, att det av ålder har varit regel i vår gruvlagstiftning att den som upptäckt en nyttig fyndighet skulle därför erhålla belöning. Man kan exempelvis hänvisa till bestämmelserna i punkterna 5 och 7 i 1723 års förordning angående de förmåner, vilka de ha att njuta som några metall- samt mineralstreck och nyttiga bergarter uppfinna, angiva och i gång bringa, där det sägs att vilken som helst som till bergskollegium anmälde något metallstreck eller mineral på annans grund och ägor skulle först efter vanligheten ha hittelön och, där något beständigt streck eller verk sedan blev därav, vidare få en »anständig och vacker vederläggning i sölf eller penningar» och jämväl äga tillstånd att participera i verket till i regel en fjärdedel.

I senare gruvförfattningar har ej upptagits några bestämmelser om hittelön och annan ersättning till den som gjort fynd. Det torde sammanhånga med att upptäckaren har möjlighet att själv bevaka sina intressen genom att söka inmutning. Därmed har han fått en rätt till fyndigheten, som han sedan kunnat överlåta mot ersättning.

Stenkolslagen behandlar, i 7 §, endast det fall då flera söker koncession och den som visar sig ha upptäckt fyndigheten får träda tillbaka för annan. Då skall den som får koncessionen utgiva skälig gottgörelse till upptäckaren, och beloppet av denna gottgörelse skall bestämmas i koncessionen.

Med det system som nu föreslås för reglering av rätten till uranfyndigheter aktualiseras givetvis frågan om ersättning åt upptäckare. För att uppmuntra till eftersökande göres rätten att eftersöka fyndighet i princip fri.

Rätt till undersökning kan erhållas genom särskilt tillstånd, som ger ett skydd för rätten att undersöka. Därefter förbehålles åt Kungl. Maj:t fri prövningensrätt i fråga om vem som skall få koncession att bearbeta fyndigheten. Frågan om rätt till ersättning åt upptäckare i allmänhet torde, påpekar utredningsmannen, få bedömas enligt allmänna rättsprinciper. Vad som i förevarande sammanhang bör upptagas är det fall att någon upptäckt en fyndighet — med eller utan undersökningstillstånd — och annan erhåller koncession. För sådant fall bör gälla, att upptäckaren har rätt till skäligen gottgörelse. Utredningsmannen anser däremot icke, att förutsättningarna för att anses som upptäckare och ersättningsens storlek bör regleras i förevarande lag. Det får bero på parterna själva att träffa uppgörelse eller eventuellt vid domstol eller inför skiljemän få frågan avgjord. Träffas uppgörelse innan koncession meddelas, bör ersättningsbeloppet utsättas i koncessionen. Stundom kanske Kungl. Maj:t finner situationen vara sådan att koncession ej meddelas förrän uppgörelse skett. Utredningsmannen anser emellertid icke att uppgörelse om ersättningsbeloppet bör göras till förutsättning för koncessionens meddelande. Det kan i ett visst fall vara ett allmänt intresse att koncession meddelas snabbt, medan frågan om ersättning åt upptäckaren kan kräva lång tid för förhandlingar eller tvist. Vidare kan parterna kanske ha ett intresse av att före avgörandet avvakta resultatet av vissa arbeten.

Den som eftersöker uran på område, till vilket särskild rätt till undersökning tillkommer annan, bör enligt utredningsmannens åsikt i regel ej vara berättigad till ersättning för fynd som han gör på sådant område.

Bergmästarämbetet i västra distriktet anser att stadgandet bör utgå och hänvisar därvid till att de fåtaliga mer eller mindre professionella malmletare som finnes liksom hittills torde kunna göra sig betalda för sitt arbete genom att hembjuda sina fynd till exploatörer; om upptäckaren åter själv önskar exploatera fyndighet, står det denne fritt att begära undersökningstillstånd och koncession.

Kommerskollegium uttalar däremot, att bestämmelser om ersättning till upptäckare är ägnade att minska den olägenhet som avsaknaden av lagstadgad förtursrätt till fyndighet utgör.

I några yttranden efterlyses ett närmare angivande i lagtexten av de grunder enligt vilka ersättningen till upptäckare skall bestämmas.

Departementschefen. I likhet med utredningsmannen anser jag det vara av värde att i uranlagen upptages stadgande av innebörd, att en upptäckare av uranfyndighet i princip skall ha rätt till ersättning, om annan erhåller koncession å fyndigheten. Att så sker måste anses vara ägnat att stimulera till ökat eftersökande av fyndigheter och torde vara påkallat även ur billighetssynpunkt. Utredningsmannens förslag i denna del har också i princip godtagits av praktiskt taget alla remissinstanser.

Liksom fallet är med motsvarande stadgande i 7 § stenkolslagen har — — — ej angivits, efter vilka grunder ersättningen skall bestämmas.

Som kommerskollegium framhållit torde detta knappast vara praktiskt genomförbart. Med hänsyn till de mycket skiftande förhållanden som kan föreligga torde det vara riktigast att frågan lämnas öppen. Avsikten är ju att ersättningen i möjligaste mån skall bestämmas genom överenskommelse mellan parterna. Först om detta ej lyckas, överlämnas frågan till avgörande av domstol eller skiljemän. I allmänhet torde upptäckaren böra erhålla ersättning för sina kostnader för upptäckten, däri givetvis inbegripet beräknad kostnad för egen arbetsinsats. Därutöver bör upptäckaren emellertid uppenbarligen vara berättigad till något slag av »hittelön», varvid hänsyn bör tagas till fyndighetens beräknade värde.

Från något håll har ifrågasatts, huruvida icke genom ett särskilt övergångsstadgande möjlighet borde beredas upptäckare som själv ej ansökt om koncession att erhålla ersättning även för den händelse koncession meddelats före uranlagens ikraftträdande. I sådant fall synes emellertid frågan om ersättning till upptäckare böra bedömas enligt den nu gällande rättens principer (jfr i detta hänseende 7 § stenkolslagen).

Träffar parterna uppgörelse i fråga om ersättningen innan koncession meddelas, kan det som utredningsmannen föreslagit vara lämpligt att ersättningsbeloppet utsättes i koncessionen. Någon uttrycklig föreskrift här om i lagen anser jag emellertid inte behövlig.

Lagrådet. Vid prövning huruvida ersättning skall utgå torde under vissa omständigheter hänsyn få tagas till om upptäckaren gjort fyndanmälan, meddelat koncessionsinnehavaren sin upptäckt eller eljest bekantgjort den. Den som behållit sin upptäckt för sig själv och låtit tiden gå utan att utnyttja den torde knappast vara berättigad till ersättning.

Lagrådet delar departementschefens uppfattning, att det icke kan vara lämpligt att genom särskilt övergångsstadgande bereda upptäckare rätt till ersättning enligt 45 § för den händelse koncession meddelats före uranlagens ikraftträdande. Lagrådet förutsätter, att en upptäckt som gjorts före uranlagens ikraftträdande icke i något fall medför rätt till ersättning enligt nya lagen utan att frågan om ersättning i sådant fall är beroende av reglerna i stenkolslagen.

5 kap.

Utredningsmannen har i detta kapitel, som innehåller ordningsstadganden m. m., upptagit frågan om insyn i undersökningsarbete å urankoncession. Frågan därom har varit föremål för uppmärksamhet i ett av Kungl. Maj:t avgjort ärende angående koncession å uranfyndighet. I koncessionsbeslutet i detta ärende föreskrevs, att koncessionsinnehavaren skall till kommerskollegium lämna de uppgifter rörande omfattningen av undersökningsarbetet som kollegium begär samt att Sveriges geologiska undersökning (SGU) skall äga rätt att genom geolog följa arbetet och taga del av de vetenskapliga resultaten av detsamma.

Enligt utredningsmannens mening är de skyldigheter som i nu berörda hänseende kommit till uttryck i Kungl. Maj:ts beslut väl avvägda och bör kunna gälla för såväl undersökningsarbete å som bearbetning av uranfyndighet.

Utredningsmannen framhåller att i samband med föreskrifter om insyn även aktualiseras frågan om sekretess beträffande vad som yppas genom en sådan insyn. Enskildas handlingar och förhållanden är ej offentliga, och en föreskrift om insyn innebär därför ett inkräktande på den enskildes rätt att undandraga sådana uppgifter offentligheten. Bestämmelser av detta slag finns i ett flertal lagar och författningar, såsom aktiebolagslagen och skattelagstiftningen, bank- och försäkringslagstiftningen. Grundlagen lägger enligt utredningsmannens åsikt ej hinder i vägen för bestämmelser om sådan insyn. Utredningsmannen hänvisar därvid till vad 1944 års tryckfrihetssakkunniga anför härom i SOU 1947: 60 s. 71. I sekretesslagen befintliga bestämmelser ger emellertid enligt utredningsmannens mening erforderligt skydd. Några nya bestämmelser i detta hänseende föreslås därför icke.

Departementschefen. Vad utredningsmannen föreslagit om viss uppgiftsskyldighet för innehavare av undersökningstillstånd eller koncession överensstämmer med vad som i praxis redan nu tillämpas, och jag har i huvudsak ingen erinran mot förslaget i denna del. Med hänsyn till att undersökningsarbete i princip skall få bedrivas utan särskilt tillstånd torde emellertid uppgiftsskyldigheten böra åläggas den som utför undersökningsarbete eller bearbetar fyndighet.

Utredningsmannen anser, att i uranlagen bör, i likhet med vad som skett i stenkolslagen och i gruvlagen, upptagas bestämmelser om gruvföreståndare. Utredningsmannen påpekar, att den väsentliga skillnaden mellan gruvlagens och stenkolslagens regler om gruvföreståndare är att enligt sistnämnda lag till skillnad från gruvlagen föreskrives, att gruvföreståndare skall finnas, förutom då flera har del i koncession, då sådan innehas av bolag. Utredningsmannen anser det lämpligast att i sistnämnda fall låta de allmänna principerna om ansvarighet och befogenheter för företrädare av bolag gälla och föreslår därför att gruvlagens bestämmelser om gruvföreståndare göres tillämpliga jämväl på uranfyndigheter. För särskilda fall torde det, påpekar utredningsmannen, vara erforderligt att övriga regler om samäganderätt i gruva (beträffande stämma, omröstning, brytningsvitsord samt förverkande av gruvlott) kan vinna tillämpning jämväl i fråga om uranfyndigheter. Hänvisning bör därför ske till 58—64 §§ gruvlagen.

Utredningsmannen har jämväl föreslagit hänvisning till reglerna i 65—67 §§ gruvlagen om övergång av rätt till gruva.

Departementschefen. Som utredningsmannen påpekat skiljer sig stenkolslagens regler om föreståndare för arbetet från gruvlagens bestämmel-

ser om gruvföreståndare huvudsakligen därigenom att enligt stenkolslagen föreståndare skall utses jämväl då fyndighet innehaves av bolag. Utredningsmannens förslag följer i detta avseende den ordning som gäller enligt gruvlagen. Förslaget upptar alltså ej någon bestämmelse om utseende av gruvföreståndare i sådana fall då koncessionsinnehavaren är ett bolag. Jag vill för egen del biträda denna ståndpunkt. I de avsedda fallen bör, såsom utredningsmannen anfört, vanliga ansvarighetsbestämmelser tillämpas. Enligt allmänna straffrättsliga principer torde åtminstone i viss omfattning delegation av straffrättsligt företagareansvar kunna tillerkännas rättslig verkan, när fråga är om straffbestämmelser som utgöra sanktion för iakttagandet av ordningsföreskrifter inom näringsverksamhet.

Utredningsmannens förslag synes i övrigt ej giva anledning till erinran.

7 kap.

Enligt 48 § stenkolslagen gäller, att k l a g a n ö v e r b e r g m ä s t a r e s beslut skall föras hos kommerskollegium genom besvär, som skall vara inkomna sist å trettionde (beträffande norrlandslänen fyrtiofemte) dagen från delfåendet.

I gruvlagen är fullföljdsbestämmelserna mera komplicerade. I 80 § föreskrives att, om annat ej förut i lagen är stadgat, klagan över bergmästares enligt gruvlagen meddelade beslut skall föras hos kommerskollegium genom besvär, vilka skall vara inkomna sist å trettionde dagen från beslutets delfående. Särskilda fullföljdsregler gäller i fråga om beslut, som meddelats i samband med utmålsförrättning. Enligt 41 § 1 mom. gruvlagen äger sålunda part, som är missnöjd med åtgärd eller beslut under utmålsförrättning i vissa i lagrummet angivna frågor av övervägande teknisk natur anföra besvär hos kommerskollegium. De frågor som avses är 1) huruvida de i 2 § tredje stycket gruvlagen angivna förutsättningarna för erhållande av utmål är uppfyllda, 2) huruvida anvisat område erhållit den storlek, form eller sträckning som betingas av fyndighetens sträckning och gruvdriftens behov samt 3) anvisande av mark utanför utmålet enligt 34 § gruvlagen. Besvären skola vara inkomna till kommerskollegium sist å nittionde dagen från förrättningens avslutande. För andra vid utmålsförrättningen behandlade frågor av övervägande rättslig natur, såsom exempelvis lösen- och andra ersättningsfrågor, meddelas fullföljdsregler i 41 § 2 mom. gruvlagen. Är någon missnöjd med åtgärd eller beslut i sådan fråga, skall han instämma sin talan till domstol. Detta skall i allmänhet ske inom ett år från förrättningens avslutande. När det gäller utmålsförrättning är vidare att observera, att enligt särskilt stadgande i 41 § 2 mom. andra stycket gruvlagen talan mot förrättningen i vissa fall kan föras av allmän åklagare.

Beträffande klagan över bergmästares beslut i anledning av ansökan om inmutning gäller ävenledes särskilda fullföljdsbestämmelser (11 § gruvlagen).

Utredningsmannen anser, att vid fullföljd av talan mot bergmästarförrättning enligt uranlagen fullföljdsbestämmelserna i 41 § gruvlagen bör vinna motsvarande tillämpning. Beträffande övriga av bergmästaren enligt uranlagen meddelade beslut föreslår utredningsmannen i anslutning till 80 § gruvlagen en besvärregel av innehåll, att talan skall föras genom besvär, vilka skall vara inkomna till kommerskollegium sist å trettionde dagen från delfåendet av det beslut som överklagas.

Mot beslut av kommerskollegium skall enligt utredningsmannens förslag som nu klagan föras hos Kungl. Maj:t. Utredningsmannen anser, att fråga om rätt till undersökningstillstånd därvid bör avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet, medan övriga frågor bör falla under regeringsrättens prövning. Härav föranledes visst tillägg i regeringsrättslagen.

Hovrätten över Skåne och Blekinge anser det vara en brist i utredningsmannens förslag, att i dess 45 § icke ges någon antydning om att på grund av hänvisningen i förslaget till 41 § gruvlagen i vissa fall gäller andra regler för talan mot bergmästares beslut än de i 45 § angivna. Enligt hovrättens mening vore det lämpligast om alla fullföljdsbestämmelser sammanfördes på ett ställe.

Kommerskollegium anser, att fullföljdsstadgandet i 45 § i utredningsförslaget bör formuleras på sådant sätt, att därav tydligt framgår, att talan mot bergmästares beslut i ersättningsfrågor skall prövas av domstol och icke av kommerskollegium.

Båda de nämnda remissinstanserna anser vidare anledning saknas att frångå den numera antagna principen, att besvärstiden vid talan mot administrativ myndighets beslut skall vara tre veckor.

Departementschefen. Med hänsyn till att gruvlagens regler om särskild förrättning inför bergmästaren för anvisande av mark för gruvarbetet och för fastställande av lösen och annan ersättning till jordägare m. fl. föreslås få motsvarighet i uranlagen synes det naturligt, att jämväl de särskilda fullföljdsbestämmelserna i 41 § gruvlagen får vinna tillämpning beträffande uranfyndigheter etc. Hithörande bestämmelser synes emellertid böra upptagas i form av direkta regler i uranlagen. I första stycket av förevarande paragraf föreslås därför regler om domstolsprövning av vissa rättsfrågor i huvudsaklig överensstämmelse med vad som föreskrives i 41 § 2 mom. första stycket gruvlagen. Beträffande övriga frågor, i vilka beslut meddelas vid bergmästarförrättning, synes det icke vara nödvändigt att för uranlagens del behålla den i 41 § 1 mom. gruvlagen föreskrivna särskilda besvärstiden (90 dagar från förrättningens avslutande). Beträffande dessa frågor föreslås därför, att den allmänna besvärbestämmelsen — upptagen i andra stycket av förevarande paragraf — blir tillämplig. Anledning att i uranlagen upptaga motsvarighet till bestämmelsen i gruvlagen om rätt för allmän åklagare att i vissa fall föra talan mot utmålsförrättning synes icke föreligga.

Enligt lagen den 4 juni 1954 om besvärstid vid talan mot förvaltande myndighets beslut skall besvär över sådant beslut, om ej annat följer av lag eller författning, ha inkommit till vederbörande myndighet inom tre veckor från det klaganden erhöll del av beslutet; dock att besvärstiden för menighet skall vara fem veckor. I likhet med ett par remissinstanser anser jag, att dessa regler bör göras tillämpliga i fall varom nu är fråga. Därest denna ändring i förhållande till utredningsförslaget vidtages, synes det önskvärt att i enhetlighetens intresse motsvarande ändringar vidtages i 48 § stenkolslagen samt 11 § 1 mom. och 80 § gruvlagen.

8 kap.

I detta kapitel upptages bl. a. frågan vilka mineral som bör omfattas av den föreslagna lagstiftningen.

Utredningsmannen anser, att den nya lagstiftningen i likhet med den nuvarande i första hand bör avse uranhaltigt mineral. Det torde ej heller, anser utredningsmannen, kunna ifrågasättas annat än att lagen även skall omfatta toriumhaltigt mineral, oaktat man ännu icke funnit nämnvärda kvantiteter därav i vårt land. Beryllium åter intar en särställning i förhållande till uran och torium. Beryllium är visserligen av betydelse för atomdriften men ej som »bränsle» utan som moderatormaterial i likhet med tungt vatten. Utredningsmannen uttalar, att beryllium för närvarande är av ganska ringa betydelse och att behov av reglering ej längre torde föreligga beträffande beryllium. Koncession för enbart beryllium har hittills sökts endast i ett fall. Erforderliga kontrollmöjligheter finns alltjämt genom exportregleringen.

Beträffande frågan, huruvida beryllium skall omfattas av den föreslagna regleringen uttalar endast *bergmästarämbetena i östra och västra distrikten* annan mening än utredningsmannen och förmenar att detta ämne — i likhet med vad nämnda remissinstanser förordat beträffande uran och torium — bör göras inmutningsbart enligt gruvlagen.

Departementschefen. Såsom utredningsmannen föreslagit och de flesta remissinstanserna godtagit torde regleringen förutom uran böra avse endast torium. Beryllium bör alltså lämnas utanför nu ifrågavarande lagstiftning.

Övergångsbestämmelserna

Utredningsmannen anser det vara angeläget att i framtiden ej kommer att finnas ett antal koncessioner, för vilka den äldre lagstiftningen — som i åtskilliga avseenden är mindre rationell — skall tillämpas. En sådan ordning kan undvikas, om under tiden till den nya lagstiftningens ikraftträdande koncession för bearbetande av uranfyndighet ej beviljas och om, efter den nya lagens ikraftträdande, koncession även på grund av äldre

ansökning beviljas enligt reglerna i den nya lagen. Utredningsmannen påpekar, att situationen för närvarande är den, att endast en enda koncession för bearbetande av uranfyndighet är beviljad. Koncession för undersökning gäller för viss tid och det torde ej medföra olägenheter av någon omfattning att för sådana fall reglerna i äldre rätt gäller. Blir framdeles fråga om koncession för bearbetande i anslutning till sådan undersökningskoncession, blir givetvis den nya lagen tillämplig. Rättsligt hinder synes emellertid ej föreligga att, då ansökning om koncession föreligger när den nya lagen träder i kraft, låta Kungl. Maj:t bestämma, huruvida ansökningen skall bifallas enligt den nya lagen i form av undersökningstillstånd. Ett sådant beslut bör dock ej meddelas utan att sökandens yttrande därom inhämtas.

Under alla förhållanden bör dock enligt utredningsmannens åsikt de nya ordningsstadgandena gälla även för äldre koncession. Utredningsmannen hänvisar i detta sammanhang till gruvlagens övergångsbestämmelser.

För att åstadkomma klarhet och konsekvens anser utredningsmannen det vidare vara lämpligt att i övergångsbestämmelserna förklara att, om före den nya lagens ikraftträdande koncession beviljats för uran eller torium, den rätt som beviljats automatiskt skall avse båda dessa ämnen. De principiella invändningar som skulle kunna göras mot en sådan bestämmelse saknar i den föreliggande situationen all praktisk betydelse.

Departementschefen. Utredningsmannens förslag synes ej giva anledning till erinran, bortsett från att vissa redaktionella jämkningar torde få vidtagas.

Förslaget till lag om ändring i gruvlagen den 3 juni 1938 (nr 314)

I anslutning till den i 3 § 2 mom. av förslaget till uranlag givna regeln om att undersökningstillstånd eller koncession beträffande inmutat område eller utmål i princip ej må meddelas annan än gruvinnehavaren, föreslås en ändring i 5 § 9 mom. gruvlagen innebärande att enligt uranlagen sökt eller beviljat undersökningstillstånd samt sökt eller meddelad koncession i princip skall utgöra hinder mot inmutning å samma markområde, dock endast såvitt den begärda inmutningen avser mineral som förekommer i sådant samband med i uranlagen avsett mineral, att det ej kan tillgodogöras för sig; inmutning må dock även i sådant fall ske, om innehavaren av tillståndet eller koncessionen lämnar medgivande eller Kungl. Maj:t meddelar tillstånd till inmutningen. Beträffande de överväganden som ligger till grund för utredningsmannens förslag i denna del må hänvisas till den allmänna motiveringen (s. 49).

Kommerskollegium anser att utredningsmannens förslag är väl avvägt i sådant fall där fråga är om sökt eller beviljad urankoncession. Då bör utförda undersökningsarbeten ha klarlagt, i vilket samband uranfyndigheten står till det med inmutningsansökningen avsedda mineralet. Är sambandet

så nära som beskrives i den förordade lagtexten, synes det ej vara något att erinra mot att inmutningssökanden normalt icke tillåtes inkräkta på koncessionssökandens eller koncessionsinnehavarens äldre rätt. Kan vägnande skäl anföras för en annan bedömning, har inmutningssökanden möjligheten att utverka Kungl. Maj:ts medgivande. Kollegiet anser emellertid, att saken i viss mån kommer i ett annat läge, när det gäller förhållandet mellan inmutningsansökan samt sökt eller beviljat undersökningstillstånd avseende uran samt anför härom vidare:

Härvidlag kan med fog hävdas att utredningsmannens förslag icke tillräckligt beaktar intresset av att prospekteringen efter inmutningsbara mineral ej i onödan försvåras. Spörsmålet sammanhänger närmast med den omständigheten att enligt gruvlagen inmutat område ej får överstiga omkring 12,6 hektar, medan undersökningstillstånd enligt förslaget till uranlag skulle kunna avse ett område med en yta av ända upp till 100 hektar — en skillnad som enligt kollegiets mening är i och för sig befogad ur sakliga synpunkter. Uppenbart är emellertid att denna skillnad skulle leda till ej åsyftade resultat. De rättsliga verkningarna av ett undersökningstillstånd skulle nämligen i praktiken komma att bli i stort sett desamma som när det gäller inmutning. Om bergmästaren i ett fall som detta — där mineralförhållandena normalt torde vara tämligen okända — skall pröva en inmutningsansökan, lär han nämligen i övervägande antalet fall tvingas att jämlikt 5 § 9) i dess föreslagna lydelse och 9 § 2 mom. 3) gruvlagen avslå ansökningen, eftersom det vanligen måste bli omöjligt för honom att fastslå att det med ansökningen avsedda mineralet icke förekommer i sådant samband med uran att det kan utvinnas för sig; Kungl. Maj:ts medgivande torde väl endast i undantagsfall komma att lämnas. Detta innebär, att innehavare av undersökningstillstånd kan upprätthålla »fältspärr», såvitt avser det med tillståndet avsedda området, ävensom i skydd av tillståndet med utslutande av andra där eftersöka icke endast uran utan även inmutningsbart mineral, varefter han, om han finner sådant mineral inom området, kan utnyttja möjligheten att erhålla inmutning för egen räkning.

Till synes skulle detta problem enkelt lösas genom ett avgiftssystem så utformat, att bevis om undersökningstillstånd i verkligheten skulle komma att kosta lika mycket som mutsedlar beträffande samma område; avsåge tillståndet t. ex. 100 hektar skulle sålunda avgiften sättas åtta gånger högre än avgiften för en mutsedel. En dylik ordning skulle dock i praktiken beröva koncessionssystemet en av dess fördelar framför inmutningssystemet, varför den ej bör komma i fråga.

Kollegium förordar en annan lösning, som enligt kollegiets åsikt skulle innebära en rimlig avvägning mellan de båda intressena. Kollegium menar i likhet med utredningsmannen, att sökt eller beviljat undersökningstillstånd enligt den ifrågasatta uranlagen i princip skall vara inmutningshinder. Däremot torde det icke vara påkallat att avslå en inmutningsansökan enbart av den anledningen att inmutningspunkten skulle komma att ligga på ett område, beträffande vilket undersökningstillstånd sökts eller beviljats. Det bör vara tillfyllest, om ansökningen förklaras vilande i avbidan på att beslut i ärendet rörande det sökta tillståndet meddelats respektive tiden för tillståndets giltighet utlöpt. Skulle det sedermera visa sig att tillståndet icke lämnas eller att det ej leder till koncession — i vilka båda fall den omständigheten att inmutningsansökningen tillkommit icke bör få påverka prövningen — skulle inmutningssökanden äga att inom viss tid fullfölja sin ansökan och sålunda få den begärda inmutningsrätten beviljad. Här

igenom skulle den fördelen vinnas, att han bibehålles vid sin företrädesrätt enligt 3 § gruvlagen, och innehavaren av undersökningstillståndet kan icke genom detta bereda sig fördelar i inmutningshänseende.

Den erforderliga bestämmelsen om skyldighet för bergmästaren att i fall varom här är fråga förklara inmutningsansökan vilande synes lämpligen böra införas i 9 § gruvlagen.

Liknande synpunkter har anförts av *bergmästarämbetet i västra distriktet*.

Departementschefen. Med anledning av vad kommerskollegium och en bergmästare anført vill jag understryka, att det ej är avsett att nu ifrågasvarande hinder för inmutning skall vara absolut. Enligt den föreslagna lydelsen föreligger alltid möjlighet att utverka Kungl. Maj:ts tillstånd till inmutning på undersökningsområdet. Den som ansökt om undersökningsstillstånd får därför räkna med risken att Kungl. Maj:t, när skäl därtill är, meddelar annan person inmutningsrätt till undersökningsområde. Det får antagas ligga i sökandens intresse att själv ansöka om inmutning å området, därest anledning finnes till antagande att därå förekommer brytvärd fyndighet av inmutningsbart mineral. Jag anser mig under hänvisning till den allmänna motiveringen och med hänsyn till det nu anförda kunna tillstyrka att paragrafen avfattas med den av utredningsmannen föreslagna lydelsen.

Det inmutningssystem, på vilket gruvlagen bygger, innebär att envar äger genom inmutning erhålla rätt att undersöka och bearbeta mineralfyndigheter av vissa slag å egen eller annans mark. Sker inmutning av annan än kronan, är kronan enligt 46 § gruvlagen berättigad att till hälften med inmutaren njuta andel i gruvföretaget (kronoandel). Beträffande de gruvor som tillkommit före gruvlagens tid har i stället jordägaren denna rätt (jordägareandel). Som kompensation åt jordägaren för jordägareandelens borttagande har i gruvlagen införts dels principen om 50 procents förhöjning vid bestämmandet av ersättning åt jordägaren för mark, skada och intrång och dels föreskrift, upptagen i 53 § gruvlagen, om en avgäld till jordägaren motsvarande en procent av värdet av de brutna och uppfordrade inmutningsbara mineralen, dock ej för något år högre avgäld än 5 000 kronor. Avgälden skall upphöra att utgå sedan regelbunden brytning av inmutningsbara mineral pågått inom utmålet under sammanlagt tjugo år. Finnes inom utmålet flera jordägare, skall de njuta lott i avgälden eftersom de äger del i jorden. Avgälden skall för varje år erläggas inom mars månad nästföljande år.

I en vid 1952 års riksdag väckt motion (nr I: 160) yrkades bl. a. att högsta beloppet för avgälden måtte med hänsyn till penningvärdets fall sedan gruvlagens tillkomst höjas till 7 500 kronor. Med anledning av motionen beslöt riksdagen på hemställan av tredje lagutskottet (utl. nr 2), att hos Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning bl. a. rörande denna fråga.

På Kungl. Maj:ts uppdrag utarbetade *kommerskollegium* sedermera en

promemoria, dagtecknad den 14 januari 1953, vari föreslogs höjning av maximibeloppet för avgälden till 7 500 kronor.

Frågan togs åter upp i motioner vid 1953 års riksdag (I: 187 och II: 394), varvid yrkades höjning av maximibeloppet till 10 000 kronor. Motionerna avslogs av riksdagen (tredje lagutskottets utl. nr 8) med hänvisning till att man nu hade att avvakta Kungl. Maj:ts prövning i saken.

Även i motioner vid 1958 års riksdag (I: 97 och II: 108) aktualiserades vissa gruvrättsliga problem, bl. a. förevarande fråga (tredje lagutskottets utl. nr 6).

I den förut omförmälda, av *kommerskollegium* den 23 december 1958 angivna skrivelsen anföres, att kollegium icke funnit anledning frångå sin i 1953 års promemoria angivna principiella ståndpunkt, att avgäldens maximibelopp bör höjas med hänsyn till penningvärdets fall. Kollegiet framhåller, att det knappast finnes några fasta jämförelsepunkter i fråga om den proportion, i vilken maximibeloppet bör höjas och att man med hänsyn till de starka svängningarna och de aktuella tendenserna i fråga om priser på vissa av gruvornas produkter bör gå försiktigt fram. Kommerskollegium påpekar vidare, att man även bör beakta att avgälden utgår på ett bruttovärde på malmen och icke beräknas på gruvägarens vinst. Vid dåliga konjunkturen kan därför avgälden komma att kännbart belasta gruvägarens ekonomi. Därest höjningen skulle helt motsvara penningvärdets fall och man som mått på detta tager exempelvis förändringarna i levnadskostnadsindex, skulle höjningen bli omkring 138 procent. Kollegium vill icke i dagens läge tillråda en efter penningvärdets fall helt anpassad höjning. Med hänsyn till den fortgående penningvärdesförsämringen och till fördelen av att en lagregel av här ifrågasatt slag icke skall behöva ändras med korta tidsintervaller synes det dock kollegiet rimligt med en större höjning än de 50 procent som ifrågasattes år 1953. Kollegiet förordar därför att beloppet höjes med 100 procent eller till 10 000 kronor för år räknat. Det bör beaktas, framhåller kollegiet, att avgäld för närvarande utgår i mycket ringa omfattning och att maximibeloppet såvitt bekant uppnås endast i några enstaka fall. Några mera påtagliga olägenheter för gruvägarna av en dylik höjning av beloppet torde sålunda icke behöva befaras. Det nya maximibeloppet bör enligt kollegiets åsikt bli gällande för samtliga enligt 1938 års gruvlag lagda utmål och icke endast för dem som tillkommer efter höjningens ikraftträdande.

Den av kommerskollegium föreslagna höjningen av avgäldens maximibelopp har vid remissbehandlingen tillstyrkts av praktiskt taget alla remissinstanser.

Departementschefen. Reglerna om avgäld i 53 § gruvlagen är så konstruerade, att jordägarna i princip automatiskt erhåller kompensation för penningvärdets fall. Automatiken upphör emellertid att verka när det stadgade maximibeloppet för avgälden uppnås. Med hänsyn till den förändring i

penningvärdet som ägt rum sedan gruvlagens tillkomst synes det nuvarande maximibeloppet 5 000 kronor böra höjas. Kommerskollegiets förslag om en höjning med 100 procent till 10 000 kronor har allmänt godtagits vid remissbehandlingen. Förändringen i penningvärdet skulle egentligen motivera en något större höjning, men då viss försiktighet synes motiverad, anser jag mig böra tillstyrka kommerskollegiets förslag i denna del. Att såsom från något håll föreslagits helt avstå från maximering av avgäldsbeloppet synes mig icke vara tillrådligt.

Jag är icke beredd att i nu förevarande sammanhang föreslå någon ändring av reglerna om fördelning av avgälden i fall då flera jordägare finnes inom samma utmål.

En särskild fråga i förevarande sammanhang är, huruvida den föreslagna höjningen av avgäldens maximibelopp skall gälla jämväl för sådana utmål som tillkommit före höjningens ikraftträdande. Den föreslagna höjningen har uteslutande föranletts av en önskan att bevara det reella värdet av den prestation gruvinnehavaren genom 1938 års gruvlag ålades att fullgöra gentemot jordägaren som ersättning för den rätt till andel i gruvdriften jordägaren dessförinnan hade. Avsikten är således icke att i något hänseende reellt utöka gruvinnehavarens förpliktelser. Vid sådant förhållande synes det mig icke vara ägnat att inge betänkligheter, om den föreslagna höjningen får vinna tillämpning på samtliga enligt 1938 års lag lagda utmål. Höjningen kan som påpekats få praktisk betydelse endast för något enstaka nu befintligt utmål.

Enligt 55 § gruvlagen åligger det gruvinnehavaren, vare sig arbete bedrives eller icke, att från och med året efter det varunder utmålsförrättningen avslutats utgiva en årlig försvarsavgift av tio kronor för varje hektar av utmålets areal. För ett utmål med maximistorlek, som enligt gruvlagen utgör 16 hektar, är försvarsavgiften sålunda 160 kronor. Genom sammanläggning uppkomna utmål kan dock vara större och därför betinga högre avgift. Försvarsavgiften tillfaller med lika delar kronan och jordägaren. Om flera jordägare finnes inom utmålet, skall de njuta lott i avgiften efter som de äger del i jorden. Är gruvinnehavaren tillika själv ägare av mark inom utmålet, skall den honom tillkommande andelen i avgiften ej uttagas. Avgiften skall förskottsvis för varje år senast den 31 december föregående år inbetalas till bergmästaren samt vara åtföljd av uppgift å namn och postadress beträffande dels gruvinnehavaren eller, där flera delägare finnes i gruvan, gruvföreståndaren, dels ock de jordägare som enligt för gruvinnehavaren tillgängliga uppgifter är berättigade till andel i avgiften.

Försummar gruvinnehavaren att inom nyss angiven tid betala avgiften, skall han enligt 56 § senast den 31 mars påföljande år inbetala dubbla beloppet av vad han försummat att betala. Därest avgiftsbeloppet trots emottagen påminnelse icke inbetalats senast den 31 mars, är gruvrätten förverkad, om bergmästaren meddelar beslut därom före utgången av samma år. Jämlikt kungl. brev den 1 december 1939 med vissa föreskrifter i anledning av 1938 års gruvlag överföres inbetalda försvarsavgifter från bergmästaren

till kommerskollegium, som redovisar kronans andel till statsverket å inkomstiteln »Diverse inkomster: Övriga diverse inkomster» och till jordägarna utanordnar dem tillkommande andelar så snart ske kan efter den 1 september det år avgifterna avser. I vissa fall sker utbetalning även tidigare.

Frågan om försvarsavgifterna har vid olika tillfällen under senare år varit föremål för uppmärksamhet i riksdagen i samband med andra gruvrättsliga frågor. Den har sålunda berörts i de i det föregående omnämnda motionerna och utskottsutlåtandena. I sitt utlåtande nr 8 vid 1953 års riksdag gjorde tredje lagutskottet bl. a. det uttalandet, att övertygande skäl ej torde kunna visas för att försvarsavgiftens liksom maximiavgäldens realvärde icke borde få vara detsamma nu som vid gruvlagens antagande år 1938.

I den förut omförmälda promemorian av år 1953 har *kommerskollegium* lämnat vissa uppgifter beträffande försvarsavgifterna för år 1950, d. v. s. avgifter som erlagts i slutet av 1949. Av dessa uppgifter framgår, att det totala beloppet av försvarsavgifter utgjorde 217 000 ($2 \times 108\,500$) kronor, inklusive de avgiftsandelar, som gruvägarna innehåller i egenskap av jordägare. Kollegiet har anfört, att detta belopp i förhållande till gruvhanteringsens totala omsättning kunde synas ringa men samtidigt framhållit, att av de 4 645 utmål, för vilka försvarsavgift erlades, endast 424 var föremål för brytning och att alltså över 90 procent av avgifterna erlades endast för bibehållande av rätten till framtida bearbetning av utmål. Kollegiet har i detta sammanhang erinrat om att ehuru försvarsavgiften per hektar icke avsevärt ändrades genom 1938 års gruvlag, denna dock medförde en väsentlig stegring av gruvägarnas försvarskostnader dels genom att rätten till vilostånd borttogs och dels genom att försvarsavgift skall erläggas även för utmål, på vilka malmbrytning bedrives, varigenom även möjligheten att genom brytning på ett utmål försvara gruvrätten för andra närgränsande utmål gick förlorad. En inom kollegiet utförd överslagsberäkning visade, att gruvägarnas försvarskostnader från 1938 till 1950 stigit med nära 175 procent. Antalet utmål under samma tid hade stigit med endast 15 procent. Ur gruvägarnas synpunkt måste därför en ytterligare ökning med 50 procent trots penningvärdets fall anses innebära en hård belastning, vilket särskilt gällde de mindre gruvägarna, som icke hade samma ekonomiska resurser och icke samma möjligheter att planera på lång sikt som de stora företagen. Någon tendens till ökat utmålsförvärv i mindre vällovliga syften syntes icke ha inträtt till följd av sjunkande realvärde hos försvarsavgiften på grund av penningvärdets fall.

Beträffande kollegiets principiella syn på höjningsfrågan må hänvisas till den i utskottets utlåtande nr 6/1958 återgivna delen av kollegiets promemoria.

Sammanfattningsvis uttalade kommerskollegium i 1953 års promemoria, att tillräckliga skäl för en höjning av försvarsavgiften knappast förelåg; skälen för en höjning inskränkte sig i huvudsak till det förhållandet, att

försvarsavgiften en gång fastställt till visst belopp, vars realvärde sedermera avsevärt sjunkit genom penningvärdets fall.

I sin skrivelse av den 23 december 1958 hänvisar kommerskollegium beträffande frågan om höjning av försvarsavgiften till de principiella överväganden i frågan, som kollegiet sålunda redovisat år 1953. Kollegiet anser alltjämt att, enär en höjning av avgiften skulle medföra en avsevärt ökad belastning på gruvägarna men endast i undantagsfall ge de enskilda jordägarna någon nämnvärd förmån, tillräckliga skäl ej föreligger att i jordägarnas intresse höja avgiften. Kollegiet påpekar vidare, att i den mån jordägareandelen i försvarsavgiften betraktas som gottgörelse för intrång, dess penningbelopp torde vara satt efter sådana skönsmässiga grunder, att kollegiet från sina utgångspunkter finner sig icke kunna taga ställning till frågan huruvida en reglering efter penningvärdets förändringar är befogad. Icke heller när det gäller statens intresse synes någon höjning påkallad ur synpunkten att statens andel av avgifterna skulle utgöra ett bidrag till kostnaderna för bergsstaten. I genomsnitt för de senaste fem åren har nämligen dessa kostnader till 85 procent täckts av genom bergsstaten influtna stämpelmedel, ansökningsavgifter och andelar i försvarsavgifter och det bör beaktas, påpekar kollegiet, att bergsstatens verksamhet omfattar icke endast egentliga bergsärenden utan även i stor utsträckning yrkesinspektionsärenden.

I skrivelsen föreslår kommerskollegium jämväl, att utbetalningen av jordägareandelarna i försvarsavgiften på olika sätt rationaliseras. Till grund för förslaget i denna del lämnas i en vid skrivelsen fogad promemoria följande redogörelse för handläggningen av ifrågavarande ärenden.

För registrering av försvarsavgifterna och av verkställda åtgärder har kollegium lagt upp ett kortsystem omfattande nära 5 000 kort, ett för varje utmål, samt ett särskilt kortregister över jordägarna, omfattande ca 2 300 kort. På utmålskortet ha införts de grundläggande uppgifterna om försvarsavgiftens storlek och fördelningen av marken inom utmålet på olika, namngivna jordägare. På korten noteras inkommande avgifter och gjorda utanordningar till jordägarna av deras andelar, varjämte korten fortlöpande hållas aktuella med avseende på förändringar av enskilda jordägares andelar på grund av överlåtelse och arv eller genom mera sällan skeende ändringar av utmålets utsträckning vilka även medföra ändring av försvarsavgiftens storlek.

Utanordning av avgiftsandelar sker efter rekvisition av vederbörande jordägare. Sedan kollegium under de gångna åren genom allmän upplysningsverksamhet och cirkulärskrivelser till avgiftsberättigade jordägare propagerat för uttagande av avgiftsandelarna, insända numera flertalet jordägare sina rekvisitioner på eget initiativ, men i ett stort antal fall, särskilt då det gäller små andelar, måste kollegium alltjämt erinra om rätten till avgift genom utsändande av rekvisitionsformulär, vilket vanligen sker med några års mellanrum. Utbetalning utan rekvisition kan icke ske, eftersom kollegium för varje utanordning måste genom en försäkran från jordägaren förvissa sig om att äganderättsförhållandena icke ändrats. Avgiftsandelen ulbetalas till den som var ägare av jorden vid ingången av det år avgiften avser.

Det löpande arbetet med registrering, kontroll och utanordning är, såsom

torde framgå av det ovan anförda, av ganska betydande omfattning och beräknas årligen kräva omkring åtta arbetsmånader, vilket i schematiskt genomsnitt motsvarar 10 minuter per utmål och 15 minuter per utanordning.

Härtill kommer det arbete som kräves för utredning av markfördelningen i utmål, där denna icke är känd, eller där mera komplicerade förändringar inträffa. Vid varje förrättning för läggande av utmål antecknas numera i utmålsprotokollet alltid de berörda jordägarnas andel i marken. För äldre utmål och särskilt för de mer än 2 000 ännu bestående utmål, som tillkommit under 1800-talet och tidigare, saknas däremot i många fall sådana uppgifter eller ha så stora ändringar skett, att de ursprungliga uppgifterna äro av ringa omedelbart värde.

Enligt 1938 års gruvlag skall gruvinnehavaren vid inbetalning av försvarsavgiften uppge namn och adress beträffande de jordägare, som enligt för gruvinnehavaren tillgängliga uppgifter äro berättigade till andel i avgiften, men ifråga om andra utmål än de som äro aktuella för gruvdrift har han icke någon skyldighet eller något direkt praktiskt intresse av att anskaffa felande uppgifter.

Genom omfattande och till sin natur mycket tidsödande utredningar under medverkan av vederbörande bergmästare samt berörda gruvföretag och lantmätare har kollegium kunnat successivt nedbringa det från början mycket stora antalet utmål, beträffande vilka de till andel i försvarsavgiften berättigade jordägarna icke äro kända, så att de nu endast utgöra omkring 7 % av det totala antalet utmål. Detta innebär en minskning med hälften under de sista fem åren, och pågående utredningar väntas utmynna i en ytterligare stark minskning.

Efter redovisning av åtskilliga statistiska uppgifter rörande försvarsavgifterna framhålles i promemorian, att det mest effektiva sättet att undvika de administrativa olägenheterna vore att låta jordägarens andel i försvarsavgiften bli enbart en fordringsrätt hos gruvägaren. Ett annat alternativ är att såsom skedde enligt 1884 års gruvstadga låta länsstyrelserna upp bära gruvförsvarsavgifterna och till jordägarna utbetala deras andelar. Ett tredje alternativ slutligen är att utbetalningen av jordägareandelarna även i fortsättningen omhänderhas av kommerskollegium. I sådant fall bör åtgärder dock vidtagas för att förenkla utbetalningsarbetet. Det synes även vara rimligt, att de avgiftsberättigade får lämna ett skäligt bidrag till de med utbetalningen förenade kostnaderna. Totalkostnaderna för fördelning och utbetalning av försvarsavgifter till jordägarna beräknas till i runt tal 20 000 kronor per år. Sannolikt kan denna kostnad nedbringas genom olika åtgärder, särskilt när störningarna i det rutinmässiga arbetet genom oklarhet i fråga om markfördelningen i huvudsak bortarbetats, men sänkningen kan icke bli så stor, att den inverkar på den principiella bedömningen.

Kommerskollegium ansluter sig i sin skrivelse till sistnämnda alternativ, enligt vilket utbetalningen av jordägareandelarna alltjämt skall omhänderhas av kommerskollegium. Kollegiet anser det vara rimligt att de avgiftsberättigade får lämna bidrag till täckande av kostnaderna för utbetalningen. Försvarsavgifterna inbetalas alltid i hela kronor men vid fördelningen mellan markägarna uppkommer i regel ojämna belopp, inkluderande öretal. Det skulle enligt kollegiets mening innebära en väsentlig rationalise-

ring, om varje jordägare inom ett utmål tillgodoräknades årlig andel i försvarsavgiften endast i hela krontal, medan statsverket behöll överskjutande öretal. Innehållande av överskjutande ören kan, påpekar kollegiet, beräknas tillföra statsverket omkring 3 500 kronor per år. Om staten skall ernålla ersättning för en större del av kostnaderna, måste dessutom ett särskilt avdrag göras från avgiftsandelarna. Kommerskollegium finner övervägande skäl tala för att avdrag göres med visst belopp för år å varje jordlott, som berättigar till andel i försvarsavgift. Beloppet synes kollegiet böra fastställas till en krona för lott och år. Statskassan kan härigenom beräknas bli tillgodogjord omkring 8 000 kronor per år eller, om frändragna ören medräknas, omkring 11 500 kronor per år. Samtidigt kommer statens kostnader för handhavandet av försvarsavgifterna att minska. Kollegiet anser nämnda belopp utgöra ett rimligt bidrag till kostnaderna.

Vad gäller spørsmålet hur man bör förfara med avgiftsandelar som icke uttagits av jordägarna uttalar kollegiet, att lagen den 29 mars 1942 om preskription av rätt till medel som inestår hos offentlig myndighet torde vara tillämplig på inestående försvarsavgiftsmedel. Enligt lagen äger den som inbetalt medlen rätt att, om de fortfarande inestå då tjugo år förflutit från inbetalningsdagen, återfå dem, därest han anmäler sig därtill inom natt och år. Kollegiet erinrar om att förslag till ny lydelse av lagen har framlagts i ett av en särskilt tillkallad sakkunnig avgivet betänkande angående fordringspreskription m. m. Enligt förslaget, som remissbehandlats men ännu icke föranlett lagstiftning, skall preskriptionstiden minskas till tio år. Hos kollegiet inestår outtagna avgifter till avsevärda belopp och balansen har hittills växt praktiskt taget årligen. Beloppet av avgifter som tillkommer för kollegiet kända jordägare, vilka icke gjort anspråk på sina andelar, kan beräknas uppgå till närmare 100 000 kronor. Kommerskollegium finner utredningsmannens förslag om tioårig preskription ur olika synpunkter väl avvägt. Förslaget bör därför genomföras. Härigenom skulle bl. a. kunna undvikas att anhopningen av outtagna avgifter blir oproportionerligt stor.

Domänstyrelsen, länsstyrelserna i Kopparbergs, Västerbottens och Norrbottens län, Loussavaara-Kiurunavaara Aktiebolag, samtliga fyra bergmästarämbeten samt Svenska gruvföreningen har förklarat sig dela kommerskollegiets åsikt, att höjning av försvarsavgiften ej bör ske.

För en höjning av försvarsavgiften uttalar sig däremot *statskontoret, riksräkenskapsverket* samt *Lantbruksförbundet* och *Riksförbundet Landsbygdens folk*.

Förslaget om avkortning av preskriptionstiden för outtagna försvarsavgiftsmedel har godtagits av remissinstanserna, dock att *riksräkenskapsverket* ansett att förslaget icke bör upptagas till avgörande i förevarande sammanhang.

Beträffande det föreslagna enkronasavdraget framhåller *riksräkenskapsverket*, att den önskvärda rationaliseringen i form av slopande av utbetalningar av småbelopp enligt ämbetsverkets mening kan göras enklare och

effektivare genom införandet av en föreskrift, att avgiftsbelopp, som sedan öretal avdragits icke uppgår till fem kronor skola tillfalla statsverket. Ämbetsverket påpekar i detta sammanhang, att jordägarna för närvarande i stor utsträckning icke torde göra anspråk på avgifter om så små belopp.

I huvudsak samma synpunkter framföres av *statskontoret*, som anser, att ett genomförande av det föreslagna enkronasavdraget skulle vara ägnat att i viss mån motverka den med förslaget åsyftade rationaliseringen.

Departementschefen. Såsom framgår av den föregående redogörelsen uttalades vid gruvlagens tillkomst, att frågan om vem försvarsavgiften skulle tillkomma vore en lämplighetsfråga som finge bedömas som ett led i den allmänna avvägningen mellan statens, inmutarens och jordägarens intressen. Vid denna allmänna avvägning har jämväl frågan om försvarsavgiftens storlek spelat en icke oväsentlig roll. Den försämring av penningvärdet som ägt rum har tydligtvis med hänsyn till det sätt varpå försvarsavgiften konstruerats i gruvlagen medfört, att den en gång gjorda avvägningen mellan de skilda intressenterna rubbats. Jag anser fog föreligga för uppfattningen, att den minskning av försvarsavgiftens reella värde som ägt rum sedan gruvlagens tillkomst är så betydande att en justering av avgiftsbeloppet är ur nyss angivna synpunkter erforderlig. I likhet med vad tredje lagutskottet uttalade vid 1953 års riksdag anser jag övertygande skäl ej kunna visas för att försvarsavgiftens realvärde icke bör vara detsamma nu som vid gruvlagens tillkomst. För ett återställande av försvarsavgiftens realvärde talar jämväl önskvärdheten av att gruvinnehavarna bringas att ingående och kontinuerligt överväga frågan, huruvida ett visst utmål är värt att bibehållas. Varken ur allmän eller enskild synpunkt kan det anses vara lämpligt att med hänsyn till brytvärdheten tvivelaktiga utmål bibehålles under långa tider utan att frågan om de tekniska och ekonomiska förutsättningarna för gruvdrift inom utmålen allvarligt prövas.

Under återopande av det nu anförda tillstyrker jag att försvarsavgiftens belopp höjes. I likhet med vad som föreslagits i fråga om avgälden anser jag att höjningen bör utgöra 100 procent och alltså leda till en ökning av avgiften från 10 till 20 kronor per hektar.

Såsom framgår av den allmänna motiveringen har jag ej ansett mig böra upptaga ett av kommerskollegium i förevarande sammanhang framfört förslag att, i syfte att få till stånd en administrativ avlastning, överföra jordägarens andel i försvarsavgiften till kronan. Det är emellertid angeläget, att förutsättningar skapas för en rationalisering av arbetet med utbetalningen av jordägareandelarna. Denna har i betydande mån försvårats av oklarheter i fråga om äganderättsförhållandena inom utmålen. Under en följd av år har emellertid inom kommerskollegium ett betydande arbete nedlagts på att bringa reda i dessa förhållanden. Detta har medfört en väsentlig förbättring, och det torde kunna förutsättas att svårigheterna snart skall vara i huvudsak övervunna. Man har emellertid anledning räkna med att utbetalningen av försvarsavgiftsmedel även i fortsättningen kommer att för-

orsaka det allmänna icke obetydliga kostnader. Angeläget är därför att alla möjligheter till rationalisering av utbetalningsarbetet beaktas.

I likhet med statskontoret och ett par andra remissinstanser anser jag det tveksamt, om det av kommerskollegium föreslagna systemet med ett enkronasavdrag skulle bidra till önskvärd rationalisering. Riktpunkten synes i stället böra vara, att utbetalning av småbelopp till jordägarna i möjligaste mån undvikas. Det av bl. a. riksräkenskapsverket förordade systemet — enligt vilket avgiftsbelopp, som icke uppgår till visst minimibelopp, icke utbetalas till jordägarna utan tillfaller statsverket — synes med denna utgångspunkt vara det lämpligaste. Minimibeloppet torde böra fastställas till fem kronor per jordlott. Önskvärt vore i och för sig att minimibeloppet kunde sättas högre. Detta skulle emellertid kunna leda till oskäligt resultat för jordägare som har flera små lotter i olika utmål.

Såsom kommerskollegium föreslagit bör varje jordägare inom ett utmål tillgodoräknas andel i försvarsavgiften endast i hela krontal.

En viss rationalisering av arbetet med utbetalningen av jordägareandelarna i försvarsavgiften kan jämväl ernås genom en förkortning av preskriptionstiden för outtagna medel, f. n. 20 år. Jag är emellertid icke beredd att i förevarande sammanhang upptaga denna fråga, som i stället torde få prövas i anslutning till föreliggande utredningsförslag angående ändringar i preskriptionslagstiftningen.

Förslaget till lag om ändring i lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkolsfyndigheter m. m.

Enligt gällande lydelse av 2 § i denna lag skall ansökan om koncession åtföljas av karta över området i skala 1 : 4 000. Kartan skall vara upprättad av behörig lantmätare enligt de för kartor vid ägoskiften gällande bestämmelserna samt upptaga å området befintliga byggnader och platser av det slag varom i 13 § stenkolslagen förmåles.

Enligt 21 § 2 mom. andra stycket gruvlagen skall vid ansökan om utmål vara fogad karta i skala av minst 1 : 4 000 eller — med kommerskollegiets medgivande — i annan skala om minst 1 : 10 000.

Kommerskollegium har i sin inledningsvis omnämnda framställning den 13 februari 1959 framhållit, att det ovillkorliga kravet på så stor skala som 1 : 4 000 medför, att kartorna över koncessionsområden ofta blir oskäligt dyrbara i framställning samt otympliga och svåröverskådliga då det gäller stora markområden. Rimliga fordringar på noggrannhet och klarhet torde numera, då karttekniken väsentligt förbättrats, kunna tillgodoses även genom kartor i mindre skala.

Departementschefen. Frågan om lämplig skala för koncessionskarta beträffande uranfyndighet har i det föregående behandlats i anslutning till uranlagsförslaget. Som av det där anförda framgår har jag beträffande urankoncessioner ansett att som normalskala för koncessionskarta bör bi-

hållas skalan 1 : 4 000 men att kommerskollegium bör medgivas befogenhet att i det särskilda fallet medge användning av mindre skala, dock minst 1 : 20 000. Utredningen synes visa, att detta är en lämplig ordning även när det gäller koncessionskarta som avses i 2 § stenkolslagen. Jämväl i övrigt torde bestämmelserna i 2 § stenkolslagen böra ändras efter mönster av 26 § i förslaget till uranlag.

Förslaget till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 1 juni 1956 (nr 306) om rätt att utvinna atomenergi m. m. (atomenergilag)

De i denna lag föreslagna ändringarna har enbart karaktären av följdändringar.

V. Lagrådsgranskningen

Lagrådet har framställt vissa erinringar mot förslaget till uranlag. I propositionen har erinringarna med ett undantag beaktats. Undantaget avser dock endast en fråga om dispositionen av lagen i ett hänseende som torde sakna praktisk betydelse.

De av uranlagen föranledda följdändringarna i gruvlagen, stenkolslagen och atomenergilagen har av lagrådet lämnats utan erinran.

Beträffande övriga ändringar i gruvlagen har en av lagrådet framställd erinran beaktats och föranlett en övergångsbestämmelse enligt vilken de nya bestämmelserna om försvarsavgift ej skall tillämpas beträffande försvarsavgifter för tidigare år än 1962.

Utskottet

Vid remissbehandlingen har ifrågasatts om uran längre har den betydelse att en lagstiftning av förevarande slag är nödvändig. Det har även uttalats, att tillgången på uran är god och att handeln med uran i en framtid kan komma att bli helt fri.

Enligt utskottets mening har uran fortfarande sådan betydelse att en särskild lagstiftning, som ger möjligheter till kontroll i olika hänseenden, är påkallad. Även om utvecklingen skulle gå därhän att uran i viss mån mister sin betydelse eller att uran blir fritt tillgängligt på världsmarknaden måste därför i dagens läge anses föreligga ett behov av särslagstiftning. Utskottet delar sålunda departementschefens uttalanden i denna fråga.

Det genom förevarande proposition framlagda förslaget till uranlag vilar i allt väsentligt på principer som ligger till grund för annan lagstiftning på gruvrättens område. I de fall då inom skilda delar av gruvlagstiftningen förekommer olika lösningar av likartade frågor synes förslaget innebära en lämplig avvägning mellan de synpunkter som gör sig gällande. Detta gäller såväl valet av koncessionssystemet som grundval för lagstiftningen som

i fråga om lösningen av detaljfrågor. Över huvud synes vid utformningen av lagförslaget ha beaktats såväl det allmännas som enskilda rättsägares synpunkter. Utskottet har därför ingen erinran mot förslaget till uranlag och därav föranledda ändringar i gruvlagen, stenkolslagen och atomenergilagen.

Vad härefter angår förslagen om höjning av jordägareavgäldens maximitbelopp och försvarsavgiftens belopp står förslagen i dessa delar helt i överensstämmelse med de synpunkter utskottet redan år 1953 uttalat i denna fråga. Utskottet hälsar med tillfredsställelse att förslag i ämnet nu framlagts.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,
att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition.

Stockholm den 15 november 1960

På tredje lagutskottets vägnar:

HUGO OSVALD

Vid detta ärendes behandling har närvarit:

från f ö r s t a kammaren: herrar Osvald, Lindahl*, Grym, Göran Karlsson, Georg Carlsson, Kristiansson, Ebbe Ohlsson* och Alexanderson*;

från a n d r a kammaren: herrar Levin, Johansson i Torp*, Munktell, Nyberg, Nilsson i Östersund*, Wachtmeister, Grebäck och fru Lindberg.